

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

JUOZAS LENKUTIS

**TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS NUSIKALSTAMUMO
KONTROLĖS IR PREVENCIJOS SRITYSE**

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

Vadovė:
Doc. dr. Gitana Jurgelaitienė

VILNIUS

2006

TURINYS

ĮVADAS.....	2
I. TARPTAUTINIO BENDRADARBIAVIMO NUSIKALSTAMUMO KONTROLĖS IR PREVENCIJOS SRITYSE BENDRA CHARAKTERISTIKA	4
II. TARPTAUTINIO BENDRADARBIAVIMO NUSIKALSTAMUMO KONTROLĖS IR PREVENCIJOS SRITYSE ANALIZĖ.....	12
1. TEISINIAI PAGRINDAI IR TARPTAUTINĮ BENDRADARBIAVIMĄ ATLIEKANČIOS INSTITUCIJOS	12
2. TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS TARPTAUTINIO POBŪDŽIO NUSIKALTIMŲ KONTROLĖS IR PREVENCIJOS SRITYSE.....	31
2.1 PREKYBA ŽMONĖMIS.....	31
2.2 NUSIKALTIMAI SUSIJĘ SU PREKYBA NARKOTIKAIS	34
III. PROBLEMOS BEI NAUJOS PRIEMONĖS PLĖTOJANT TARPTAUTINĮ TEISĖSAUGOS ĮSTAIGŲ BENDRADARBIAVIMĄ.....	37
IV. TARPTAUTINIO BENDRADARBIAVIMO NUSIKALSTAMUMO KONTROLĖS IR PREVENCIJOS SRITYSE PRAKTIKA LIETUVOJE. EMPIRINIS TYRIMAS.....	40
IŠVADOS.....	49
REKOMENDACIJOS.....	51
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	52
SANTRAUKA	56
SUMMARY	57
PRIEDAI.....	58

IVADAS

Nusikalstamumas yra viena iš įsisenėjusių visuomenės problemų, kuriai spręsti pasitelkiamos įvairios nacionalinės ir tarptautinės priemonės. Turbūt niekam nekyla abejonių, kad įvykus europinei plėtrai, turi būti išsaugota ir toliau stiprinama laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė, kuri būtų ne tik teisingų įstatymų bei tvarkos erdvė, bet ir teritorija, kurioje vienos valstybės teisėtai priimti sprendimai taptų pripažįstami ir kitose valstybėse. Šiame kontekste policija, muitinė ir kitos teisėsaugos institucijos privalo ruoštis dirbti visai kitame lygmenyje, efektyviau naudoti veiklos metodikas bei turimus pajėgumus, taip pat juos tobulinti priklausomai nuo besikeičiančių valstybių, visuomenės, piliečių gyvavimo aplinkybių, kad nusikaltėlis nepadarytų nusikalstamos veikos kitoje šalyje, kur sąlygos tai atlikti yra lengvesnės arba negalėtų išvengti atsakomybės paprasčiausiai kirtęs kitos valstybės sieną. Tam reikalingas visas kompleksas politinių, teisinių, socialinių, organizacinių bei praktinių priemonių, kurias galima būtų priešpastatyti vis labiau besivienijančio nusikalstamo pasaulio atstovų neteisėtai veiklai. Svarbu, kad nusikaltimai būtų tiriami ir kontroliuojami ne tik tuomet, kai nusikalstama veika padaryta, bet efektyviai būtų išnaudojamos ir prevencinės priemonės, kad neteisėtų veiksmų būtų atsisakoma ir nekiltų neigiamų pasekmių. Tarptautinis bendradarbiavimas yra labai svarbus procesas teisėsaugos veikloje, turintis didelę reikšmę ne tik teisės aktų pažeidimų nustatymui, išaiškinimui, kontrolei ir prevencijai, bet ir tarptautinių santykių plėtojimui.

Pastaruoju dešimtmečiu tiek Lietuvoje, tiek Europos Sąjungos (ES) valstybėse, tiek kitose šalyse deklaruojama, kad tarptautinis bendradarbiavimas teisėsaugos veiklos srityje vykdomas, tačiau ar jis vykdomas efektyviai ir teisinga linkme, ar tai padeda kontroliuoti ir prevenciškai veikti nusikalstamumą?

Magistro baigiamojo darbo tema pasirinkta dėl jos aktualumo. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, atsivėrė sienos su visomis valstybėmis narėmis, mūsų šalis tapo tranzitine valstybe su trečiosiomis šalimis, o tai paskatino tarptautinio nusikalstamumo plitimą. Tai sąlygoja daugelis faktorių – didesnė galimybė nusikaltėliams pasislėpti nuo teisėsaugos ir tęsti nusikalstamą veiklą kitose šalyse (Vakarų Europos, Skandinavijos valstybės, JAV), mažesnė teisėsaugos kontrolė (priklauso nuo valstybės visuomenės mentaliteto, pvz. skirtumas tarp Austrijos ir Rusijos šalių), skirtingos teisės normos, skirtingi mokesčių dydžiai, prekių kainos bei jų pasiūla, paklausa ir t. t. Taip pat reikėtų paminėti, kad literatūros ar išsamių darbų šia konkrečia magistro baigiamojo darbo tema tikrai nėra daug, todėl buvo analizuojami įvairūs šaltiniai: nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, lietuviška, tarybinė bei angliška specialioji literatūra, plačiai naudotasi interneto svetainėmis, taip pat atliktas anketavimas. Kadangi dėl darbo apimties labai daug išsiplėsti negalime, todėl didžiausias dėmesys kreipiamas į Lietuvos ir ES šalių

bendradarbiavimą, daugiausiai remiamasi policijos bei muitinės įstaigų tarptautiniu bendradarbiavimu, analizuota keletas pasirinktų tarptautinių nusikaltimų.

Darbe iškelta **hipotezė** – tarptautinis bendradarbiavimas skatina nusikalstamumo kontrolę bei prevenciją.

Šio darbo **tikslas** – glaustai išnagrinėti Lietuvos ir kitų šalių teisėsaugos institucijų, o taip pat tarptautinių organizacijų bendradarbiavimą, pažvelgti į jų indėlį nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse.

Tiriamąjį darbo tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

- ištirti Lietuvos ir užsienio valstybių tarptautinio bendradarbiavimo specifiką nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse;
- paanalizuoti teisės aktų bazę tarptautinio bendradarbiavimo kontekste;
- apžvelgti tarptautinį bendradarbiavimą kovoje su nusikalstamumu atliekančių institucijų veiklą;
- apibūdinti keletą pagrindinių tarptautinių nusikaltimų rūšių;
- atlikti empirinį tyrimą, padedantį išryškinti teisėsaugos institucijų tarptautinio bendradarbiavimo kovoje su nusikalstamumu problemines sritis, apibendrinti surinktus duomenis bei išanalizuoti gautus rezultatus;
- pateikti rekomendacijas dėl tarptautinio bendradarbiavimo nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse tobulinimo kryptį.

Darbo **tyrimo metodai**. Tiriant pasirinktą temą remiamasi loginiu- analitiniu, sisteminės analizės, lyginamosios teisėtyros, istoriniu, statistiniu ir kt. metodais.

Darbo **struktūra**. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai. Pirmajame skyriuje apžvelgiamas tarptautinio bendradarbiavimo reikalingumas, trumpa nusikalstamumo, jo kontrolės bei prevencijos samprata, pateikiami kai kurie statistiniai duomenys. Antrasis skyrius suskirstytas į du poskyrius bei paragrafus. Jame analizuojami nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, aptariama pagrindinių teisėsaugos įstaigų bei nevyriausybinių (nevalstybinių) organizacijų veikla, per nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos prizmę nagrinėjami keli, bene svarbiausi ir šiuo metu populiariausi tarptautiniai nusikaltimai. Trečiajame skyriuje apibūdinamos bendradarbiavimo problemos ir naujausios priemonės, kurių dėka galima plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse. Ketvirtasis skyrius skirtas empirinio tyrimo – įvairių Lietuvos teisėsaugos įstaigų pareigūnų anketavimui, analizei ir gautų rezultatų pateikimui. Apibendrinant darbą pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

I. TARPTAUTINIO BENDRADARBIAVIMO NUSIKALSTAMUMO KONTROLĖS IR PREVENCIJOS SRITYSE BENDRA CHARAKTERISTIKA

Lietuvos Respublikos Prezidentas V. Adamkus savo kalboje užsienio valstybių diplomatams sakė: pasaulinę savo kokybę ES pasieks tik dar labiau vienydamasi ir šalindama kliūtis bendradarbiavimui. Europos saugumas, gerovė bei tarptautinė įtaka ir toliau labai priklausys nuo jos bendradarbiavimo su artimiausiais kaimynais, o vienas svarbiausių Lietuvos užsienio politikos prioritetų - gerų santykių su kaimynais plėtojimas¹. Šią mintį galima pritaikyti ne tik ES, bet ir trečiųjų šalių bendradarbiavimo plėtojimui, į kurių neabejotinai įeina ir kova su nusikalstamumu. Pasaulyje vykstantys integraciniai procesai, kartu sąlygoja ir tarptautinio nusikalstamumo augimą. Jau seniai nusikaltėliams neegzistuoja valstybių sienos ir jų veikla neapsiriboja kurios nors vienos valstybės teritorija. Be to, supaprastinus asmenų judėjimo per valstybines sienas kontrolę, nusikaltėliams vis dažniau pavyksta pasislėpti užsienyje. Laisvėjantis darbo jėgos, kapitalo judėjimas daugeliui Lietuvos žmonių suteikia galimybę dirbti užsienyje, skatina vystyti tarptautinę prekybą, kurti bendras su užsienio kapitalu įmones. Didėjant migracijai, daugėja ir tarptautinių nusikaltimų skaičius, o tuo pačiu daugėja darbo su tokių nusikaltimų atskleidimu, kontrole ir prevencija. Teisėtvara yra visuomeninio gyvenimo reiškinys turbūt jautriausiai reaguojantis į politinius, socialinius, ekonominius, demografinius, organizacinius ir vertybinius pakitimus visuomenėje ir valstybėje. Todėl tokius pakitimus patiriančiose valstybėse tarptautinio nusikalstamumo problema tampa itin opi. Manymu, kad minimas nusikalstamumas turi kintamą sudėtį, kurią sudaro nuo pavienių asmenų nusikaltimų iki organizuotų struktūrų veiklos, į kurias įeina keletas valstybių nusikalstamos grupuotės.

O kas yra nusikalstamumas ir tarptautinis nusikalstamumas? Kaip reiktų suprasti tokio nusikalstamumo kontrolę ir prevenciją? Nusikalstamumu mes vadiname procesą, kurį sudaro visuma įstatymo baudžiamų veikų, padarytų tam tikroje valstybėje ar regione per tam tikrą laikotarpį². Taip pat galime teigti, jog tai valstybei ir visuomenei pavojingas istoriškai kintantis save kuriantis sąlyginai savarankiškas socialinis teisinis reiškinys, nulemtas visuomenėje vykstančių socialinių procesų ir reiškinų, reikalaujantis nuolatinės kontrolės³. Kitaip tariant, tai masinis socialinis visuomenėje vykstantis reiškinys, kurį lemia socialiniai veiksniai. Nusikalstamumą apibūdina jo būklė, dinamika ir struktūra, tačiau tokiam apibūdinimui pateikiami statistiniai rodikliai tai dar nėra tikslus indikatorius, nes reikia nepamiršti latentškumo. O jei nusikalstama veika padaroma per 2, 3 ar daugiau valstybių, jei ją vykdo

¹ <http://adamkus.president.lt/one.phtml?id=3555>, 2006-07-22

² J. Bluvšteinas, *Kriminologija*, Vilnius 1994. P. 37

³ Galinaitytė J. Rudzkis T. Šiuolaikinės nusikalstamumo sampratos problema // *Jurisprudencija. Mokslo darbai*. 70 (62). Vilnius, 2005. P. 139

įvairių šalių piliečiai, o nukenčia dar kitų valstybių žmonės, tuomet latentškumas gali dar daugiau padidėti.

Prof. G.Babachinaitė skiria du nusikalstamumo lygius: pirmasis – tradicinis, bendrakriminalinis lygis, egzistuojantis visada, o antrasis – “respektabilusis”, mažai pasireiškiantis statistiniais rodikliais, daugiau latentinis, paplitęs ir ekonominėje sferoje. Pastarojo lygio didžiąją dalį sudaro organizuotas nusikalstamumas.⁴ Pabrėžiama, kad pagrindinės kovos priemonės čia turėtų būti ekonominės sankcijos ir didesnės pastangos išaiškinti nusikaltimus, privilegijuotų asmenų kontingento panaikinimas. Šio lygio prevencijos sėkmę lems kiek galima greitesnis ir profesionalesnis trūkstumų įstatymų, reguliuojančių ekonominę sferą, kūrimas. Terminas “nusikalstamumo kontrolė“, o tuo pačiu ir „tarptautinio nusikalstamumo kontrolė“ kartu parodo ir nusikalstamumo įveikimo idėjos atsisakymą. Nusikalstamumo kontrolės tikslas reiškia daug išmintingesnį ir realesnį požiūrį į nusikalstamumo įveikimo galimybes. Kontroliuoti nusikalstamumo tendencijas – tai veikti jas, nukreipti jas reikiama linkme. Atsižvelgiant į socialines sąlygas, realią padėtį ir nusikalstamumo atmainas, šio poveikio tikslas gali būti įvairus: vienais atvejais - mažinti tam tikrų nusikaltimų skaičių, kitais – bent sulėtinti jų pavojingą plėtrą. Pvz. atsiradus naujai nusikaltimų rūšiai, sukuriama atitinkama teisės norma, atsakomybė už jos nesilaikymą, tokiu būdu apribojamas, kontroliuojamas tam tikrų nusikaltimų padarymas. Atsisakoma iliuzijos, kad „ryžtingomis priemonėmis“ galima visiškai įveikti nusikalstamumą, užtat siekiama, jog būtų išnaudotos visos realios poveikio jam (kontrolės) galimybės. Prof. V.Justickis nusikalstamumo kontrolę apibūdina kaip veiklą, kurios tikslas yra paskatinti viso nusikalstamumo ir jo atskirų rūšių teigiamus (pageidaujamus) pokyčius⁵. Terminas „nusikaltimų prevencija“ paprastai apima viską, ką galima padaryti ar jau daroma, kad nusikaltimų iš viso nebūtų ar kad jų būtų kuo mažiau. Jis išreiškia esmę to, kas daroma, kad galima būtų „kontroliuoti“ nusikalstamumą, - imamasi priemonių neleisti jam atsirasti. Nusikaltimų prevenciją galima traktuoti kaip nusikaltimo veiksmų grandinės nutraukimą⁶. Nusikalstamumo kontrolė apima tam tikrus lygius, apimančius tinkamų įstatymų parengimą, teisėsaugos institucijų veiklos įvertinimą bei tinkamų prevencinių priemonių panaudojimą, kurios užtikrina įstatymo taikymo prevencinį poveikį. Doc. A.Urmonas pateikia tokias keturias prevencinio poveikio nusikalstamumui ir nusikaltimams kryptis: 1. nusikalstamumo prevencijos socialinės priemonės – priemonės, nukreiptos prieš nusikalstamumo priežastis ir asmenų polinkį nusikalsti. Šios rūšies priemonės gali būti taikomos visiems gyventojams arba ypatingoms asmenų rizikos grupėms, atsižvelgiant į tam tikrus socialinės

⁴ G.Babachinaitė. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje problemos. // Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji politika pereinant į rinkos ekonomiką. Vilnius, 1995 m. P. 77-78.

⁵ Justickis V. Kriminologija. II dalis. Vilnius, 2004. P. 16

⁶ Ten pat, p. 25

praktikos aspektus, galinčius veikti nusikalstamumą; 2. nusikaltimų situacijų prevencinės priemonės – saugos priemonės, trukdančios daryti nusikaltimus ir priemonės, slopinančios asmenų interesą įvykdyti nusikalstamus ketinimus; 3. visuomenės dalyvavimas nusikalstamumo ir nusikaltimų prevencijoje; 4. nusikalstamumo ir nusikaltimų prevencijos procesas, pagrįstas prevencinių iniciatyvų planavimu, jų realizavimu, vertinimu⁷.

Taigi, atsižvelgiant į įvairių mokslininkų pateikiamas mintis galime teigti, kad nusikaltimų prevencija – poveikio nusikalstamumui priemonė, kuria siekiama užkirsti kelią nusikaltimams, nustatant ir pašalinant bendrąsias nusikaltimų priežastis bei sąlygas, taip pat individualiai veikiant asmenis, kurie linkę daryti nusikaltimus ar ateityje gali tapti nusikaltėliais arba nusikaltimų aukomis; nusikaltimų kontrolė – poveikio nusikalstamumui priemonė, kuria siekiama mažinti nusikalstamumą ir neleisti viršyti socialiai priimtino lygmens aktyviais teisėsaugos institucijų veiksmais ir teisinio baudžiamojo poveikio priemonėmis, taip pat aktyviomis administracinėmis, ekonominėmis, socialinėmis, kitokio pobūdžio priemonėmis. Nusikaltimų prevencija ir kontrolė yra viena kitą papildančios poveikio nusikalstamumui priemonės ir kartu sudaro visa apimančią būdų, metodų, priemonių kompleksą, kurio tikslas – daryti griaunamąjį poveikį nusikalstamumui, todėl šios sąvokos dažniausiai vartojamos kartu.

Žvelgiant per tarptautinio bendradarbiavimo prizmę, tarptautinio nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos samprata turėtų išlikti ta pati kaip ir nacionaliniame lygmenyje, tik papildomai bendradarbiavimui reikėtų pajungti kitų šalių atitinkamas institucijas.

Nagrinęjant tarptautinį bendradarbiavimą nusikalstamumo srityje, kartais galima sutikti skirtingas nusikaltimų sąvokas - tai tarptautiniai nusikaltimai ir tarptautinio pobūdžio nusikaltimai. Todėl, mūsų manymu, reikėtų trumpai apžvelgti jų kilmę bei sampratą. Po II Pasaulinio karo buvo įsteigti Niurnbergo bei Tokijo tarptautiniai kariniai tribunolai, skirti nubausti pagrindinius karo nusikaltėlius už tarptautinius nusikaltimus. Statutuose pateiktos *trys tarptautinių nusikaltimų grupės*: nusikaltimai taikai, žmoniškumui bei kariniai nusikaltimai, kurie buvo detalizuoti vėliau priimtuose tarptautiniuose susitarimuose. Tarptautinio pobūdžio nusikaltimai nebuvo priskirti šiai nusikaltimų kategorijai. 1950 - 1970m. Tarptautinės teisės komisija, rengusi nusikaltimų taikai ir žmonijai kodeksą, tarptautinio pobūdžio nusikaltimus priskyrė klausimams, kurie kyla dėl skirtingų atskirų valstybių baudžiamųjų įstatymų kolizijos bei baudžiamosios jurisdikcijos konfliktų baudžiamosiose bylose⁸. Praeito amžiaus septintame dešimtmetyje tarptautinės baudžiamosios teisės doktrinoje šalia tarptautinių nusikaltimų buvo išskirta ir pripažinta tarptautinio pobūdžio nusikaltimų kategorija ir jų samprata. Tuo buvo siekiama atriboti ypatingai pavojingus tarptautinius nusikaltimus, keliančius grėsmę visai

⁷ A.Urmonas. Nusikalstamumo ir nusikaltimų prevencija. // Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji politika pereinant į rinkos ekonomiką. Vilnius, 1995 m. P. 81-82.

⁸ Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты. Шестая сессия. Доп. № 9/ А/ 1858/ 1951. P. 13

tarptautinei bendrijai, nuo kitų nusikaltimų, kurie nėra tokie pavojingi, tačiau dėl kurių valstybės turi apjungti pastangas, siekdamos efektyviai su jais kovoti (konvencijose įtvirtinti nusikaltimai). Galima aptikti įvairių tokių nusikaltimų apibrėžimų, pvz. konvenciniai nusikaltimai, tarptautiniai kriminaliniai nusikaltimai, kriminaliniai tarptautinio pobūdžio nusikaltimai ir pan. Tačiau tai tik tarptautinio pobūdžio nusikaltimų sinonimai. Tuo tarpu vakarų valstybių tarptautinėje teisėje tokio nusikaltimų termino nėra. Visi nusikaltimai, kurie priskiriami tarptautinės baudžiamosios teisės dalykui, apibrėžiami kaip tarptautiniai nusikaltimai, tačiau juos taip pat galima suskirstyti į dvi grupes. Štai prof. M. C. Bassiouni tarptautiniams nusikaltimams priskiria nusikaltimus su “tarptautiniu” (international) arba “tarpvalstybiniu” (transnational) elementu⁹. Nusikaltimus su “tarptautiniu” elementu galima apibrėžti, kaip veikas, kurios paliečia visos tarptautinės bendrijos saugumo interesus arba kurios kelia grėsmę taikai ir žmonijai. Tuo tarpu nusikaltimus su “tarpvalstybiniu” elementu galima apibrėžti kaip veikas, kurios paliečia daugiau kaip vienos valstybės interesus, tačiau kelia mažesnę pavojų nei nusikaltimai su “tarptautiniu” elementu. Taigi, galima teigti, kad nusikaltimai su “tarpvalstybiniu” elementu atitinka tarptautinio pobūdžio nusikaltimų kategoriją. Kriminologine prasme, visus darbe nagrinėjamus nusikaltimus vadinsime tarptautiniais. Todėl čia iškyla klausimas, kas yra tarptautinis nusikalstamumas?

Dar 1889 m. Tarptautinės baudžiamosios teisės sąjungos Steigiamojo posėdžio dalyviai konstatavo tarptautinio nusikalstamumo atsiradimą ir kvietė visas įvairių šalių policijos tarnybas imtis bendrų veiksmų jam pristabdyti. Deja, ypatingų veiksmų nebuvo imtasi. Vis dėlto kalbos apie tarptautinio nusikalstamumo egzistavimą nenutilo ir tai, matyt, paskatino sukurti tarptautinę policijos organizaciją – Interpolą. Tačiau tik 1923 m. ši tarptautinė policijos organizacija pripažino, kad nusikalstamumas išėjo už valstybių nacionalinių sienų ir drąsiai gali būti vadinamas tarptautiniu¹⁰. Taigi, galime teigti, kad nusikalstamumas, išeinantis už vienos valstybės ribų, yra tarptautinis. Į jį galima žvelgti kaip į pavienių asmenų padaromas nusikalstamas veikas (vagystės, plėšimai ir pan.), o taip pat kaip į organizuotų grupių, sistemingai daromus nusikaltimus. Be jokios abejonės, pastarasis reiškinys visuomenei ir valstybei (-ėms) yra daug pavojingesnis, nes jame dalyvauja profesionalūs nusikaltėliai, darantys žiaurius nusikaltimus (samdomos žmogžudystės, teroro aktai, žmonių grobimas ir prekyba, narkotikų platinimas, finansinės machinacijos ir kt.). Toks organizuotas nusikalstamumas turi išskirtinius požymius, tokius kaip nuolatinis žmonių susibūrimas ilgalaikiai veiklai, nusikalstamas šios veiklos pobūdis, prievartos naudojimas, kuo didesnio pelno siekimas, hierarchinė struktūra, korupcijos ir protekcionizmo naudojimas savo veikloje, taip pat monopolijos siekimas. Šiuo metu pasaulyje padaromi tarptautiniai nusikaltimai, apie kuriuos informuoja masinės

⁹ Bassiouni M. C. International criminal law. - NY, 1986. P. 24

¹⁰ Gutauskas A. Tarptautinio organizuoto nusikalstamumo prevencijos organizavimas Lietuvoje. Vilnius, 2000. P. 45

informavimo priemonės yra įvykdomi veikiant būtent tarptautiniam organizuotam nusikalstamumui (pvz. JAV Pasaulio prekybos centro, geležinkelio Ispanijoje sprogdinimai, narkotikų, cigarečių kontrabanda, padirbtų pinigų platinimas iš Lietuvos į JAV, ES šalis ir kt.). Manytume, kad nusikalstamumas tampa vis labiau tarptautinis, keičiasi jo strategija. Kai nusikalstamumas peržengia vienos valstybės ribas, atsiranda būtinybė stiprinti valstybių bendradarbiavimą kovojant su tarptautiniu nusikalstamumu. Intensyvi kriminalinių susivienijimų tarptautinių ryšių plėtra lemia, tarptautinio nusikalstamumo augimą, o kartu turi įtakos ir kriminogeninei šalies padėčiai. Todėl ir yra būtinas glaudus tarptautinis bendradarbiavimas tarp įvairių valstybių, nes padarytas nusikaltimas tampa aktyvaus tarpvalstybinio bendradarbiavimo pagrindu. Ilgą laiką didžiausia kriminogeninė zona, ekspertų teigimu, buvo laikoma Vakarų Europa, tačiau dabar Rytų Europos (įskaitant ir Lietuvos) kriminalinės struktūros aktyviai veikia ir išsilieja į tarptautinę nusikalstamumo bendriją. 1998 m. Europos Tarybai pateiktoje ataskaitoje apie organizuotą nusikalstamumą teigiama, kad maždaug 25 organizuotos grupės veikia Andoroje, Austrijoje, Kroatijoje, Kipre, Estijoje, Suomijoje, Graikijoje, Olandijoje, Liuksemburge, Maltoje bei Norvegijoje, nuo 25 iki 100 Danijoje, Airijoje, Portugalijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje, Švedijoje bei Turkijoje, nuo 100 iki 200 – Čekijoje, Vengrijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Moldovoje, Olandijoje, Ispanijoje, Jugoslavijoje bei Makedonijoje, nuo 200 iki 500 - Belgijoje, Prancūzijoje ir Anglijoje, apie 500 organizuotų grupuočių –Vokietijoje, Italijoje, Lenkijoje, Rumunijoje, Rusijoje ir Ukrainoje¹¹. Taip pat reikia nepamiršti, kad šių nusikalstamų grupuočių nariai pastoviai plečia pažinčių ratą, o tokiu būdu gali suvienyti jėgas ir su dar galingesnėmis ir stambesnėmis nusikalstamomis organizacijomis. Pagrindinėmis pasaulio transnacionalinėmis grupuotėmis yra Kinijos, Honkongo, Taivano *triados*, Kolumbijos *Medelino* ir *Kalio* karteliai, Italijos *Sicilijos mafija*, *ndrageta*, *kamorra*, Japonijos jakudzos, Meksikos *Huareso*, *Tihuano*, *Gulf* karteliai, Rusijos *rusų* ir *kaukaziečių* grupuotės, Turkijos turkų-kurdų klanai, JAV, Kanados *koza nostra*. Pastaruoju metu aktyviai reiškiasi ir Nigerijos nusikalstamos grupuotės. Visos minėtos nusikalstamos organizacijos veikia tarptautiniu mastu, skiriasi tik jų vykdoma nusikalstama veikla¹². Kalbant apie nusikalstamumo kontrolę ir prevenciją, manytume, jog šį reiškinį reikia įvertinti tarptautiniu aspektu, o atsižvelgiant į tai taikyti atitinkamas priemones. Tarptautinis nusikalstamos veikos aspektas gali būti išvelgiamas keliais atvejais. Visų pirma, kai vadovaujantis teritoriniu principu dėl tos pačios veikos kelios valstybės turi teisę įgyvendinti savo jurisdikciją. Antra, kai kurios nors valstybės teritorijoje nusikalstamą veiką padaro užsienietis arba nuolat kitoje valstybėje gyvenantis asmuo be

¹¹ Nusikalstamumo ir kitų nepageidautinų socialinių procesų prevencijos problemos bei jų sprendimas Europos valstybėse. Ats.red. Babachinaitė G., LTU. Vilnius, 2003. P. 148

¹² Gutauskas A. Tarptautinio organizuoto nusikalstamumo prevencijos organizavimas Lietuvoje. Vilnius, 2000. P.

pilietybės. Trečia, nusikalstama veika padaroma kitos valstybės interesams arba kitos valstybės piliečių ar jose veikiančių įmonių interesams. Ketvirta, padaromas tarptautinis ar tarptautinio pobūdžio nusikaltimas. Galiausiai, kai konkrečios valstybės teritorijoje padarytoje nusikalstamoje veikoje dalyvavo užsienyje veikę bendrininkai¹³.

Galbūt yra manančių, kad bendradarbiauti nėra ko tol, kol nėra padaryto tarptautinio nusikaltimo, tačiau tai būtų klaidinga nuomonė, kadangi teisėsauga turi iš anksto ruoštis tam, kad nebūtų nusikaltimo apskritai, jį įvykdyti būtų neįmanoma arba tam būtų kuo mažiau galimybių, t.y. turi būti įgyvendinamos visos įmanomos nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos priemonės. Į tai turi būti įtraukiama kuo daugiau institucijų, nevyriausybinų organizacijų, taip pat būtina teikti siūlymus atitinkamų administracinių ir politinių sprendimų priėmimui. Pvz. jau artimiausiu laiku Lietuva, laikantis ES reikalavimų, padidins akcizą iki 30 proc. tabako gaminiams, todėl galima prognozuoti, kad padidės cigarečių kontrabanda iš kaimyninių šalių (Baltarusijos, Kaliningrado srities), kur cigaretės bus 2-4 kartus pigesnės nei Lietuvoje. Tai sumažins legalių prekiautojų pajamas, o tokiu būdu ūkio subjektams (pvz. tabako fabrikas „Philip Morris Lietuva“) mokant mokesčius sumažės ir įplaukos į Lietuvos biudžetą. Todėl jau dabar būtina atkreipti dėmesį į išorinių ES (Lietuvos) sienų stiprinimą, tinkamai tam naudoti LR ir ES lėšas. Taip pat atlikinėti prevencines priemones turguose, kituose platinimo „taškuose“, ypačingai kaime. Tai tik vienas pavyzdžių, kaip nusikalstamumo kontrolė ir prevencija gali pasitarnauti šalies biudžetui ir kaip jos neesant, tai gali paveikti ekonomiką. Taigi, siekiant išsiaiškinti nusikalstamumo vystimosi tendencijas, nepakanka žinoti tik šios dienos nusikalstamumo būklę. Būklės pasikeitimus per tam tikrą laiką atspindi nusikalstamumo dinamika, kuri priklauso nuo dviejų veiksnių: pirmas ir svarbiausias iš jų - tai socialinių procesų, turinčių įtakos nusikalstamumui, dinamika; antras veiksnys - tai teisės normų pakeitimo pobūdis bei mastai. Reikia turėti taip pat omenyje, kad ne tik valstybė privalo rūpintis asmens ir jo turto saugumu, bet ir kiekvienas turi imtis priemonių savo sveikatai, laisvei, nuosavybei apsaugoti. Svarbu, kad valstybės institucijos suvoktų visuomenėje vyraujančias nuostatas, išvelgtų joje lygiavertį partnerį, kuriuo galima pasitikėti sprendžiant nusikalstamumo suvaldymo problemas.

Tarptautiniu požiūriu žvelgiant į nusikaltimus padariusius ar darančius asmenis, reikia pastebėti, kad jau kartą nusikalte asmenys Lietuvoje, vis dažniau išvyksta savo nusikalstamą veiklą tęsti į kitas valstybes, kur jų niekas nepažįsta, nes savo šalyje jie gali būti vėl greitai identifikuoti. Nenuostabu, kad žiniasklaidoje dažnai linksniuojami Lietuvoje jau anksčiau teisti, pakankamai žinomi nusikaltėliai, kurie vėl padaro nusikaltimus Vakarų Europos šalyse, todėl šioje vietoje reikia neužmiršti ir recidyvinio nusikalstamumo problemos. Dabartiniu metu į

¹³ Nevera A. Valstybių tarptautinio teisinio bendradarbiavimo problemos perduodant baudžiamąjį persekiojimą // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 60 (52). Vilnius, 2004. P. 40

nusikalstamumo problemą imta žiūrėti kitaip, visuomenė suprato, kad vien griežtų bausmių pagalba nusikalstamumo paveikti negalima, nes tai yra socialinė problema. Tapo aišku, kad vien prievartos priemonių pagalba negalima paveikti tokį negatyvų socialinį reiškinį, kuris yra sąlygojamas įvairių kaip ekonominių taip ir kitų socialinių veiksnių. Vertinant vis didėjantį recidyvinį nusikalstamumą, jo padarinių neigiamą įtaką visuomenės raidai ir galiausiai numatant šio teisinio socialinio reiškinio raidos perspektyvas, iškyla recidyvinio nusikalstamumo kontrolės būtinybė, pirmenybę teikiant prevencijos priemonėms¹⁴. Todėl galime daryti prielaidą, kad jeigu tokios priemonės bus išties efektyviai panaudojamos, tuomet galbūt sumažės asmenų nusikalstančių pakartotinai, kurie išvyksta iš gimtos šalies, o tai turės įtakos ir tarptautinio nusikalstamumo kontrolei ir prevencijai. Manytume, jog bene svarbiausias uždavinys šioje srityje yra ne darbas su pasekmėmis, o su jų priežastimis, nes tik taip galima efektyviai kontroliuoti nusikalstamumą ir veikti jį prevenciškai. O kad tuo rūpintis reikia, parodo ir statistiniai rodikliai: iki 1980 metų Lietuvoje buvo užregistruojama beveik 20.000 nusikaltimų per metus. 1989 metais per metus įvykdytų nusikaltimų skaičius išaugo iki 31.200, o kitais metais – ir toliau didėjo. 2000 metais buvo užregistruoti net 82 400 įvairių nusikaltimų (222.5 nusikaltimai 10.000 piliečių). 40 proc. visų buvo iširti¹⁵. Ši ryški tendencija privertė vyriausybę parengti įvairias programas nusikalstamumo kontrolei bei prevencijai stiprinti. Nusikaltimų Lietuvoje prevencijos centras renka, sistemina, analizuoja ir pateikia duomenis, kurie apibūdina nusikalstamumo būklę. Štai dr. A.Kiškis pažymi, kad per 2005 metus Lietuvoje užregistruota 89 815 nusikalstamų veikų - 3,9 procento mažiau, negu 2004 metais ir pateikia tokią nusikalstamumo lygio lentelę¹⁶:

Lentelė Nr. 1

Tačiau ar šiai tendencijai turėjo įtakos tarptautinis teisėsaugos įstaigų bendradarbiavimas, mes vienareikšmiškai atsakyti negalime. Palyginimui galime paminėti, jog panašiai kaip ir Lietuvoje,

¹⁴ G.Jurgelaitienė. Recidyvinio nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje šiuolaikinės problemos.// Jurisprudencija. Vilnius, T. 20. 2001. P. 45

¹⁵ <http://www.jrd.lt/get.php?f.55>, 2006-08-12

¹⁶ <http://www.nplc.lt/vz/faktai/faktai.htm>, 2006-09-28

pasaulinės nusikalstamumo tendencijos didėja. Labiausiai kreivė kyla išsivysčiusiose, mažiausiai besivystančiose šalyse. Per pastaruosius dešimtmečius nusikalstamumas pasaulyje gana greitai didėjo. Galima manyti, kad per pusę amžiaus jis padidėjo 3-4 kartus¹⁷. Nusikalstamumą galima prognozuoti tik nuolat ilgą laiką jį tiriant. Kaip pažymi prof. E.Kurapka, gretimose Skandinavijos šalyse nusikalstamumas tiriamas ir prognozuojamas nenutrūkstamai, o nusikalstamumo kontrolės kryptys nuolat keičiamos atsižvelgiant į ilgalaikių nusikalstamumo prognozių rezultatus. Kriminologiniai tyrimai užsienyje negali atstoti kriminologinių nusikalstamumo tyrimų Lietuvoje, o užsienio šalių nusikalstamumo prognozių išvadamis negalima remtis sprendžiant panašias problemas Lietuvoje, todėl Lietuvoje nusikalstamumo analizė ir prognozė gali būti grindžiamos tik Lietuvos nusikalstamumo rodikliais, socialinės raidos prognoze, baudžiamosios ir socialinės politikos kryptimis¹⁸. Šioje vietoje galima būtų paprieštarauti profesoriui, kadangi pragmatiškai žvelgiant į ateitį, matome, jog bendra europinė raida keičiasi, panašėja valstybių gyvenimo lygis, vienodinami įstatymai bei sąlygos visuomenei vystytis, be to panašu, jog tokios tendencijos dar ilgai išliks, todėl ir nusikalstamumo lygis eilėje šalių gali supanašėti. Todėl galima būtų konstatuoti, kad prognozuojant nusikalstamumo vystimąsi vienoje ar kitoje šalyje, reiktų visgi atsižvelgti į jo lygį bent kaimyninėse ar tapataus išsivystymo šalyse bei jose panaudotas nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos priemones.

¹⁷ Justickis V. Kriminologija. I dalis. Vilnius, 2001. P. 290

¹⁸ Kurapka E. Mokslo programa „Nusikalstamumo Lietuvoje prognozė ir jo kontrolės perspektyvos“ – kompleksinė ir strateginė Lietuvos mokslininkų užduotis // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 10 (2). Vilnius, 1998. P. 131

II. TARPTAUTINIO BENDRADARBIAVIMO NUSIKALSTAMUMO KONTROLĖS IR PREVENCIJOS SRITYSE ANALIZĖ

1. TEISINIAI PAGRINDAI IR TARPTAUTINĮ BENDRADARBIAVIMĄ ATLIEKANČIOS INSTITUCIJOS

Kalbant apie tarptautinį institucinį bendradarbiavimą reglamentuojančius teisės aktus nusikalstamumo srityje, omenyje reikia turėti tai, jog tokios teisės normos apima kartu ir nusikalstamumo kontrolę bei prevenciją, nes praktiškai kiekviename iš jų yra nurodytos kryptys, būdai, priemonės ar rekomendacijos, kaip išvengti nusikalstamų veikų.

Dabar egzistuojantis tarptautinis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose skirstomas į bendradarbiavimą **policiniame lygyje** ir bendradarbiavimą **teisingumo institucijų lygyje** (*judicial authority*). Šios dvi formos yra labai glaudžiai susiję, kadangi jos skirtos tiems patiems uždaviniams spręsti, t.y. nusikaltimo tyrimas, baudžiamasis persekiojimas, nusikaltėlio nuteisimas bei sugebėjimas bendradarbiauti nusikalstamumo kontrolės bei prevencijos srityse. Skirtumas yra tik bendradarbiavimo būduose. Teisingumo institucijų bendradarbiavimas yra pagrįstas tarptautinėmis sutartimis (konvencijomis), o policinis yra grindžiamas atskirais dvišaliais, trišaliais susitarimais su skirtingų valstybių policijos, kitų įstaigų (muitinės, saugumo ir kt.) administracijomis, tai yra artimesnis, operatyvesnis bendravimo būdas. Lietuva kartu su Latvija ir Estija 1991 m. rugsėjo 17 d. tapo JTO nare, 1993 m. gegužės 14 d. – Europos Tarybos nare. Tai atvėrė kelią visuotinai pripažintų tarptautinių konvencijų ratifikavimui ar prisijungimui prie jų kitu būdu, prisiimant vykdyti juose įtvirtintus įsipareigojimus. Taip atsirado galimybė kovoti su nusikalstamumu ir tarptautiniu mastu. Todėl tik atkūrus nepriklausomybę Lietuva aktyviai ėmė dalyvauti prisijungiant prie tarptautinių konvencijų, tampant įvairių tarptautinių organizacijų nare, bendradarbiaujant su kitų šalių teisėsaugos ir kitomis valstybinėmis institucijomis. Naujai susikūrusiai valstybei tapo labai svarbu nustatyti tarptautinių sutarčių vietą nacionalinėje teisės sistemoje. Po 1990 metų Lietuvoje buvo pradėta griauti sovietinė teisės sistema ir kurti nauja nacionalinė. Bene svarbiausias įvykis, kuriant Lietuvos Respublikos nacionalinę teisinę sistemą, buvo 1992 m. spalio mėn. 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos priėmimas, kurioje buvo įtvirtinta tarptautinės teisės vieta Lietuvos teisės sistemoje. Konstitucijos 135 straipsnyje buvo nustatyta, kad Lietuvos Respublika vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis¹⁹. Vadinasi šie principai ir normos yra sudedamoji Lietuvos teisinės sistemos dalis. Konstitucijos 138 straipsnyje skelbiama, kad Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys, yra sudedamoji Lietuvos

Respublikos teisinės sistemos dalis²⁰. Pagal šią nuostatą, tarptautinė teisė turi būti taikoma tiesiogiai. Dar papildomai tarptautinės ir nacionalinės teisės santykis buvo nustatytas tarptautinių sutarčių įstatyme, kurio 11 straipsnyje buvo konstatuojama, jog jei įsigaliojusi ratifikuota Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis nustato kitokias normas nei Lietuvos Respublikos įstatymai, kiti teisės aktai, galiojantys šios sutarties sudarymo metu arba įsigalioję po šios sutarties įsigaliojimo, taikomos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties nuostatos²¹. Taigi, ant šių pamatų buvo padėtas ir sukurtas norminis - teisinis pagrindas, reglamentuojantis tarptautinio bendradarbiavimo nusikalstamumo srityje klausimus. O tokių klausimų sprendimas jau priklausė ne nuo vienos šalies, bet nuo dviejų, trijų ar daugiau valstybių susikalbėjimo. Svarbų indėlį į pasaulinio nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos problemų sprendimą įnešė Jungtinių Tautų (JT) Kongresai dėl nusikalstamumo prevencijos ir elgesio su teisės pažeidėjais, vykstantys kas penkeri metai, todėl, manytume, kad darbe tam reikėtų skirti didesnę dėmesį. Ketvirtasis Jungtinių Tautų Kongresas (surengtas 1970 m. Kiote, Japonijoje), suprasdamas, jog visame pasaulyje nusikalstamumo tempai auga, aiškiai išdėstė savo nuostatas šiuo klausimu ir pakvietė visas vyriausybes, ekonominės ir socialinės raidos, kurią kiekviena valstybė sau numatė, kontekste imtis efektyvių veiksmų koordinuoti ir didinti pastangas nusikalstamumo prevencijos srityje. Taip pat paragino Jungtines Tautas ir kitas tarptautines organizacijas suteikti prioritetą tarptautinio bendradarbiavimo nusikalstamumo prevencijos srityje stiprinimui, ir ypač užtikrinti, kad šalys, kurioms reikalinga techninė pagalba rengti veiksmų programas, skirtas nusikalstamumo ir teisės pažeidimų prevencijai bei kontrolei, turės galimybę sulaukti tokios pagalbos. Tuo pačiu buvo rekomenduojama skirti ypatingą dėmesį administracinėms, profesinėms ir techninėms struktūroms, būtinoms siekiant efektyviai, tiesiogiai ir tikslingai veikti nusikalstamumo prevencijos srityje²². Vėliau, Septintajame JT Kongrese buvo priimtas Milano veiksmų planas, jame buvo pasakyta, kad nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji justicija turėtų būti suvokiamos ekonominės raidos, politinių sistemų, socialinių ir kultūrinių vertybių bei socialinių pokyčių, taip pat naujos ekonominės tvarkos kontekste. Šiuo planu valstybių vyriausybės buvo raginamos atlikti tam tikrus veiksmus, kad nusikalstamumas neplistų. Septintasis kongresas priede apie tarptautinį bendradarbiavimą nusikalstamumo prevencijos ir baudžiamosios justicijos srityse pabrėžė, kad visos valstybės ir dariniai turėtų bendradarbiauti per Jungtines Tautas ar kitu būdu nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės srityje, vertindamos tai kaip nepaprastai reikalingą indėlį į taikos ir žmonijos saugumo užtikrinimą, tuo pačiu

¹⁹ LR Konstitucija // V. Ž. 1992, Nr. 33-1014.

²⁰ LR Konstitucija // V. Ž. 1992, Nr. 33-1014.

²¹ Lietuvos Respublikos Tarptautinių sutarčių įstatymas // V. Ž. Nr. 60-1948, 1999.

²² Jungtinių Tautų dokumentų rinkinys. Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji justicija. Standartai ir normos. Sud. Aidukas M. Vilnius, 2004. P. 17

didindamos baudžiamosios politikos efektyvumą, įgyvendinamumą ir teisingumą²³. 2000 m. gruodžio 4 d. JT Generalinėje asamblėjoje buvo patvirtinta Dešimtojo kongreso priimta Vienos deklaracija „Dėl nusikalstamumo ir teisingumo: pasitinkant XXI amžiaus iššūkiams“. Šioje deklaracijoje buvo aktyviai raginama į nusikalstamumo prevenciją įtraukti bendruomenę, šio neigiamo reiškinių problemas spręsti moksliskai pagrįstais teiginiais, numatytais metodais ir priemonėmis. Vėliau, t.y. 2002 m. liepos 24 d. įvykęs 26-asis JT posėdis, kaip vieną iš pagrindinių nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos principų, nurodė tarpvalstybinį bendradarbiavimą ir partnerystę, o tai turi apimti bendrą ministerijų, valdžios institucijų, bendruomenės ir nevyriausybinių organizacijų, verslo sektoriaus bei privačių piliečių darbą. Taip viena svarbiausių tarptautinių organizacijų – Jungtinės Tautos - jau eilę metų rodo susirūpinimą bendra nusikalstamumo būkle pasaulyje. Kalbant apie teisės aktų bei institucijų sąveiką bendradarbiaujant tarptautiniu mastu, būtina paminėti dar vieną svarbią instituciją - Europos Tarybą, kuri dalyvauja harmonizuojant visų teisės šakų teises sistemas Europoje. Ji padeda valstybėms narėms ir kandidatėms modernizuoti savo institucijas ir rengti įstatymus, kad šie tarnautų demokratinėms reformoms, tobulinti teismų sistemą ir spręsti naujas teises problemas. Siekdama šių tikslų, Europos Taryba gali remtis: 1. tarpvyriausybines veiklos programa, kurią vykdant rengiami teisiniai dokumentai, įskaitant konvencijas (privalomas jas ratifikavusioms valstybėms, kurios yra arba nėra Europos Tarybos narės) ir rekomendacijas (neprivalomas gaires); 2. bendradarbiavimo programa, skirta stiprinti įstatymo viršenybės principą. Šios programos paskirtis - remti valstybių narių ir kandidačių (ypač Vidurio ir Rytų Europos šalių) institucines, teises ir administracines reformas ir rengti teisininkus vadovaujantis Europos normomis ir standartais²⁴. Ministrų Komitetas priima veiklos programą, kurią vykdant dalyvauja Europos teisingumo ministrai ir Vidaus reikalų ministerijų vyresnieji pareigūnai. Europos Taryba priėmė nemažai svarbių konvencijų, tarp jų: dėl ekstradicijos, tarpusavio pagalbos baudžiamosiose bylose, nuteistųjų perdavimo, vieningai pritarta Konvencijai dėl kovos su terorizmu ir kt.. Kova prieš terorizmą pasitelkiant tarptautinį bendradarbiavimą tapo vienu iš Europos Tarybos veiklos prioritetų. Valstybės narės yra raginamos atsisakyti išlygų ir ratifikuoti atitinkamus tarptautinius teisinius dokumentus. Šie dokumentai yra nuolat tobulinami, kad atitiktų besikeičiančias aplinkybes. Vykdomas veiksmų planas, kurio tikslas yra atnaujinti teisinius dokumentus ir stiprinti tarptautinį bendradarbiavimą, ypač tokiose srityse, kaip: terorizmo finansavimo šaltinių išaiškinimas, tyrimo metodų tobulinimas, teisių sistemų adaptavimas, teisininkų rengimas, parama teroro aktų aukoms ir kt. Savaimė suprantama, kad visi teisiniai dokumentai ruošiami atsižvelgiant tam tikrus veiksnius, nusikalstamumo tendencijų

²³ Jungtinių Tautų dokumentų rinkinys. Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji justicija. Standartai ir normos. Sud. Aidukas M. Vilnius, 2004.P.37

²⁴ http://www.etib.lt/?s=et_sritys&ss=bendradarbiavimas&lang=1, 2006-09-25

stebėjimą bei numatant kontrolės bei prevencijos mechanizmus. Tai realizuojama per valstybių vyriausybes, kurios raginamos atsižvelgti į rekomendacijas. Bendrusios kovos prieš nusikalstamumą pasienyje klausimus reguliuoja tokie Europos standartai, kaip antai: Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, Civilinės teisės konvencija dėl korupcijos ir Konvencija dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo. Europos Taryba rengia nusikalstamumo, tarp jų ir nepilnamečių, prevencijos rekomendacijas. Ji vertina šios srities valstybių politikos veiksmingumą ir nustato pagrindinius principus, kuriais turėtų vadovautis valstybės narės tobulindamos savo prevencijos sistemas. Europos Taryba įsikūrė 1949 m., kuri laiką jungė tik Vakarų Europos valstybes, bet po 1989 m. jos sudėtis ėmė sparčiai plėstis ir dabar jos narėmis yra visos Vakarų ir Rytų Europos valstybės, taip pat ir buvusios TSRS valstybės – Baltijos valstybės, Baltarusija, Moldova, Rusija. Europos Taryboje yra Nusikalstamumo problemų komitetas (ETNPK), kurio pagrindinis uždavinys yra – surasti tas sferas, kurios valstybėms yra bendros nusikalstamumo srityje ir koordinuoti valstybių pastangas kovoje su nusikalstamumu. Šios komitetas ruošia ir pateikia ET Ministrų kabinetui įvairių konvencijų projektus. Konvencijų priėmimas yra vienas žingsnis, kitas yra jų pasirašymas ir pagaliau – konvencijos taikymas. Valstybei prisijungus prie konvencijos, ji tampa labai svarbi. Jeigu nėra konvencijos, reikalingi dvišaliai susitarimai. Jeigu konvencija yra ratifikuota valstybės, tai ji tampa konvencijos dalyve ir be papildomų sutarčių gali reikalauti, kad nusikaltėlis būtų išduotas, turtas, įgytas nusikaltėlio būtų surastas ir grąžintas. Ratifikuota konvencija tampa privaloma tai valstybei. Tačiau ir ratifikuotų konvencijų nuostatų taikymas priklauso nuo nacionalinės teisės nuostatų adekvatumo. Be konvencijų ETNPK ruošia rekomendacijas kovos su nusikalstamumu klausimais. Jų priimta labai daug, jos nėra pasirašomos ar ratifikuojamos, jos nėra privalomos, bet rekomenduojamos, pageidaujamo pobūdžio, t.y. parodo Europos Tarybos požiūrį į vieną ar kitą klausimą (rekomendacija dėl nuosprendžių vienodumo, rekomendacija dėl recidyvų ir t.t.). Iškilus kokiai problemai ET komitetas sudaro darbo grupes, kurios dirba, daro apibendrinimus, ruošia rekomendacijas. Be rekomendacijų yra organizuojamos tarptautinės konferencijos ir kt. susitikimai. ET veikla yra svarbi vienijant valstybių pastangas kovoje su tarptautinio pobūdžio nusikalstamumu, rekomendacijos, kaip elgtis valstybėms, kaip sutvarkyti savo teisinę sistemą padeda harmonizuoti teisines sistemas, o kartu ir valstybių pastangas. Dabartiniu metu dėl integracijos į ES išryškėja kita problema – prisiderinti prie ES standartų, tame tarpe ir teisinių standartų nusikalstamumo kontrolės srityje. Viena iš dabartinių ET problemų – nusikalstamumo Europos Rytuose ir Vakaruose analizė nuo 1989 m. ir rekomendacijų valstybėms, kaip reaguoti į šias problemas ruošimas. Šiai sričiai 1992 sudaryta darbo grupė “Europa pasikeitimo laikotarpiu: baudžiamoji politika ir baudžiamoji teisė. Kryptys – pasikeitimų nusikalstamume po 1989 m. analizė, nusikalstamumo priežasčių, tendencijų išskyrimas, valstybių reakcija į pakitusį

nusikalstamumą, rekomendacijų joms teikimas, taip rekomendacijų dėl bendradarbiavimo formų ruošimas.. ET susirūpinimas rodo, kad korupcijos problemos nagrinėjimas yra aktualus tarptautiniu mastu. Buvo sušaukta Teisingumo ministrų konferencija korupcijos tema ir buvo sukurta tarpšakinė kovos su korupcija grupė, kurios uždavinys yra iširti korupcijos problemą keliais aspektais – baudžiamuoju teisiniu, administraciniu, civiliniu aspektu. Ji turi paruošti veiksmų prieš korupciją planą, tarptautinio pobūdžio pareigūnų etikos kodeksą ir kompleksinę kovos su korupcija konvenciją. Kita ET veiklos kryptis – liudytojų ir nukentėjusiųjų apsauga organizuotų nusikaltimų baudžiamosiose bylose. Yra paruošta rekomendacija, kaip valstybės turėtų veikti, kad užtikrintų liudytojų ir nukentėjusiųjų saugumą. ET veikla taip pat pasireiškia sutelkiant valstybių pastangas, kad būtų išaiškinti ir baudžiamojon atsakomybėn patraukti asmenys, padarę nusikaltimus žmogiškumui. Ši problema ypač paaštrėjo dėl įvykių buvusios Jugoslavijos teritorijoje. ET paruošė ir patvirtino Tarptautinio tribunolo, teisti asmenis, padariusius nusikaltimus Jugoslavijos teritorijoje, nuostatus.(Tarptautinis Tribunolas dėl karo nusikaltimų buvusios Jugoslavijos teritorijoje). Tribunolas vyko Hagoje (įkurtas 1994 m.), tačiau iškilo problema kaip tuos nusikaltėlius pristatyti į Hagą. Ekstradicija negalima. ET Komisija prašė valstybes papildyti savo BK ir BPK normomis, kurios sukurtų teisinį mechanizmą tuos nusikaltėlius areštuoti ir pristatyti. Tam veikos – karo nusikaltimai – turi būti kriminalizuoti, valstybės turi įtraukti juos į savo BK. Baudžiamojo proceso įstatymai turi numatyti tokių asmenų sulaikymo, susižinojimo, transportavimo į Hagą tvarką kitos valstybės turi sudaryti sąlygas Hagos Tribunolo veikimui.

Kadangi svarbiausių Europos Tarybos, trečiųjų šalių ir LR institucijų teisės aktu ratifikavimo/pasirašymo sąrašas gan ilgas, todėl jį žiūrėkite priede Nr. 1, kuriame yra nurodytos pagrindinės tarptautinio bendradarbiavimo teisės normos.

Lietuva nuo 1992 m. dalyvauja Europos Tarybos *Demokratinio stabilumo plėtros ir stiprinimo programoje* (ADACS). Lietuva buvo pirmoji valstybė, kurioje 2000 m. gegužės 15 - 16 d. buvo surengtas Lietuvos bendradarbiavimo su Europos Taryba pagal ADACS programą įvertinimo seminaras. Šiame renginyje pagrindinis dėmesys buvo skirtas pastaraisiais metais Lietuvoje vykdytų projektų žmogaus teisių apsaugos ir teisinio bendradarbiavimo srityse įgyvendinimui. Seminare dalyvavo kaimyninių valstybių atstovai iš Estijos, Latvijos, Rusijos, Baltarusijos, Lenkijos, taip pat iš Ukrainos. Manytume, kad reikalinga papildomai akcentuoti keletą ir nacionaliniame lygmenyje parengtų teisės aktų, reglamentuojančių nusikalstamumo kontrolę ir prevenciją. 1997 m. birželio 19 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymą (Žin., 1997, Nr.64-1502), po to sekė įvairūs šio įstatymo patobulinimai. Lietuvos Respublikos Vyriausybė jau eilę metų priima prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos programas (Pvz. Prekybos žmonėmis

prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programa, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 19 d. nutarimas Nr. 558, V.Ž., 2005, Nr. 65-2333). Aktyviai nusikalstamumo kontrolės bei prevencijos darbe dalyvauja ir ministerijos. Štai 2003 m. liepos 2 d. LR VRM įsakymu buvo patvirtinta viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategija, kurios jau pirmame punkte yra pažymėta, kad viešojo saugumo politika apima pagrindines valstybės valdymo sritis, iš kurių pirmoji yra nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevencija ir kontrolė²⁵.

Taigi, įvairios tarptautinės organizacijos, Lietuvos ir kitų šalių nacionalinio lygmens institucijos yra glaudžiai susiję ir bendradarbiauja kuriant teisės normas, kurios skatina ne tik kovoti su nusikalstamumu, bet ir jį kontroliuoti bei veikti prevenciškai. Įdomu pastebėti, kad pavyzdžiui nagrinėjant tarptautines organizacijas ir jų veiklą su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu, galima aptikti net 129 tokias organizacijas, oš jų 53 yra pasaulinės, 54 - Europos ir 12 dvišalių organizacijų²⁶. Manytume, jog operatyvines funkcijas vykdančios teisėsaugos įstaigos savo veikloje taip pat turi nemažai įtakos nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse, nes tokiu tarptautiniu mastu keičiantis operatyvine (slapta) informacija, jos užbėga nusikaltimams už akių, pasiruošia galimiems nusikaltėlių negatyviems veiksams, teikia pasiūlymus apie galimai atsirasiančias naujas nusikalstamų veikų formas, perspėja apie nusikalstamos veiklos mastą, nusikaltėlių ryšius, nusikalstamo veikos organizavimo taktiką ir mechanizmus. Lietuvoje 2003 m. lapkričio 28 d. buvo pasirašytas susitarimas Nr. 11B-11 „Dėl operatyvinės veiklos subjektų bendradarbiavimo ir operatyvinės veiklos koordinavimo“. Jo iniciatorius buvo LR Generalinė prokuratūra, sukvietusi atitinkamų teisėsaugos institucijų atstovus. Susitarimą pasirašė LR Generalinis prokuroras, policijos generalinis komisaras, Valstybės saugumo departamento generalinis direktorius, Specialiųjų tyrimų tarnybos direktorius, Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos prie VRM direktorius, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie VRM vadas, Vadovybės apsaugos departamento prie VRM direktorius, Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie KAM direktorius, Muitinės departamento prie Finansų ministerijos direktorius. Šiame susitarime buvo nuspręsta visa nacionaliniu ir tarptautiniu mastu gaunama informacija dalintis pagal kompetenciją, bendradarbiauti ir taip įtakoti nusikalstamumą.

Lietuvos Respublikoje, sudarant tarptautines sutartis ir ratifikuojant tarptautines konvencijas dėl teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose, kaip viena centrinių (kompetentingų) teisminių institucijų yra Generalinė prokuratūra. Teisinis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose įgyvendinamas asmenų ekstradicija, Europos arešto orderio išdavimu ir

²⁵ LR VRM įsakymas „Dėl viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategijos patvirtinimo“ 2003 m. liepos 2 d., www.lrs.lt/paieška/teisėsaktai, 2006-08-28

²⁶ Nusikalstamumo ir kitų nepageidautinų socialinių procesų prevencijos problemos bei jų sprendimas Europos valstybėse. Ats.red. Babachinaitė G., LTU. Vilnius, 2003. P. 153

gautų iš užsienio valstybių teisinės pagalbos prašymų vykdymu, savitarpio pagalba baudžiamosiose bylose, baudžiamojo persekiojimo perdavimu ir perėmimu. Analizuojant Lietuvos Respublikos tarptautinio bendradarbiavimo efektyvumą, LR Generalinė prokuratūra konstatavo sudėtingiausią situaciją su Rusijos Federacija, kuri teisinius pagalbos prašymus vykdo nepagrįstai ilgai arba nevykdo iš viso. Nuo 2003 metų nebuvo atsakyta į 21 Lietuvos Respublikos teisinės pagalbos prašymą, taip pat ir į prašymus Sausio 13-ios, Medininkų, V. Uspaskicho diplomo baudžiamosiose bylose. LR Generalinė prokuratūra pateikia tokią tarptautinės teisinės pagalbos (TTP) statistiką²⁷:

Lentelė Nr.2

Tarptautinė teisinė pagalba	2005 m.	2004 m.
Išsiūsti teisinės pagalbos prašymai užsienio valstybėms	474	522
Gauta užsienio valstybių teisinės pagalbos prašymų	460	562
Kreiptasi dėl asmenų ekstradicijos į Lietuvą de jure/iš jų de facto	12/4	72
Gauta prašymų išduoti asmenų iš Lietuvos/išduota	11/5	10
Išduota Europos arešto orderių (EAO)	433	235
Perduota Lietuvai asmenų de jure/iš jų de facto	100/41	49/26
Gauta EAO iš užsienio valstybių/perduota	36/13	21/8
Perduota baudžiamųjų bylų	24	18
Gauta prašymų perimti baudžiamąjį persekiojimą	39	56

Pagal tai mes matome, kad šiek tiek yra sumažėjęs TTP išsiuntimas ir gavimas, beveik dvigubai padidėjo Europos arešto orderių išdavimas, taip perduotų Lietuvai asmenų.

Analizuojant ikiteisminio tyrimo veiksmų koordinavimą keliuose valstybėse narėse, išryškėjo teisinio bendradarbiavimo trūkumai: ilgi teisinės pagalbos prašymų rengimo, vertimo į užsienio kalbas, persiuntimo, įvykdymo terminai; nepakankamas naujų tarptautinių teisės aktų taikymas ir nacionalinių teisės sistemų ypatumų derinimas; tiesioginio susižinojimo stoka; pareigūnų žodinio bendravimo barjeras; nacionalinių institucijų motyvacijos tirti užsienyje padarytas susijusias veikas stoka; nepakankami ryšiai tarp teisinę pagalbą teikiančių ir nusikaltimus tiriančių padalinių; pavėluotas keitimasis reikšminga informacija; silpnas Europolo analitinis potencialas.

Siekiant užtikrinti reikiamą teisėsaugos institucijų bendradarbiavimą ES mastu, yra sukurtos šios koordinuojančios institucijos: Interpolas, Eurojust, Europos policijos biuras (Europol), Europos policijos vadovų darbo grupė, Europos policijos koledžas (CEPOL), Kovos su sukčiavimu biuras (OLAF). Tarptautiniu pasauliniu mastu seniausiai egzistuojanti organizacija – Interpolas.

²⁷ Prokuratūros veiklos 2005 metų ataskaitos, http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3372&p, 2006-09-28

Lietuva viena pirmųjų iširusios Sovietų Sąjungos valstybių atstatė narystę *Interpolo* veikloje, 1991 m. pabaigoje įkurdamą Interpolo Lietuvos Nacionalinį Biurą (LNIB). Plačiau šios institucijos veiklos neaptarsime, kadangi šios organizacijos vardas teisininkams, paprastiems piliečiams yra žinomas jau daugelį dešimtmečių. Šios organizacijos veiklos bene labiausiai bijo tarptautinius nusikaltimus darantys nusikalstamo pasaulio atstovai. Interpolo, kaip vienos plačiausias galimybes tarptautiniam bendradarbiavimui turinčių institucijų, indėlis kovojant su nusikalstamumo pasekmėmis (kai nusikaltimas padarytas) ir galimomis priežastimis (kol nusikalstama veika dar nepadaryta, pvz. patikrinimas ar prabangus automobilis nėra pavogtas kurioje nors valstybėje) yra didžiulis. Kadangi LNIB oficialios informacijos ar apibendrintos analizės nusikalstamumo mažinimo srityje surasti yra sunku, todėl teko pabendrauti su atsakingais, ten šiuo metu dirbančiais pareigūnais, kurie pateikė gana įdomią statistiką, apibūdinančią pastarųjų dviejų metų laikotarpį. Pirmiausiai buvo pateikti duomenys apie informacinių bylų užvedimą ir nurodyti dažniausiai Interpolo kanalais besinaudojančios valstybės – iniciatoriai, kurių akiratyje atsispindi Lietuvos vardas²⁸ (žr. lentelę).

Lentelė Nr. 3

Informacinių bylų iniciatoriai		2004 m.	2005 m.
1.	Vokietija	1 215	3 650
2.	Lenkija	268	795
3.	Rusija	244	368
4.	Ukraina	81	65
5.	Jungtinė Karalystė	66	149
6.	Prancūzija	411	1 083
7.	JAV	41	81
8.	Lietuva	1 827	1 792
9.	Ispanija	213	442
10.	Latvija	89	126
11.	Estija	81	73
12.	Belgija	250	259
13.	Švedija	184	284
14.	Norvegija	58	72
15.	Čekija	139	245
Viso pradėta informacinių bylų LNIB		6 801	12 875

²⁸ Lietuvos Nacionalinis Interpolo Biuras, (atsakingas pareigūnas - Kolesnikova J.), 2006-10-04

Iš pateiktų duomenų matome, jog Lietuvos Nacionaliniame Interpolo Biure užvedamų informacinių bylų skaičius per vienerius metus išaugo dvigubai. Žymiai padidėjo Vokietijos, Lenkijos, Prancūzijos, Ispanijos, Švedijos, Čekijos užklausimų skaičius, nedaug sumažėjo Ukrainos, Estijos ir mūsų valstybės užklausų. Čia pateikiami duomenys, kur vienaip ar kitaip su nusikalstama veika yra ar gali būti susiję Lietuvos Respublikos piliečiai. Pagal tai galime spręsti, kur pasidarė palankesnės sąlygos per šį laikotarpį gyvuoti nusikalstamumui, o kur tam tikra valstybė tapo ne tokia patraukli šiam negatyviam reiškiniui. Tačiau reikia pripažinti, kad skaičiai išpūdingi.

Pasidomėjus kokios nusikalstamų bylų rūšys registruojamos dažniausiai, pareigūnai pateikė bene dažniausiai šiuo metu Europoje padaromų nusikalstamų veikų sąrašą tokius duomenis²⁹ (žr. lentelę):

Lentelė Nr. 4

Informacinių bylų rūšys			
		2004 m.	2005 m.
1.	Narkotikai	133	184
2.	Kontrabanda	40	48
3.	Transportas	1345	1292
4.	Padirbti pinigai	252	176
5.	Terorizmas	45	107
6.	Prostitucija / žmonių prekyba	77	103

Pagal šiuos duomenis galime spręsti, jog vis didėjanti problema tampa tam tikros terorizmo apraiškos, narkotikai, prostitucija (prekyba žmonėmis), kontrabanda, kadangi šių nusikalstamų veikų rūšys turi didėjimo tendenciją.

1985 m. birželio 14 d. penkios ES valstybės (Belgija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Prancūzija ir Vokietija) pasirašė Šengeno susitarimą, kuriuo susitarė panaikinti bet kokią per jas keliaujančių asmenų kontrolę. 1990 m. birželio 19 d. pasirašyta Konvencija dėl Šengeno susitarimo įgyvendinimo. Taip atsirado vidaus sienų neturinti teritorija, kurią imta vadinti Šengeno erdve. Šiai dienai Šengeno erdvę sudaro: Pilnateisės narės: 13 senųjų ES valstybių: Vokietija, Belgija, Liuksemburgas, Olandija, Italija, Prancūzija, Graikija, Austrija, Portugalija, Ispanija, Švedija, Danija, Suomija; asocijuotos narės: Islandija, Norvegija, Šveicarija; narės su išlygomis: Jungtinė Karalystė, Airija; nepilnateisės naujosios ES valstybės: Lietuva, Latvija, Estija, Lenkija, Čekija, Slovakija, Slovėnija, Vengrija, Kipras, Malta. Kiekviena Šengeno valstybė savo iniciatyva gali teikti informaciją kitai Šengeno valstybei, jei manoma, kad ji gali

²⁹ Lietuvos Nacionalinis Interpolo Biuras, 2006-10-04, (atsakingas pareigūnas - Kolesnikova J.)

būti svarbi jai kovojant su būsимomis nusikalstamomis veikomis ir užkertant kelią nusikalstamoms veikoms ar grėsmei viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui. Kai teikiant informaciją per centrinę instituciją dėl laiko sugaišimo kiltų grėsmė veikų tyrimo ar prevencijos sėkmei, informacija gali būti tiesiogiai teikiama kitos Šengeno valstybės atitinkamai policijos įstaigai. Tam buvo sukurtas *SIRENE* padalinys, kuris užtikrina informacijos apsikeitimo funkcionavimą Šengeno erdvėje. Siekiant užtikrinti Šengeno Konvencijos 39 ir 46 straipsnių (šie Konvencijos straipsniai numato teisės saugos institucijų keitimąsi informacija nusikaltimų tyrimo bei prevencijos srityje) įgyvendinimą, šiuo metu rengiamas Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymo dėl centrinės institucijos, atsakingos už minėtų straipsnių įgyvendinimą, paskyrimo. Centrine institucija planuojama paskirti Lietuvos policiją. Šiuo įsakymu bus tvirtinamas kompetentingų institucijų bendradarbiavimo su paskirta centrine įstaiga tvarkos aprašas. Remiantis minėtu įsakymu, Lietuvos policijos generalinis komisaras įsakymu centrinės institucijos funkcijas vykdyti paves Lietuvos kriminalinės policijos biuro Tarptautinių ryšių valdybos *SIRENE* nacionaliniam skyriui. Taip pat rengiamas kompetentingų policijos įstaigų bendradarbiavimo su paskirta centrine institucija teikiant informaciją tvarkos projektas. Lietuvai tapus pilnateise Šengeno erdvės nare ir pradėjus veikti informacinei sistemai, *SIRENE* nacionalinis skyrius įvedinės į C.SIS tam tikrų kategorijų perspėjimus, vykdys keitimosi informacija dėl SIS esančių perspėjimų su Lietuvos kompetentingomis institucijomis ir kitais *SIRENE* nacionaliniais biurais funkciją.

Eurojustas – ES teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose institucija. Nuo 2004 m. gegužės 4 d. Generalinės prokuratūros prokuroras, kaip Lietuvos nacionalinis narys, nuolat dalyvauja Eurojusto veikloje ir valdymo kolegijoje, sudarytoje iš 25 prokurorų ir teisėjų iš kiekvienos valstybės ES narės. Pagrindinis Eurojusto uždavinys – stiprinti kovą su sunkiais tarptautiniais organizuotais ir teroristinėmis nusikaltimais. Lietuvos nacionalinis narys Eurojusto kolegijoje dalyvauja darbo grupių, atsakingų už ryšius su Taryba, Komisija ir Europos Parlamentu, darbą su bylomis, veiklos valdymą, kovą su finansiniais ir valiutos bei prekių padirbinėjimo nusikaltimais, veikloje.

Teisės saugos įstaigų bendradarbiavimas varijuoja nuo vienkartinį kontaktų iki nuolatinių darbo grupių. 1960m. EEB šalių susitarimų pagalba buvo suderintas policinio lygmens 6 valstybių bendradarbiavimas *TREVI* pavadinimu, kurio uždavinys buvo derinti priemonės kovoje su terorizmu ir narkotikais, taip pat bendradarbiauti policijos mokymo ir technologijų klausimais. Nuo 1993 m. *TREVI* nebeegzistuoja, vietoje jos įkurtas *Europol*. Priėmus teisės aktus, susijusius su Konvencija, nuo 1999 m. liepos 1 d. *Europol* pradėjo veiklą visose jam pavestose srityse. Kadangi tarptautinio nusikalstamumo nesustabdo valstybių sienos, *Europol*, siekdamas dar stiprinti tarptautinį teisės saugos bendradarbiavimą, patvirtino dvišalius

operatyvinius bei strateginius susitarimus su šiomis valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis (abėcėlės tvarka): Bulgarija, Europos centriniu banku, Europos Komisija (įskaitant OLAF), Eurojustu, Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centru, Interpolu, Islandija, Jungtinėmis Amerikos Valstijomis, Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikalstamumo valdyba, Kanada, Kolumbija, Norvegija, Pasaulio muitinių organizacija, Rumunija, Rusija, Šveicarija ir Turkija. Kaip pasireiškia Europolo pagalba nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse? Visų pirma padeda keistis informacija pagal nacionalinės teisės normas tarp Europolo ryšių palaikymo pareigūnų (ERPP). Tai dar viena svarbi tarptautinio bendradarbiavimo grandis – ryšių pareigūnai, kartais vadinami ryšių karininkais. Valstybių narių prie Europolo paskirti ERPP yra nacionalinių teisėsaugos institucijų atstovai, pvz. policijos, muitinės, kurie suteikia operatyvinės ir kitokios informacijos, galinčios palengvinti teisėsaugos operacijas ar užkardinti atskirus nusikaltimus. ERPP rengia strategines ataskaitas (pvz., grėsmės įvertinimus) bei nusikalstamumo tyrimus, paremtus informacija ir žvalgybos duomenimis, pateiktais valstybių narių ir trečiųjų šalių. Teikia profesines žinias ir techninę pagalbą tyrimams ir operacijoms, vykdomoms ES teritorijoje, prižiūrint ir teisiškai atsakant konkrečioms valstybėms narėms. Europolas taip pat aktyviai dalyvauja skatindamas nusikalstamumo tyrimus ir tyrimo metodų suderinimą valstybėse narėse. Čia taip pat svarbi Europolo kompiuterinė sistema. Europolo konvencijoje numatyta, kad Europolas turi sukurti ir palaikyti kompiuterinę sistemą, skirtą informacijos įvedimui, prieigai ir analizei. Konvencijoje nustatytos griežtos ribos, susijusios su žmogaus teisėmis ir duomenų apsauga, kontrole, priežiūra ir saugumu. Europolo kompiuterinė sistema turės tris pagrindinius komponentus: informacinę sistemą; analizės sistemą; indeksų sistemą. Analizės ir indeksų sistemos jau kurį laiką veikia. Nuo 2005 m. pradžios Europolo naudojama nauja patobulinta informacinė sistema (IS), o nuo 2005 m. spalio mėn. ja gali naudotis ir valstybės narės. Europolo direktoratą sudaro direktorius Max-Peter Ratzel (Vokietija) ir direktoriaus pavaduotojai Mariano Simancas (Ispanija), Jens Henrik Højbjerg (Danija) bei Kevin O'Connell (Jungtinė Karalystė). Europole dirba 590 žmonių. Iš jų 90 yra Europolo ryšių palaikymo pareigūnai, atstovaujantys įvairioms teisėsaugos institucijoms (policijai, muitinei, žandarmerijai, imigracijos tarnyboms ir t. t.). ERPP kartu su Europolo pareigūnais, analitikais ir kitais ekspertais teikia efektyvias, greitas ir daugiakalbes paslaugas 24 val. per parą. Remiantis Europolo konvencija, kiekviena valstybė paskiria savo pareigūnus ryšiams Europole. Europolo pareigūno ryšiams institucija - viena iš pagrindinių bendradarbiavimo priemonių, užtikrinančių Europolo informacijos gavimo ir apdorojimo mechanizmą, nusikaltimų tyrimo koordinavimą. Lietuvos Respublikos ryšių pareigūno užduotis - nuolatinis informacijos apie konkrečius atvejus rinkimas ir keitimasis ja, ryšių tarp kompetentingų institucijų sutvirtinimas, priimančiosios valstybės pareigūnų konsultavimas ir pagalba jiems. Lietuvos Respublikos policijos, muitinės ryšių pareigūnai palengvina ir paspartina informacijos rinkimą ir keitimąsi ja, palaikant

tiesioginius ryšius su teisėsaugos institucijomis ir kitomis kompetentingomis priimančiosios šalies institucijomis. Ryšių pareigūnai patys prisideda prie informacijos rinkimo ir keitimosi ja, ypač jei ji yra strateginio pobūdžio ir gali būti panaudota gerinant kovą su nusikalstamumu. Tokia informacija apima ir išsamiau parengtus duomenis apie tam tikroje valstybėje prieinamus teisinius dokumentus bei galimus veiklos metodus. Savalaikė, konkreti ir profesionaliai pateikta ryšių pareigūno informacija (apie asmenis, firmas, transportą, užsienyje daromų nusikalstamų veikų schemas ir t.t.) gali tinkamai pasitarnauti nusikalstamumo kontrolei ir prevencijai. Šiuo metu Lietuva turi tokius ryšių pareigūnus: Asta NORKŪNAITĖ - Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos specialioji atašė (Lenkijos Respublikoje); Eugenijus UŠINSKAS - Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos specialusis atašė (Ispanijos Karalystėje); Laimonas VASILIAUSKAS - Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos specialusis atašė (Nyderlandų Karalystėje ir Europos policijos biure); Alius LAZDANAS - Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos specialusis atašė (Europos policijos biure)³⁰; Andrius BUCKUS - Lietuvos Respublikos muitinės atašė (Europos policijos biure). Europolas palaiko teisėtvarkos veiksmus valstybėse narėse daugiausia kovojant su: neteisėta narkotikų apyvarta; neteisėtais imigracijos tinklais; terorizmu; pinigų ir kitų mokėjimo priemonių klastojimu (eurų padirbinėjimu); prekyba žmonėmis, įskaitant vaikų pornografiją; neteisėtu transporto priemonių gabenimu; pinigų plovimu. Be minėtų, kitos Europolo prioritetinės veiklos sritys yra nusikaltimai asmeniui, finansiniai nusikaltimai ir kibernetiniai nusikaltimai. Tokio pobūdžio nusikaltimuose turi dalyvauti organizuotos nusikalstamos struktūros, o jų veikla turi apimti dvi ar daugiau valstybių narių. Lietuvos policijos bendradarbiavimas su Europolu prasidėjo 1996 m. tam tikrose srityse: buvo vykdomos bendros mokymų programos, atskiri kriminologiniai tyrimai. Europolo kvietimu Lietuvos policijos pareigūnai dalyvavo keliose policijos pajėgų operacijose, siekiant iširti nelegalios migracijos srautus, prekybos žmonėmis tendencijas, automobilių vagysčių mastus. 2004 m. balandžio 22 d. Lietuva ratifikavo Europolo konvenciją ir jos papildomus protokolus. 2004 m. rugsėjo 1 d. Lietuva tapo pilnateise Europolo nare. Lietuvos policijai kartu su Jungtinės Karalystės Nacionalinės kriminalinės žvalgybos tarnyba (NCIS) įgyvendinus bendrą PHARE projektą „Kovos su organizuotu nusikalstamumu stiprinimas, įkuriant Europolo nacionalinį padalinį“, Lietuvos kriminalinės policijos biuro Tarptautinių ryšių valdyboje įkurtas Europolo Lietuvos nacionalinis skyrius. Šio skyriaus uždavinys - savo iniciatyva teikti Europolui informaciją ir žvalgybos duomenis, reikalingus jam savo užduotims atlikti; atsakyti į Europolo prašymus teikti informaciją, žvalgybos duomenis ir patarimus; nuolat atnaujinti informaciją ir žvalgybos duomenis; pagal kompetentingoms institucijoms skirtą nacionalinę teisę įvertinti informaciją ir žvalgybos duomenis ir šią medžiagą

³⁰ www.policija.lt/tarp_bendradarbiavimas, 2006-09-28

joms perduoti; siųsti patarimo, informacijos, žvalgybos duomenų ir analizės prašymus Europolui; teikti Europolui kompiuterizuotoje sistemoje saugoti skirtą informaciją; užtikrinti įstatymų laikymąsi kiekvieną kartą jiems keičiantis informacija su Europolu. Remiantis Europolo konvencija, kiekviena valstybė paskiria savo pareigūnus ryšiams Europole. Europolo pareigūno ryšiams institucija - viena iš pagrindinių policijos bendradarbiavimo priemonių, užtikrinančių Europolo informacijos gavimo ir apdorojimo mechanizmą, nusikaltimų tyrimo koordinavimą. Lietuva šiuo metu Europole turi tris (2 policijos ir 1 muitinės) pareigūnus ryšiams, kurie skatindami informacijos mainus, yra atsakingi už Lietuvos ir Europolo ryšių palaikymą. Šie pareigūnai yra oficialūs Lietuvos Respublikos atstovai Europole. Šiuo metu yra 13 ryšių pareigūnų iš įvairių šalių, kurie akredituoti Lietuvoje.

Europos policijos vadovų darbo grupė taip pat padeda užtikrinti reikiamą teisėsaugos institucijų bendradarbiavimą. 1999 m. spalio 15 - 16 d. Tamperės (Suomija) Europos Sąjungos Viršūnių Tarybos susitikime, vadovaujantis jau kurį laiką sėkmingai veikiančio aukšto rango muitinės pareigūnų tinklo pavyzdžiu, pasiūlyta sudaryti Europos policijos vadovų darbo grupę - *EUROPEAN POLICE CHIEFS TASK FORCE*. Pirmasis Europos policijos vadovų darbo grupės susitikimas įvyko 2000 m. balandžio mėnesį. Reguliarūs šios darbo grupės susitikimai užtikrina betarpišką Europos Sąjungos valstybių narių nacionaliniu ir vietos lygmeniu veikiančių policijos pajėgų indėlių plėtojant glaudesnę bei efektyvesnę bendradarbiavimą. Tai yra daugiau Europos Sąjungos valstybių ir šalių kandidačių policijos pajėgų veiklos koordinavimo institucija. Pasitarimų metu diskutuojama visoms ar daugumai valstybių aktualiais klausimais, ieškomi galimi jų sprendimo būdai, aptariami naujausi Europos Sąjungos dokumentai teisėsaugos srityje, numatomos policijos vystimosi bei nusikalstamumo tendencijos ir kt. Tokie susitikimai suteikia progą sujungti visų Europos valstybių policijų profesinę patirtį ir modeliuoti pagrindinius Europos Sąjungos tikslus, stiprinant kovą prieš terorizmą bei organizuotą nusikalstamumą. Reikia pažymėti, kad Policijos vadovų darbo grupė nėra formalus organas, tačiau priima neįpareigojančio pobūdžio sprendimus³¹. Policijos vadovų darbo grupėje priimtose išvados ir pasiūlymai teikiami Teisingumo ir vidaus reikalų ministrų tarybai kaip rekomendacinio pobūdžio nuomonė.

1999 m. spalio 15 - 16 d. Tamperėje (Suomija) vykusiame Europos Sąjungos Viršūnių Tarybos susitikime nuspręsta įkurti Europos policijos koledžą - *CEPOL*, kuris būsimą aukšto rango policijos pareigūnų kartą ir įgalins juos labiau pažinti kitose Europos valstybėse dirbančius kolegas bei dirbti visos Europos lygmeniu. CEPOL - tai policijos pareigūnų mokymo įstaigų tinklas, kurio veikloje dalyvauja Europos Sąjungos valstybės narės ir narystės siekiančios

³¹ www.policija.lt/tarp_bendradarbiavimas, 2006-09-28

valstybės. CEPOL tikslas - paruošti ir įgyvendinti vieningos visos ES ir šalių kandidačių policijos pareigūnų mokymo programas, skirtas aukštesnio rango policijos pareigūnų kvalifikacijos kėlimui. Taip pat padeda rengti ir suderinti programas, skirtas vidurinėsios grandies specialistų pasirengimui, susijusiam su Europos policijos pajėgų tarpvalstybiniu bendradarbiavimu. CEPOL ruošia policijos pareigūnus dirbti ir bendradarbiauti Europos lygmenyje. Nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus pilnateise CEPOL nare, Lietuvos policijos atstovai dalyvauja CEPOL valdybos veikloje. Be to, Lietuvos atstovai kviečiami ne tik dalyvauti kursuose, bet ir kartu su užsienio partneriais sudaryti mokymo programas, rengti bei skaityti paskaitas³². Bendras teisėtvarkos pareigūnų mokymas yra privalomas pirmasis žingsnis, siekiant plėsti policijos bendradarbiavimą ir organizuojant bendras operacijas.

Lietuvos Respublika derybose su Europos Sąjunga įsipareigojo sukurti veiksmingą finansų kontrolės sistemą, kuri mažintų finansinių nusikaltimų ir sukčiavimo atvejų skaičių, leistų geriau įsisavinti finansinę ES paramą, taip pat sudarytų prielaidas efektyviai vadybai valstybės sektoriuje. Europos Sąjungos finansinių interesų apsaugai Europos Komisija 1999 metais įkūrė Europos kovos su sukčiavimu tarnybą - *European Anti Fraud Office - OLAF*, kuri ypatingą dėmesį skiria naujoms ES narėms. Europos kovos su sukčiavimu tarnybos (OLAF) misija yra apsaugoti Europos Sąjungos finansinius interesus, kovoti su sukčiavimu, korupcija ir kita neteisėta veika, įskaitant Europos institucijų neteisėtus veiksmus. Atsakingai, skaidriai ir rentabiliai vykdydama šią misiją, OLAF siekia teikti Europos piliečiams kokybišką paslaugą. OLAF visiškai nepriklausomai vykdo savo misiją per vidaus ir išorės tyrimus. Ši tarnyba taip pat organizuoja glaudų ir nuolatinį bendradarbiavimą tarp valstybių narių kompetentingų valdžios institucijų siekdama koordinuoti jų veiklą. OLAF teikia valstybėms narėms reikiamą paramą ir techninių žinių, skirtų jų vykdomai kovai su sukčiavimu. Ji prisideda prie Europos Sąjungos kovos su sukčiavimu strategijos kūrimo ir imasi reikiamų iniciatyvų stiprinti atitinkamus teisės aktus³³. Pagrindine institucija, atsakinga už ES finansinės paramos programų koordinavimą Lietuvoje, Lietuvos Respublikos Vyriausybė paskyrė Finansų ministeriją, o atsakinga už bendradarbiavimą su OLAF – Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybą prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – FNTT). Lietuvos prokuratūra 2005 metais 6 kartus buvo kviesta dalyvauti tarptautiniuose seminaruose kovos su sukčiavimu klausimams, surengtuose ES šalyse narėse. Generalinė prokuratūra surengė 3 susitikimus su OLAF Teisės ir tyrimo departamento pareigūnais Cr. Beaufort ir T. Cretin tarptautinių ikiteisminių tyrimų eigai aptarti ir bendrai veiklai koordinuoti, parengė ES Pereinamojo laikotarpio priemonės projektą

³² www.policija.lt/tarp_bendradarbiavimas, 2006-09-28

³³ http://ec.europa.eu/anti_fraud/index_lt.html, 2006-09-28

„Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimas”³⁴. Projektą numatyta įgyvendinti kartu su Jungtine Karalyste, siekiant didinti sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo Lietuvoje efektyvumą.

Nagrinėjant tarptautinio bendradarbiavimo nusikalstamumo srityje ypatybes būtina apžvelgti ir muitinės veiklą. Tarptautinė prekyba, prekių judėjimas per muitų teritorijas bei muitinius režimus visuomet sieja bent dvi valstybes ir jose reziduojančius asmenis. Dėl šios priežasties muitinės savo veikloje remiasi plačiu spektru tarptautinių susitarimų, skirtų tiek tarptautinės prekybos palengvinimui ar skatinimui, tiek jos reguliavimui, kontrolei ar apribojimams. Muitinių administracijų informacijos mainų pagalba galima užtikrinti tinkamą muitų teisės aktų taikymą, pažeidimų tyrimą bei prevenciją muitinės veiklos srityje. Muitinių tarpusavio pagalbą ir bendradarbiavimą pagal teisės aktų tipus galima suskirstyti į tris pagrindines grupes:

1. Tarpusavio pagalba ir bendradarbiavimas muitinės veiklos srityje;
2. Tarpusavio pagalba ir bendradarbiavimas atskleidžiant ir tiriant administracinius pažeidimus;
3. Tarpusavio pagalba ir bendradarbiavimas tiriant nusikalstamas veikas.

Taigi, oficialiam bendradarbiavimui tarp skirtingų valstybių muitinių administracijų būtinas teisinis pagrindas, kad būtų galima iš administracijos, į kurią kreipiamasi pagalbos, gautą informaciją oficialiai naudoti prašymą pateikusios valstybės tikslams: išieškoti maito mokesčius ar tirti muitų teisės aktų pažeidimus, užkirsti kelią muitų teisės aktų pažeidimams, vykdyti pažeidimų tyrimą ir prevenciją. Be to, remdamosi sudarytomis sutartimis, muitinių administracijos informuoja viena kitą apie dokumentus, susijusius su muitų teisės aktų taikymu. Tokį teisinį pagrindą sudaro tarptautinės sutartys, kurios sudaromos tarp dviejų ar daugiau valstybių vyriausybių. Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra sudariusi 17 susitarimų (jų sudarymą inicijuoja susitariančių šalių muitinių administracijos) su kitų valstybių vyriausybėmis dėl tarpusavio pagalbos muitinės veiklos srityje. Jie sudaromi remiantis Muitinių bendradarbiavimo tarybos (dabartinis pavadinimas – Pasaulio muitinių organizacija) 1953 m. gruodžio 5 d. rekomendacija dėl administracinės tarpusavio pagalbos.

Šiuo metu tokio pobūdžio muitinės susitarimai yra sudaryti su:

Azerbaidžano Respublika (pasirašytas 2004 04 02, įsigaliojo 2005 01 09, Žin., 2004, Nr. 151);

Baltarusijos Respublika (pasirašytas 1996 06 12, įsigaliojo 2000 11 16, Žin., 2000, Nr. 87–2661);

Belgijos Karalyste (pasirašytas 2002 09 26, neįsigaliojęs);

Danijos Karalyste (įsigaliojo 2001 03 17, Žin., 2000, Nr.: 87–2659),

³⁴ Prokuratūros veiklos 2005 metų ataskaitos, http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3372&p, 2006-09-28

Gruzijos Respublika (įsigaliojo 2000 11 12, Žin., 2000, Nr.: 87–2660);
Jungtinėmis Amerikos Valstijomis (pasirašytas 1999 03 17, Lietuvoje ratifikuotas 2000 09 26, bet dar neįsigaliojęs, Žin., 2000, Nr.: 87–2657);
Kazachstano Respublika (įsigaliojo 2001 04 12, Žin., 2001, Nr.: 19–595);
Lenkijos Respublika (įsigaliojo 1995 08 04, Žin., 1995, Nr.: 90–2019);
Moldovos Respublika (pasirašytas 2004 07 09, įsigaliojo 2005 02 13, Žin., 2005, Nr. 15);
Nyderlandų Karalyste (įsigaliojo 2000 12 01, Žin., 2000, Nr.: 87–2658);
Norvegijos Karalyste (įsigaliojo 1995 05 16, Žin., 1996, Nr.: 35–878);
Rusijos Federacija (įsigaliojo 1995 07 08, Žin., 1995, Nr.: 62–1553);
Suomijos Respublika (įsigaliojo 1994 10 12, Žin., 1996, Nr.: 43–1046);
Švedijos Karalyste (įsigaliojo 1995 11 24, Žin., 1995, Nr.: 94–2090);
Turkijos Respublika (įsigaliojo 2001 10 20, Žin., 2001, Nr.: 73–2569);
Ukraina (įsigaliojo 1994 01 06 (Žin., 2003, Nr.: 36–1553);
Uzbekistano Respublika, įsigaliojo 1997 01 23, (Žin., 1997, Nr.: 2–17)³⁵.

Į Europos Sąjungos valstybių muitines pagalbos kreipiamasi ir ji teikiama remiantis:

1. Tarybos direktyva 76/308/EEB "Dėl tarpusavio pagalbos tenkinant pretenzijas dėl tam tikrų rinkliavų, muitų, mokesčių ir kitų priemonių" bei jos pakeitimais; 2. Komisijos direktyva 2002/94EB "Dėl detalių taisyklių, nustatančių kai kurių Direktyvos 76/308/EEB nuostatų įgyvendinimą", 3. Tarybos reglamentu Nr. 515/97/EC "Dėl valstybių narių valdžios institucijų tarpusavio pagalbos ir dėl valstybių narių bei Komisijos bendradarbiavimo, siekiant užtikrinti tinkamą muitinės ir žemės ūkio įstatymų taikymą"; 4. Neapolio II konvencija dėl muitinių administracijų tarpusavio pagalbos ir bendradarbiavimo, kuri buvo pasirašyta Briuselyje 1997 m. gruodžio 18 d.. Pagrįsta Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu. Ši Europos Sąjungos konvencija pakeičia 1967 m. Neapolio konvenciją ir, persekiojimo ir bausmių už Bendrijos ir nacionalinių muitų teisės aktų nuostatų pažeidimus atžvilgiu, papildė Reglamentą Nr. 515/97. Todėl Konvencija dėl muitinės administracijų tarpusavio pagalbos ir bendradarbiavimo (Neapolis II) yra kaip kovos su pažeidimais ir daugiašalės prekybos, pažeidžiant Bendrijos ir nacionalinių muitų teisės aktų nuostatas, teisinis sustiprinimas. Lietuva yra Tarptautinės konvencijos dėl tarpusavio administracinės pagalbos užkertant kelią muitinės įstatymų pažeidimams, vykdant šių pažeidimų tyrimą ir su jais kovojant (Nairobi konvencija, skelbta Žin., 2000, Nr.: 94–2923) susitariančioji šalis. Ši konvencija yra teisinis pagrindas Lietuvos

³⁵ www.cust.lt/bendradarbiavimas, 2006-09-28

muitinei bendradarbiauti su valstybių muitinių administracijomis, nesudariusiomis su Lietuva dvišalių sutarčių dėl tarpusavio pagalbos muitinės veiklos srityje.

Muitinės vykdo ne vien tik muitų teisės aktų pažeidimų užkardymą, bet yra atsakingos ir už jų prevenciją, todėl tarpusavio pagalba ir bendradarbiavimas ne tik padeda atlikti tyrimus, užtikrinančius tinkamą muitų teisės aktų taikymą, bet ir leidžia keistis informacija apie pažangią muitinių patirtį, pastebėtų pažeidimų tendencijas, dėsningumus ir kryptis. Taip tarptautinis bendradarbiavimas užtikrina būtinus informacijos srautus rizikos valdymui. Pažangiausia šiuolaikinė kompleksinė prevencinė priemonė, leidžianti ne tik nustatyti rizikingiausias sritis ir tinkamai paskirstyti turimus resursus, bet ir identifikuoti bei užkardinti daromus pažeidimus yra rizikos įvertinimas. Tai leidžia kontroliuoti nusikalstamas veikas muitinės srityje. Šiuo klausimu ES valstybės narės yra netgi sukūrusios specifines rizikingos informacijos mainų formas. Informacija gauta muitinių tarpusavio pagalbos metu yra papildomas žinių šaltinis, o kartais ir labai specifinis ir unikalus žinių srautas, tik kurio dėka galima atlikti sėkmingą rizikos analizę, nes nacionalinių duomenų nepakanka nustatyti pavojams ir galimiems pažeidimams įvardinti. Toliau apžvelgiant muitinės tarptautinį bendradarbiavimą, kovą su nusikalstamumu, jo kontrolę ir prevenciją, reiktų paminėti, kad Lietuvos muitinės atstovai dalyvauja Baltijos jūros valstybių tarybos Kovos su organizuotu nusikalstamumu darbo grupės (*Task Force on Organized Crime*) veikloje. Ji Baltijos jūros valstybių ir vyriausybių vadovų sprendimu buvo įkurta 1996 m. Darbo grupės tikslas – stiprinti kovą su organizuotu nusikalstamumu (pinigų plovimu, narkotikų ir cigarečių kontrabanda, ir kt.) Baltijos jūros regione. Lietuvos muitinė šios darbo grupės veikloje labiausiai pasižymėjo kovodama su cigarečių ir narkotinių medžiagų kontrabanda.

Prie tarptautinio bendradarbiavimo nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityje prisideda ir nevyriausybinės (nevalstybinės) organizacijos, kurios savo veikloje labiau veikia visuomenę, plačiau naudoja masines informavimo priemones, rengia bendrus seminarus, konferencijas su valstybinėmis institucijomis, pateikia savus duomenis, o tuo pačiu ragina imtis atitinkamų veiksmų nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse. Lietuvoje yra žymiai labiau paplitęs nevyriausybinės organizacijos (NVO) terminas, nei nevalstybinės organizacijos, tai gali būti nulemta nežinojimo, kad angliškas terminas *government* reiškia ne vyriausybę kaip ministrų kabinetą, bet valstybinę valdžią apskritai³⁶. Todėl kalbant apie nevyriausybines organizacijas svarbu pabrėžti, kad turima omenyje ne tokių organizacijų nepriklausomumas nuo tuo metu šalyje esančios vyriausybės, bet nuo valstybinės valdžios apskritai. Dažniausiai teisėsaugos institucijų veikla yra nukreipta į nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų padarinių užkardymą, o ne į priešasčių, kurios šiuos padarinius sukūrė, šalinimą. Tai prievartinė (reaktyvioji) prevencija. Bet

³⁶ Šimašius R. Ne pelno organizacijos: reglamentavimas Lietuvoje ir Vakarų patirtis (Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras). Vilnius, 1999. P. 7

tai ne vien teisėsaugos institucijų pareiga. Visuomenės pastangos veikti nusikalstamumo priežastis yra proaktyvi prevencija. Visos šalies visuomenės atskirų narių, piliečių susivienijimų (darinių) veikla, įvairių valstybės institucijų veikla siekiant efektyviai spręsti socialines problemas ir sudaro veiksmingiausią proaktyviąją nusikaltimų prevenciją. Demokratinės Europos šalys, ypač Skandinavijos bei kitos Šiaurės šalys, sugebėjo (ir sugeba) kurti veiksmingą socialinę politiką, todėl nusikalstamumo prevencija šiose šalyse turi santykinai mažesnę socialinę kainą negu Lietuvoje³⁷. Su tuo būtina sutikti, nes pašalinus nusikalstamų padarinių kilimo pasekmes, iškart sumažėja valstybės, o tuo pačiu ir visos visuomenės kaštai: nereikia dėti daug pastangų nusikaltimo tyrimui bei ieškoti visų, su tuo susijusių materialinių, fizinių ir moralinių išteklių.

Europoje yra Tarptautinių nevyriausybinų organizacijų (TNVO) konferencija, kurią sudaro apie 400 tarptautinių NVO, turinčių dalyvio statusą Europos Taryboje. Jos veikloje pabrėžiama, kad pilietinė savisauga – labai svarbus nusikaltimų prevencijos ir kontrolės mechanizmo elementas. Nusikaltimų prevencija ir kontrolė gali būti efektyvi tik tada, kai joje dalyvauja visi visuomenės nariai. Todėl svarbu padėti kiekvienam asmeniui suvokti savo vertę ir teisę apsaugoti save ir kitus, suformuoti asmeninį įsitikinimą, kad kiekvieno asmens veikla gali duoti teigiamų rezultatų visos nusikaltimų kontrolės ir nusikaltimų prevencijos kontekste, ir skatinti bei remti gyventojų ir verslininkų iniciatyvas apsaugoti savo turtą, būstą ir užtikrinti asmens saugumą. Piliečių aktyvumas Lietuvoje pamažu didėja. Tai rodo ir augantis nevalstybinių organizacijų skaičius, ir didėjantis jų veiklos indėlis, kuriant saugią visuomenės aplinką. Vien 2002 m. įregistruotos 146 naujos nevalstybinės organizacijos³⁸. Lietuvoje padidėjus tam tikrų nusikalstamų veikų skaičiui (pvz. prekybos žmonėmis, narkotinių priemonių naudojimui ir pan.), vis labiau pradėjo reikštis pilietinės, visuomeninės organizacijos. Kriminologiniu požiūriu tai sveikintina iniciatyva. Jų dėka stengiamasi atkreipti visuomenės ir valstybės dėmesį į vis daugiau šalyje plintamas problemas tam tikroje srityje, stengiamasi ieškoti bendrų būdų ir priemonių neigiamiems padariniams išvengti, skatinama pasitelkti tarptautinę patirtį. Lietuvoje yra įsteigti pasaulyje gerai žinomų tarptautinių NVO, tokių kaip Caritas, Raudonasis kryžius ir kt. skyriai. Jų teikiama pagalba yra įvairialypė. Pavyzdžiui Italijos Caritas atstovė Anna Clemente teigia, kad nevyriausybinų ir kitų institucijų, sprendžiančių socialinę – žmonių prekybos problemą yra per mažai. Todėl reikia skatinti rengti seminarus įvairiose šalyse, kad dalyvautų vis partneriai. Tokiu būdu siekiama įdiegti, skleisti informaciją, pasinaudojant

³⁷ Babachinaitė G., Kuklianskis S. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 42 (34). Vilnius, 2003. P. 107

³⁸ LR VRM įsakymas „Dėl viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategijos patvirtinimo“ 2003 m. liepos 2 d., www.lrs.lt/paieška/teisėsaktai , 2006-08-28

tinklalapiais, internetu, įvairiomis konferencijomis ir įtraukti, kiek galima daugiau dalyvių³⁹. Mūsų šalyje galima paminėti tokias esančias nacionalines NVO: Dingusių žmonių šeimų paramos centras, Paramos fondas „Lietuvos ir JAV iniciatyvos“, Lietuvos jaunimo organizacijų taryba, Nacionalinės žalingųjų įpročių prevencijos taryba, Pažeidžiamųjų grupių atstovavimo koalicija "Galiu gyventi", VšĮ „Apsisprendimas“, VO "Tėvai prieš narkotikus", Narkomanai anonimai (priklausomų nuo narkotikų žmonių tarptautinė draugija) ir kt. Taip pat būtina akcentuoti Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro veiklą, kuri pasireiškia moksliniais tyrimais, statistikos analize, rekomendacijų pateikimu nusikalstamumo sferoje. 1997 m. liepos 17 d. Teisingumo ministerijoje pasirašyta Jungtinių Tautų vystymo programos atstovybės Lietuvoje iniciuoto ir Teisės instituto, parengto bendradarbiaujant su kitomis mokslo ir praktikos institucijomis, viešosios įstaigos - Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro (NPLC) - projekto steigimo sutartis. Nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse NPLC atlieka sekantį darbą: 1. kaupia informaciją apie nusikalstamumą, jo priežastis, sąlygas ir prevenciją, tvarko šią ir su ja susijusias teisinės, statistinės ir kitos informacijos duomenų bazę; 2. analizuoja kriminogeninę situaciją, nusikalstamumo priežastis bei sąlygas, vertina šio reiškinio tendencijas ir prognozes; 3. inicijuoja, organizuoja ir atlieka mokslinius ir kitus taikomojo pobūdžio tyrimus nusikalstamumo prevencijos srityje; 4. rengia ir teikia Respublikos Prezidentui, Seimui, Vyriausybei ir kitoms valstybės, savivaldos ir visuomeninėms institucijoms siūlymus nusikalstamumo prevencijos strategijai bei taktikai formuoti; 5. inicijuoja, rengia bei organizuoja nusikalstamumo prevencijos programų bei kitų priemonių, padedančių užtikrinti visuomenės saugumą, įgyvendinimą; 6. inicijuoja ir dalyvauja rengiant įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su nusikalstamumo prevencija, projektus; 7. atlieka įstatymų, kitų teisės aktų, programų, susijusių su nusikalstamumo prevencijos politikos įgyvendinimu, sisteminę analizę, ekspertizę ir teikia pasiūlymus bei išvadas; 8. koordinuoja (derina) valstybės ir visuomeninių institucijų rengiamas bei vykdomas programas ir kitą veiklą nusikalstamumo prevencijos srityje; 9. teikia informacinę, metodinę ir kitą paramą nusikalstamumo prevencijos subjektams; 10. organizuoja ir rengia konferencijas, seminarus, diskusijas, kursus bei stažuotes nusikalstamumo prevencijos srityje; 11. leidžia periodinius ir specializuotus leidinius; 12. bendradarbiauja su visuomenės informavimo priemonėmis, dalyvauja gyventojų teisinio švietimo programose; 13. bendradarbiauja su kitų šalių bei tarptautinėmis panašaus profilio institucijomis⁴⁰. Apžvelgus šios įstaigos daromą veiklą, galime teigti, jog stengiantis teigiamai paveikti nusikalstamumo mažėjimą, NPLC indėlis yra išties didžiulis. Dabar panagrinėsime keletą tarptautinių nusikaltimų.

³⁹ Tarptautinis bendradarbiavimas: teisėsaugos, policijos, NVO ir visuomenės pastangos dėl prevencijos ir kovos su prekyba žmonėmis. Europos Komisijos programa AGIS. Sud. Gustienė O., Vilnius, 2004. P. 10

⁴⁰ www.nplc.lt, 2006-09-28

2. TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS TARPTAUTINIO POBŪDŽIO NUSIKALTIMŲ KONTROLĖS IR PREVENCIJOS SRITYSE

2.1 PREKYBA ŽMONĖMIS

Prekybą žmonėmis galime priskirti prie vis labiau besiplečiančių tarptautinių nusikaltimų, kuris padaromas esant organizuotam nusikalstamumui, nes tokios nusikalstamos veiklos schemoje dažniausiai dalyvauja nuo kelių iki dešimties ar daugiau asmenų. JAV Valstybės departamento duomenimis, kasmet visame pasaulyje parduodama apie 700 tūkst. žmonių (Europoje, Europolo duomenimis, - apie 120 tūkststančių), ir tai nusikalstamo pasaulio sindikatams duoda milijardus JAV dolerių neteisėto pelno⁴¹. Organizuoto nusikalstamumo Europoje analizė leidžia daryti išvadą, kad viena iš pagrindinių šiuolaikinio organizuoto nusikalstamumo veiklos sričių yra prekyba žmonėmis, įskaitant prekybą žmogaus organais. Organizuotos nusikalstamos grupuotės iš Rytų ir Vidurio Europos užsiima nelegalia moterų imigracija, turint tikslą seksualiai jas išnaudoti. Vis daugiau moterų prostitucijos verslui išvežama iš Čekijos, Slovakijos, Rusijos, Vengrijos, Baltijos valstybių. Šiuo nusikalstamu verslu užsiima ir Austrijos, Bulgarijos, Prancūzijos, Kroatijos, Ispanijos, Olandijos, Lenkijos, Rumunijos organizuotos nusikalstamos grupuotės⁴². Kriminologiniu požiūriu, šio nusikaltimo kontrolei ir prevencijai pasitarnautų efektyvus teisėsaugos darbas, stengiantis sunaikinti, išskaidyti kuo daugiau tokių organizuotų grupuočių tiek valstybės viduje, tiek už jos ribų.

Pagrindiniai ir šiuo metu turintys ypatingą reikšmę tarptautiniai dokumentai, skirti prieš prekybą žmonėmis, buvo priimti pradėdant Antrojo pasaulinio karo pabaiga ir baigiant pastaraisiais metais:

1. 1949 metų JTO konvencija dėl kovos su žmonių prekyba ir trečiųjų asmenų išnaudojimu prostitucijos tikslams;
2. 1950 metų Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir jos papildomi protokolai;
3. 1961 metų Europos socialinė chartija, 1996 metų Europos socialinė chartija ir Europos socialinės chartijos papildomi protokolai, reguliuojantys kolektyvinių ieškinių sistemą;
4. 1979 metų JTO konvencija dėl visų moterų diskriminacijos formų likvidavimo;
5. 1993 metų JTO deklaracija dėl smurto prieš moteris likvidavimo;
6. Pekino deklaracija ir Pekino veiksų platforma, priimta IV pasaulinėje moterų konferencijoje (Pekinas, 1995 m. rugsėjo 4–15 d.);

⁴¹ Bazylevas I., Žekonis R. Prekybos žmonėmis prevencija ir kontrolė Lietuvoje. Vilnius, 2003. P. 5

⁴² Nusikalstamumo ir kitų nepageidautinų socialinių procesų prevencijos problemos bei jų sprendimas Europos valstybėse. Ats.red. Babachinaitė G., LTU. Vilnius, 2003. P. 150

7. Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto generalinės asamblėjos 23-osios specialiosios sesijos (Niujorkas, 2000 m. birželio 12–30 d.) rekomendacijos Lietuvos Respublikos Vyriausybei (valstybių narių ataskaitų svarstymas. Lietuva. Pirmoji ir antroji periodinės ataskaitos);

8. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos Europos Tarybos valstybėms: rekomendacija Nr.9(91)11 dėl prekybos vaikais ir jaunimu, dėl jų seksualinio išnaudojimo, pornografijos ir prostitucijos; rekomendacija Nr.R(96)8 dėl nusikalstamumo veiklos krypčių Europoje permainų metu; rekomendacija Nr.R(97)13 dėl liudininkų įbauginimo ir gynybos (kaltinamojo) teisių; rekomendacija Nr.R(2000)11 dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais;

9. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos nuostatos: rekomendacija Nr.1065 (1987) dėl prekybos vaikais ir kitų vaikų išnaudojimo formų; rekomendacija Nr.1211 (1993) dėl nelegalios slaptos migracijos: slaptų nelegalių migrantų gabentojai ir darbdaviai; rezoliucija Nr.1099 (1996) dėl vaikų seksualinio išnaudojimo ir Europos Tarybos rekomendacija Nr.1325 (1997) dėl prekybos moterimis ir prievartinės prostitucijos Europos Tarybos valstybėse;

10. 2001 metų Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir protokolą dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja;

11. 2002 metų Briuselio deklaracija dėl prevencijos ir kovos su prekyba žmonėmis, priimta Europos konferencijoje, vykusioje 2002 m. rugsėjo 18-20 dienomis;

12. 2003 metų ESBO veiksmų planas kovai su prekyba žmonėmis (PC.DEC/557), patvirtintas 2003 m. liepos 24 d. ESBO nuolatinio komiteto posėdyje⁴³.

Lietuvos Respublikos teisės aktų normos dėl prekybos žmonėmis užkardymo atitinka tarptautinių teisės aktų: Jungtinių Tautų, Europos Sąjungos, Europos Tarybos, Interpolo, Europolo ir kitų tarptautinių institucijų, nustatytas prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos nuostatas. Šių teisės aktų įgyvendinimui papildomai yra parengtos programos: prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos 2002-2004 metų, <...> 2005-2008 metų; Bendradarbiaujant NVO, Lietuvos Užsienio reikalų ministerija parengė NVO ir centrų, galinčių suteikti pagalbą prostitucijos aukoms užsienio valstybėse, sąrašą, kuriame nurodyta daugiau nei 500 nevyriausybių organizacijų ir centrų, į kuriuos gali kreiptis prostitucijos ir prekybos žmonėmis aukos užsienio valstybėse. Vyriausybė įgyvendinant programos priemones socialinėje ir švietimo srityje finansavo 29 NVO projektus⁴⁴. Prekyba žmonėmis yra latentinis (užslėptas) nusikaltimas. Daug asmenų nesikreipia pagalbos, todėl nėra tikslios informacijos apie prekybos

⁴³ Bazylevas I., Žekonis R. Prekybos žmonėmis prevencija ir kontrolė Lietuvoje. Vilnius, 2003. P. 27

⁴⁴ Tarptautinis bendradarbiavimas: teisėsaugos, policijos, NVO ir visuomenės pastangos dėl prevencijos ir kovos su prekyba žmonėmis. Europos Komisijos programa AGIS. Sud. Gustienė O., Vilnius, 2004. P.

žmonėmis mastą. Lietuvoje nėra tikslių duomenų ir teisminės praktikos apie tokias prekybos žmonėmis formas, kaip žmogaus pardavimas už skolas, priverstinė santuoka, vaiko pirkimas, vyrų prostitucija ir pan. Prekyba žmonėmis priskirta prie sunkių nusikaltimų. Tikslios informacijos apie prekybos žmonėmis mastą nėra. Ikitaisminių tyrimų dėl prekybos žmonėmis analizė rodo, kad Lietuvoje prekyba žmonėmis, įskaitant ir Lietuvos piliečių išvežimą į užsienio šalis, daugiausia orientuota į seksualinį išnaudojimą, prostitucijos verslą. 2005 metais buvo pradėti 32 ikiteisminiai tyrimai dėl prekybos žmonėmis (2004 metais – 22, 2003 m. – 18). Iš jų daugiau kaip 50 proc. tyrimų pradėta ne pagal nukentėjusių pareiškimus, o Lietuvos ir užsienio teisėsaugos institucijų iniciatyva atliekant operatyvinius veiksmus, taikant nusikalstamos veikos imitavimo modelį arba sulaikius per valstybės sieną gabenamas merginas. Dažniausiai moterys išvežamos seksualiai išnaudoti ar įdarbinti prostitutėmis į užsienio valstybes: Jungtinę Karalystę, Airiją, Vokietiją, Ispaniją, Italiją, Daniją, Norvegiją, Olandiją, Prancūziją, Šveicariją, Belgiją, Graikiją, Čekiją, Lenkiją. Lietuva yra tapusi ir moterų tranzito tarp Rytų ir Vidurio Europos valstybių šalimi⁴⁵. Pažymėtina, kad tarptautinis bendradarbiavimas dėl prekybos žmonėmis nusikalstamų veikų tyrimo 2004 m. buvo ypač aktyvus ir efektyvus. Sėkmingai įvykdyti Švedijos, Danijos, Vokietijos, Suomijos ir Norvegijos valstybių teisinės pagalbos prašymai bylose dėl žmonių grobimo, neteisėto jų laisvės atėmimo, stambaus masto seksualinės prievartos, išžaginimų, grasinimų, sąvadavimo, prekybos moterimis. Suteikus teisinę pagalbą, šiose valstybėse pavyko išaiškinti organizuotos prekybos moterimis grupes, nuteisti jų organizatorius ir dalyvius laisvės atėmimu. Būtina pabrėžti, kad kai šio nusikaltimo kontrolei ir prevencijai pagal Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programą, Lietuvoje parengtas Baudžiamojo kodekso pakeitimas, kuriuo kriminalizuotos veikos dėl žmogaus išnaudojimo priverstiniu darbu. Nuo 2005 m. birželio 30 d. už prekybą žmonėmis atsakomybė Baudžiamajame kodekse nustatyta ir juridiniams asmenims, pvz., modelių, įdarbinimo, turizmo agentūroms ir jų vadovams dėl bendrininkavimo prekyboje žmonėmis. Policijos departamento Kriminalinės policijos biuro Nusikaltimų tyrimo vyriausiojoje valdyboje įsteigtas struktūrinis Prekybos žmonėmis tyrimo skyrius, kuriame dirba 5 ikiteisminio tyrimo pareigūnai. Todėl galima teigti, kad Lietuvos vyriausybė vykdo nuoseklią, kryptingą prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos politiką, tarptautiniu mastu Lietuvoje įvertinamos NVO galimybės prekybos žmonėmis prevencijos srityje, finansuojamos šių organizacijų vykdomos programos. Reiktų atkreipti dėmesį į tai, jog JAV Valstybės departamentas savo ataskaitoje, kurioje buvo įvertintos 89 valstybių pastangos kovojant su prekyba žmonėmis, pažymėjo, kad Lietuva 2002 m. padarė pažangą, įvertindama šio reiškinio kontrolės priemones⁴⁶. Tai nemenkas pasiekimas.

⁴⁵ Prokuratūros veiklos 2005 metų ataskaitos, http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3372&p, 2006-09-28

⁴⁶ Bazylevas I., Žekonis R. Prekybos žmonėmis prevencija ir kontrolė Lietuvoje. Vilnius, 2003. P. 79

2.2 NUSIKALTIMAI SUSIJĘ SU PREKYBA NARKOTIKAIS

Narkotikai jau senokai yra vadinami naujuoju žmonijos maru, nuo kurio kasmet miršta milijonai žmonių. Tai sparčiai besivystanti sritis, kelianti didžiulių problemų kiekvienai valstybei. Su šiuo negatyviu reiškiniu yra susiję daugelis kitų nusikaltimų – pradedant nuo paprasčiausių vagysčių dozei gauti ir baigiant korupcija aukščiausiuose valdžios sluoksniuose. Jungtinių Tautų Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuras (United Nations Office on Drugs and Crime) yra globalus lyderis, kovojant prieš narkotikus ir tarptautinį nusikalstamumą. JT Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuras yra įpareigotas padėti narėms-valstybėms kovoti prieš narkotikus, tarptautinį nusikalstamumą ir terorizmą. Trys pagrindinės JT Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuras veiklos sritys: 1) tyrimai ir analitinis darbas, kuriuo siekiama padidinti žinias ir suvokimą apie narkotikų ir nusikalstamumo problemas; 2) normatyvinis darbas, kuriuo siekiama valstybėms padėti ratifikuoti ir įgyvendinti tarptautines sutartis, tobulinti vietinius įstatymus; 3) teminiai specialūs bendradarbiavimo projektai, kuriais siekiama padaryti šalių-narių kovą prieš narkotikus ir nusikalstamumą efektyvesnę⁴⁷. Kita labai svari organizacija - Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras (ENNSC), kuris yra svarbiausias Europos Sąjungos informacijos apie narkotikus centras, o pagrindinis jo uždavinys - teikti ES ir valstybėms narėms objektyvią, patikimą palyginamąją informaciją, susijusią su narkotikais ir narkomanija. Teikdamas tokio pobūdžio informaciją ENNSC padeda institucijoms, įgyvendinančioms narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos politiką, analizuoti problemas, prognozuoti tendencijas bei rasti tinkamus šių problemų sprendimo būdus⁴⁸. Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ENNSC veikloje dalyvauja nuo 2004 metų. Narkotikų kontrolės departamento tikslas – teikti ENNSC tikslią ir naujausią informaciją apie narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos situaciją Lietuvoje. Todėl ši problema nėra užmiršta ir Lietuvoje. Narkomanijos plitimo užkardymui 2004 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Nacionalinę narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos strategiją 2004–2008 metams ir įkūrė Narkotikų kontrolės departamentą. Narkotikų kontrolės departamento tinklapyje nurodyta, jog be aukščiau paminėtų organizacijų dar yra bendradarbiaujama ir su kitomis institucijomis. Tai - Europos Tarybos ė (Pompidou Group). Europos Tarybos politika, susijusi su kova prieš piktnaudžiavimą narkotikais ir neteisėtą narkotikų apyvartą, įgyvendinama per Pompidou grupės veiklą. Ši grupė įkurta 1971 m. Jos tikslas – keistis su narkotikų sritimi susijusia informacija ir vykdoma politika bei programomis tarp politikų, įvairių sričių specialistų, mokslininkų, rengti tarpžinybines konferencijas, narkomanijos prevencijos strategijas, gerinti informacijos rinkimą

⁴⁷ <http://www.unodc.org/unodc/en/about.html>, 2006-09-28

⁴⁸ <http://www.emcdda.europa.eu/index.cfm?fuseaction=public.Content&nNodeID>, 2006-09-28

Europoje, nustatyti problemų sprendimo gaires. Lietuva į Pompidou grupės nares priimta 2002 metais. „Mini Dublino grupė“ (mini-Dublin Groups) „Dublino grupė“ įsteigta 1990 metais. Tai yra neoficiali koordinavimo grupė, kurios tikslas: 1) analizuoti ir keistis nuomonėmis apie tarptautines narkotikų problemas (gamybą, gabenimą, vartojimą); 2) teikti rekomendacijas šalims narėms ir partneriams; 3) koordinuoti jų reagavimą į grupės keliamas problemas. Atskiriems regionams yra įsteigtos „Mini Dublino grupės“. Jų paskirtis analizuoti savo regiono padėtį, stebėti, kaip bendradarbiaujama su „Dublino grupe“, teikti rekomendacijas dėl tolimesnio bendradarbiavimo. Nepelno organizacija „Europos miestai prieš narkotikus“ (ECAD) ECAD yra Švedijoje inkorporuota nepelno organizacija, kurios tikslas - demokratinėmis priemonėmis kovoti su narkotikais. ECAD paskirtis - vietiniu, nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu kaupti patirtį ir informaciją apie visą kovos su narkotikais ir piktnaudžiavimą jais veiklą. ECAD, kovodama su narkotikais, siekia demokratijos Europos miestuose įsigalėjimo ir šių miestų tolesnio vystymosi. Narkotikų kontrolės departamentas su ECAD bendradarbiauja nuo 2004 metų⁴⁹. Veiksmingiausias ir efektyviausias narkotikų vartojimo problemos sprendimo būdas yra pirminė prevencija. Tiek valstybinės institucijos, tiek nevyriausybinės organizacijos suprاندamos šios problemos aktualumą daug dėmesio ir lėšų skiria pirminės prevencijos priemonėms įgyvendinti, kurios apima mokyklą, šeimą, bendruomenę. Lietuvoje Nacionalinę narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos strategiją 2004–2008 metams įgyvendina daugelis institucijų, iš kurių bene aktyviausios šioje srityje savo projektais yra Narkotikų kontrolės departamentas, Sveikatos, Švietimo, Vidaus Reikalų ministerijos, Valstybinė jaunimo reikalų taryba. Iš tarptautinių organizacijų, parėmusių Lietuvoje įgyvendinamus projektus – Šiaurės ministrų taryba. Kad ši problema iš tikrųjų aktuali, rodo kasmet didėjanti statistika, t.y. sparčiai daugėja nusikalstamų veikų dėl neteisėtos narkotikų apyvartos. Tokių veikų 2005 metais registruota 1814, palyginti su 2004 m. (1551), jų skaičius padidėjo 17,0 proc⁵⁰.

Lentelė Nr. 5

Neteisėta narkotikų prekyba	2005 m.	2004 m.	2003 m.
Užregistruota nusikalstamų veikų	1814	1551	1029
Ištirta nusikalstamų veikų	1437	1131	783
Ištirta nusikalstamų veikų (%)	79%	72%	79%

Lietuvos teisėsaugos institucijos 2005 metais narkotikų kontrolės srityje vykdė daugiau kaip 20 tarptautinių specialių operacijų. Jų metu buvo sulaikyti 27 Lietuvos Respublikos piliečiai

⁴⁹ <http://www.nkd.lt/index.php?id=0-46-0>, 2006-09-28

⁵⁰ Prokuratūros veiklos 2005 metų ataskaita, http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3372&p, 2006-09-28

(Lietuvoje ir užsienio valstybėse), paimta 114 000 „Ecstasy“ tablečių, 42 kg amfetamino, 320 000 „Rohypnol“ tablečių, 36 kg kokaino, 50 kg heroino, 130 kg hašišo, ginklų, 165 suklastotos banko kortelės, 60 000 padirbtų eurų banknotų, konfiskuota 450 000 eurų. Muitinės kriminalinė tarnyba 2005 m. inicijavo trišalę Lietuvos–Baltarusijos–Rusijos muitinių administracijų prevencinę operaciją, skirtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų, taip pat jų prekursorių, gabenamų geležinkelio transportu, kontrabandai užkardyti. Atsižvelgiant į padažnėjusį kokaino kurjerių iš Lietuvos sulaikymą užsienio valstybių oro uostuose, buvo inicijuoti dvišaliai projektai dėl rizikos analizės su Lenkijos, Olandijos, Vokietijos, Prancūzijos, Ispanijos ir Portugalijos kompetentingomis institucijomis. Lietuvos teisėsaugos institucijų pareigūnai dalyvauja daugiau kaip 20-ies koordinuojamų tarptautinių projektų ir darbo grupių veikloje: Europos Sąjungos Tarybos Narkotikų horizontaliojoje darbo grupėje ir Komisijos programoje „Muitinė 2007“ (muitinė); Europolo analitinio darbo bylos „Synergy“ ir „Cola“ veikloje, nukreiptoje prieš kokaino kontrabandą; Baltijos jūros regiono valstybių projekte „Task Force“; Lietuvos ir Lenkijos projekte „TRAP III“, Rusijos, Lietuvos, Švedijos ir Norvegijos projekte „542“, skirtame „Rohypnol“ kontrolei, kitose programose. Todėl narkotinių medžiagų kontrolei ir prevencijai būtina stiprinti veiksmingą valstybių narių teisėsaugos institucijų bendradarbiavimą, taikant sukurtas priemones ir struktūras, keistis aktualiausia informacija bei patirtimi su kitomis šalimis, tobulinti narkotikų kontrolę ir narkomanijos prevenciją Lietuvoje.

Kadangi NATO deda pastangas įtvirtinti Afganistane taiką ir stabilumą, panaudodama savo vadovaujamas Tarptautines saugumo paramos pajėgas (ISAF), Aljansas skiria didelį dėmesį narkotikų keliamam pavojui operacijų regionuose. JT Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuro (UNODC) duomenimis, iš pasaulyje pagaminamo ir išgaunamo opiumo 87 procentai pagaminama ir 63 procentai išgaunama Afganistane. Apskaičiuota, kad 52 procentus Afganistano bendro vidaus produkto, arba apie 2,7 milijardus JAV dolerių, gauta iš neteisėto aguonų auginimo. 2001 m. išvijus Talibaną, opiumo gamyba išaugo. Vien tik 2004 m. opiumo gamyba pašoko 64 procentais iki maždaug 4200 tonų, palyginti tik su 185 tonomis 2001 m. po Talibano įvesto draudimo auginti aguonas. Tiesa, 2005 m. gamyba sumažėjo maždaug iki 4100 tonų⁵¹. Vadovujančio vaidmens kovoje su narkotikais ėmėsi Jungtinė Karalystė, kaip viena iš svarbiausių G-8 narių. Jungtinė Karalystė ir Jungtinės Amerikos Valstijos taip pat padėjo Afganistano valdžiai įsteigti instituciją, kuri dabar tapo pagrindine kovos su narkotikais teisėsaugos institucija – Afganistano kovos su narkotikais policija. Šios šalys taip pat padėjo įsteigti Kovos su narkotikais patikos fondą, o kartu su Italija ir Jungtinių Tautų Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuru – Specialiosios paskirties kriminalinės justicijos grupę. Tai dar vienas bendras žingsnis nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse.

⁵¹ <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/lithuanian/analysis.html>, 2006-09-28

III. PROBLEMAS BEI NAUJOS PRIEMONĖS PLĖTOJANT TARPTAUTINĮ TEISĖSAUGOS ĮSTAIGŲ BENDRADARBIAVIMĄ

Kadangi mūsų valstybė šiuo metu yra bene aktyviausiai bendradarbiaujanti šalis su ES regiono, o ne su trečiųjų šalių valstybėmis, ta pačia kryptimi yra ir gausiausia asmenų migracija, todėl didžiulis dėmesys nusikalstamumo kontrolės bei prevencijos srityse ateityje teks bendradarbiavimui būtent tarp ES valstybių. Manytume, kad nuo tokio bendradarbiavimo tiesiogiai priklausys ir tarptautinė nusikalstamumo kontrolė bei prevencija su trečiosiomis šalimis (Rusija, Baltarusija), kadangi Lietuva yra tranzitinė valstybė, o dėl tokios Lietuvos geografinės padėties jau dabar yra problemų užkertant kelią tokiems nusikaltimams kaip: narkotikų, ginklų, akcizinių ir plataus vartojimo prekių kontrabandos gabenimas, vogto transporto pervarymas, nelegali piliečių migracija, asmens dokumentų ir pinigų padirbinėjimas ir t.t..

Europos Sąjunga išsikėlė tikslą 2010 m. turėti pirmaujančią ekonomiką pasaulyje. Siekiant šio tikslo reikės labai didelių investicijų, skirtų paramai užsienio prekyba užsiimančios įmonės, o taip pat procedūrų, susijusių su prekių judėjimu, palengvinimui. Tuo pačiu jau dabar, nelegali narkotikų, alkoholio, tabako produktų, aplinkai ir visuomenės sveikatai kenksmingų produktų bei žmonių prekyba, kontrabanda bei kt. nusikaltimai sparčiai auga ir jau tampa didžiule problema. ES plėtra bei besikeičiantis policijos, muitinės ir kitų institucijų vaidmuo tam daro didelę įtaką. Susiduriama su pakankamai didele problema – susidoroti su didėjančiomis prekybos apimtimis atliekant kontrolę, kuri netrukdytų sąžiningai dirbančios įmonės. Turbūt vienas iš svarbiausių veiksnių, leidžiančių įveikti visus sunkumus yra maksimalus informacinių technologijų naudojimas, siekiant dirbti pagal ES aprobuotus teisės aktų reikalavimus.

Per pastaruosius keletą metų ne vieną kartą buvo pripažinta būtinybė sukurti strategiją, skirtą pagerinti bendradarbiavimą ir suvienodinimą teisėsaugos institucijų informacinių technologijų srityje (bendros teistų asmenų, pavogtų automobilių, nelegalių įmonių, muitinės duomenų ir kt. bazės). Šiuo metu Lietuvoje prie tokių bazių „turi priėjimą“ tik tam tikrai ministerijai pavaldžių įstaigų pareigūnai: pavyzdžiui duomenis, apie asmenų teistumą, jiems iškeltas bylas, tiesiogiai gali patikrinti VRM įstaigų pareigūnai, o tokį pat operatyvinį darbą atliekantys ir baudžiamąsias bylas tiriantys Muitinės kriminalinės tarnybos pareigūnai tokios galimybės neturi, todėl reikia daryti biurokratinės užklausas. Ir atvirksčiai – apie įmonių pažeidimus ar nusikaltimus muitinės srityje, VRM įstaigų pareigūnai jiems prirėkus teiraujasi Muitinės departamento padalinių, o pavyzdžiui pažvelgus į Vokietijos praktiką šioje srityje, problema yra išspręsta paprastai – pareigūnas gali gauti tokią informaciją atsisėdęs prie bet kurio vieno, iš jo įstaigoje esančių kompiuterių, kuriame yra pajungtos skirtingų (kaip aukščiau

minėta) institucijų duomenų bazės, tam tereikia turėti savo tarnybinį pažymėjimą (kuris su integruota kortele įkišamas į kompiuterį), identifikacinį kodą, žinoti slaptažodį. Tuomet duomenų bazėje fiksuojama kas, kada, kiek laiko ir koku tikslu tikrino vienokią ar kitokią informaciją⁵². Manytume, jog šioje vietoje reikia atkreipti dėmesį į tai, jog naujame LR BK yra numatyta baudžiamoji atsakomybė ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims (senajame LR BK šios normos nebuvo). Todėl visose šalyse teisėsaugos įstaigų sukauptą kriminalinio pobūdžio informacija apie nusikaltimus padariusius, darančius ar ateityje galinčius daryti juridinius subjektus turi ypatingos svarbos tarptautiniam bendradarbiavimui nusikalstamumo kontrolės bei prevencijos srityse. Į tai turėtų būti atsižvelgiama, kai norima paspartinti ir efektyviau atlikti nusikaltimų tyrimą, kontrolę ir prevenciją ir nereikėtų vienai užsienio teisėsaugos įstaigai duomenų užklauseti iš kelių skirtingų Lietuvos įstaigų.

Taip pat pripažįstama, kad informacinėms technologijoms tenka pagrindinis vaidmuo, ES teisėsaugos įstaigoms sudarant galimybes siekti jų bendro tikslo, t. y. dirbti tarsi jos būtų viena administracija. Tokio tikslo įgyvendinimas yra labai svarbus, užtikrinant vienodą ES požiūrį į sparčius pokyčius legaliaje versle bei nusikalstamumo tendencijose. Pavyzdžiui ES muitinė skiriasi nuo įprastos verslo aplinkos tuo, kad ji apima dvidešimt penkias muitinės administracijas, o visos administracijos naudoja skirtingas informacinių technologijų sistemas. Todėl pagrindinis siekis būtų suvienodinti valstybių narių informacinių technologijų sistemas, kad būtų užtikrintas kaip galima glaudesnis sistemų reguliavimas bei tarptautinis bendradarbiavimas informacinių technologijų srityje, o taip galima būtų operatyviau ir efektyviau tikrinti rizikos požymių turinčius asmenis, įmones, prekių maršrutus, transportą, „pinigų judėjimą“ ir pan. Tai leistų sustiprinti teisėsaugos įstaigų (visų pirma policijos ir muitinės) kontrolę ir prevenciją, kovoti su sukčiavimais, atliekant rizikos analizę bei kokybišką bendrovių auditą, užtikrintų savalaikį patikimos informacijos muitinės klausimais teikimą visoms suinteresuotoms šalims. O tokiu būdu asmenys, užsiimantys nelegalia veikla, žinotų apie teisėsaugos rankose turimas galimybes platesnei nusikaltimų kontrolei, vengtų atlikti neteisėtus veiksmus bei išpėtų kitus bendrus, taigi, būtų užtikrinama ir tam tikra nusikalstamumo prevencija.

Tačiau nereikia pamiršti, kad informacinių technologijų panaudojimas, kaip priemonės, skirtos pagerinti tarptautinį bendradarbiavimą ir suvienodinimą teisėsaugos įstaigų informacinių technologijų srityje, gali būti įgyvendintas tik sukūrus atitinkamas procedūras, vėliau sukūrus jų teisinę aplinką ir pasinaudojant informacinių technologijų pagalba, be to būtinas visų valstybių narių pritarimas. Taip pat turbūt niekas nepaprieštaraus, kad įgyvendinant informacinių technologijų suvienodinimą būtinas tinkamai parengtas ir reikiamus įgūdžius turintis personalas,

⁵² Autoriaus asmeninio bendravimo patirtis su Vokietijos teisėsaugos pareigūnais

kuris sugebėtų greitai prisitaikyti prie inovacijų ir tinkamai vykdyti pavestas nusikalstamumo kontrolės bei prevencijos funkcijas. Valstybių narių atitinkamos institucijos turi dalintis su kitų šalių institucijomis savo patirtimi ir geriausia praktika, aprobuotais būdais ir metodais, kad būtų pasiektas maksimaliai teigiamas rezultatas.

Moderniųjų technologijų siūlomos galimybės, ypatingai duomenų perdavimo srityje (tekstinių, foto, video duomenų, gyvo vaizdo ir kt.), gali turėti esminę teigiamą įtaką tvarkai, pagal kurią teisėsauga vykdo ir vykdydys nusikalstamumo kontrolės bei prevencijos veiklą, o taip pat sąveikai su ūkio subjektais bei kitais asmenimis, vykdančiais tarptautinės prekybos sandorius. Svarbu įsisąmoninti, jog daugelis senų kovos su nusikalstamumu būdų paseno moraliai, daugelį problemų būtina spręsti atvirai bendradarbiaujant tarpvalstybinio mastu. Taigi, kompleksiskai apjungus tarptautinių organizacijų bei valdžios institucijų teisėkūros darbą, praktikoje aprobuotų priemonių taikymą bei naujų idėjų įgyvendinimą, galima būtų tikėtis išties veiksmingo tarptautinio bendradarbiavimo nusikalstamumo kontrolės bei prevencijos srityse.

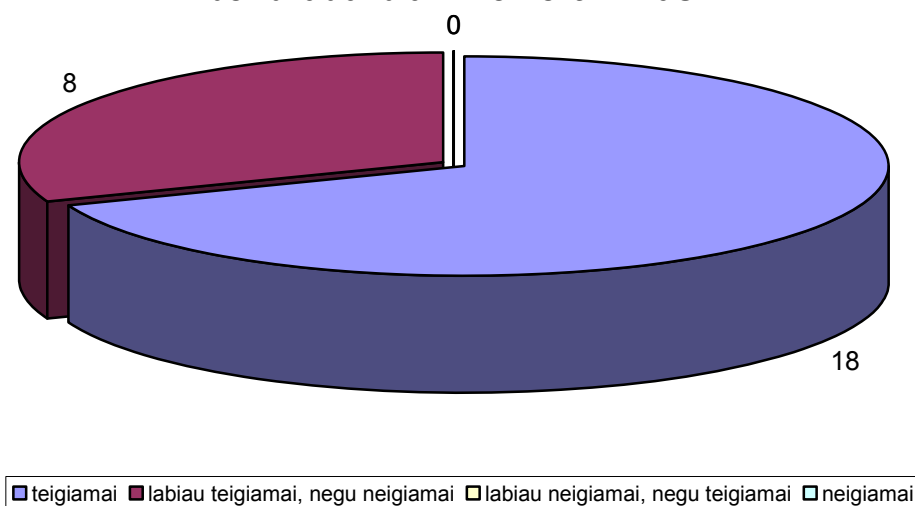
IV. TARPTAUTINIO BENDRADARBIAVIMO NUSIKALSTAMUMO KONTROLĖS IR PREVENCIJOS SRITYSE PRAKTIKA LIETUVOJE. EMPIRINIS TYRIMAS

Lietuvos teisėsaugos įstaigų (Teismų, Prokuratūros, Vidaus reikalų, Krašto apsaugos ministerijų padalinių, Muitinės departamento prie Finansų ministerijos, Valstybės saugumo departamento, Specialiųjų tyrimų tarnybos) tarptautinis bendradarbiavimas yra viena pagrindinių teisėsaugos veiklos sričių ne tik Lietuvoje, tačiau ir kitose ES bei trečiojoje šalyse. Tarptautinio bendradarbiavimo metu tiek Lietuvos, tiek užsienio teisėsaugos įstaigos dažnai kreipiasi į kitų šalių atitinkamas institucijas dėl būtinos pagalbos, susijusios su nusikaltimais. Siekiant atskleisti esminius šios funkcijos privalumus ir trūkumus, buvo atlikta Lietuvos teisėsaugos įstaigų pareigūnų, dirbančių su kriminalinėmis bylomis skirtinguose Lietuvos regionuose bei pareigose, anketinė apklausa. Anketoje buvo pateikti klausimai susiję su tarptautinio bendradarbiavimo kokybę įtakančiais kriminologiniais veiksniais, t. y. galimybės vykdyti bei plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse, taip pat tokio bendradarbiavimo efektyvumą įtakančiais veiksniais bei tarptautinio bendradarbiavimo plėtojimo kryptys. Tyrimu siekta išsiaiškinti, kaip pareigūnai vertina Lietuvos teisėsaugos įstaigų tarptautinį bendradarbiavimą, kokios priežastys neleidžia pasiekti maksimalaus rezultato, su kokias sunkumais susiduriama. Panaudojant minėtą anketą (žr. priede) siekiama giliau pažvelgti į tarptautinio bendradarbiavimo esmę bei atskleisti esamus trūkumus nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos aspektu. Anketoje pateikiama devyni klausimai. Anketos klausimų atsakymams pateikiama nuo trijų iki dešimties atsakymų variantų. Siekiant gauti kuo išsamesnę, objektyvesnę informaciją, sužinoti Lietuvos teisėsaugos pareigūnų nuomonę ir patirtį, vienas iš klausimų atsakymų paliktas atviras, suteikiant galimybę pasakyti tik savo nuomonę. Apklausa atlikta naudojantis elektroniniu paštu. Minėtas apklausos būdas pasirinktas todėl, kad apklausos dalyviai - pareigūnai dirba ne tik Marijampolėje, Vilniuje, tačiau ir kituose Lietuvos miestuose. Viso buvo apklausti 26 įvairių teisėsaugos įstaigų pareigūnai (tyrėjai), turintys aukštąjį išsilavinimą. Visi gauti duomenys buvo susisteminti ir apdoroti statistiškai.

Pirmiausia buvo siekiama išsiaiškinti, kaip patys pareigūnai, susidurdami su tarptautinio tyrimo požymių turimomis kriminalinėmis bylomis vertina Lietuvos teisėsaugos tarptautinį bendradarbiavimą su kitų šalių institucijomis, t. y. esamą situaciją, todėl pirmasis klausimas suformuluotas: 1. Kaip Jūs vertinate Lietuvos teisėsaugos įstaigų tarptautinį bendradarbiavimą su kitų šalių teisėsauga? Minėtu klausimu siekiama išsiaiškinti dabartinę tarptautinio bendradarbiavimo situaciją Lietuvos teisėsaugoje. Didžioji dalis, t. y. net 18 pareigūnų įvertino Lietuvos teisėsaugos įstaigų tarptautinį bendradarbiavimą teigiamai, 8 įvertino daugiau teigiamai, negu neigiamai (1 pav.). Labai svarbu pažymėti, kad nei vienas pareigūnas neįvertino

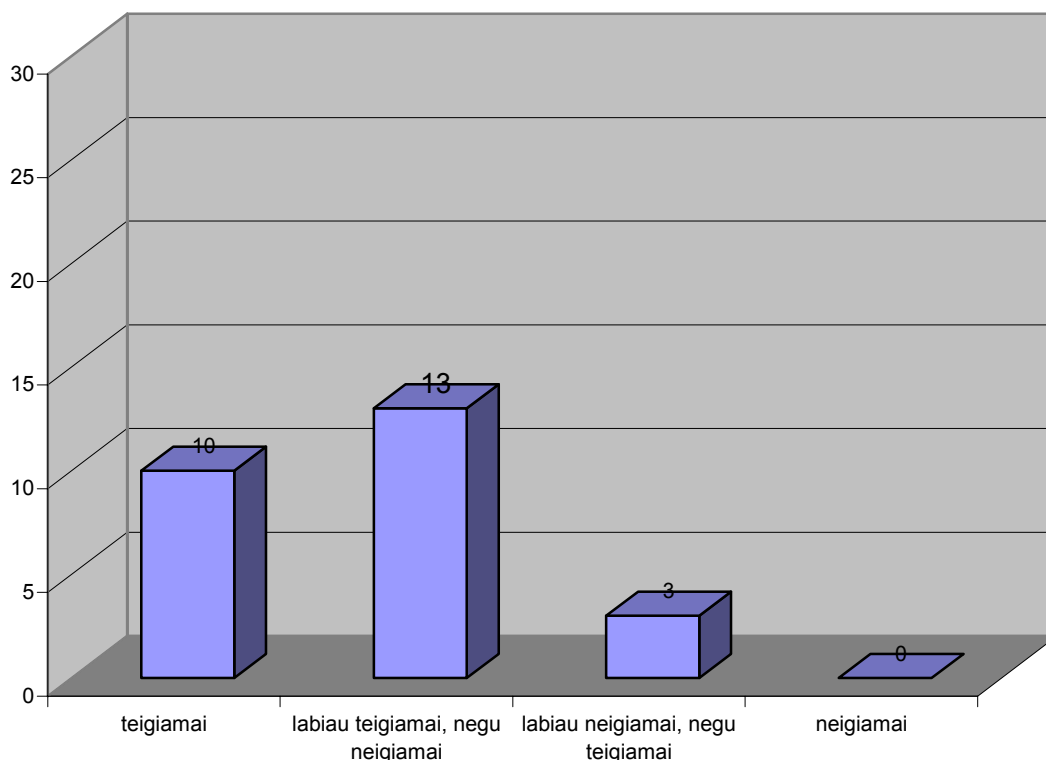
atitinkamų Lietuvos teisėsaugos institucijų tarptautinio bendradarbiavimo neigiamai bei daugiau neigiamai, negu teigiamai. Tai reiškia, kad Lietuvos teisėsauga pakankamai gerai vykdo tarptautinio bendradarbiavimo funkciją (nepriklausomai kur pareigūnai dirba) bei eina teigiama linkme. Iš to galima spręsti, kad tarptautiniam bendradarbiavimui skiriamas didelis dėmesys, o tarptautinio bendradarbiavimo situacija vertinama teigiamai (1 pav.).

1 pav. "Teisėsaugos įstaigų tarptautinio bendradarbiavimo vertinimas"

Siekiant išsiaiškinti, kokios galimybės Lietuvos teisėsaugoje yra sudarytos pareigūnams vykdyti tarptautinį bendradarbiavimą buvo suformuluotas klausimas: 2. *Kaip Jūs vertinate pareigūnams sudarytas sąlygas vykdyti tarptautinį bendradarbiavimą?* 10 pareigūnų teigiamai įvertino sudarytas sąlygas vykdyti tarptautinį bendradarbiavimą; 13 įvertino daugiau teigiamai, negu neigiamai; 3 įvertino daugiau neigiamai negu teigiamai (2 pav.). Nei vienas pareigūnas neįvertino sudarytų galimybių neigiamai, o tai reiškia, kad galbūt sudarytos sąlygos ne visada atitinka kriminalines bylas tiriančių pareigūnų lūkesčių, tačiau sąlygos vykdyti tarptautinį bendradarbiavimą yra ir sudarytomis sąlygomis yra patenkinti net 88,5 proc. pareigūnų (2 pav.).

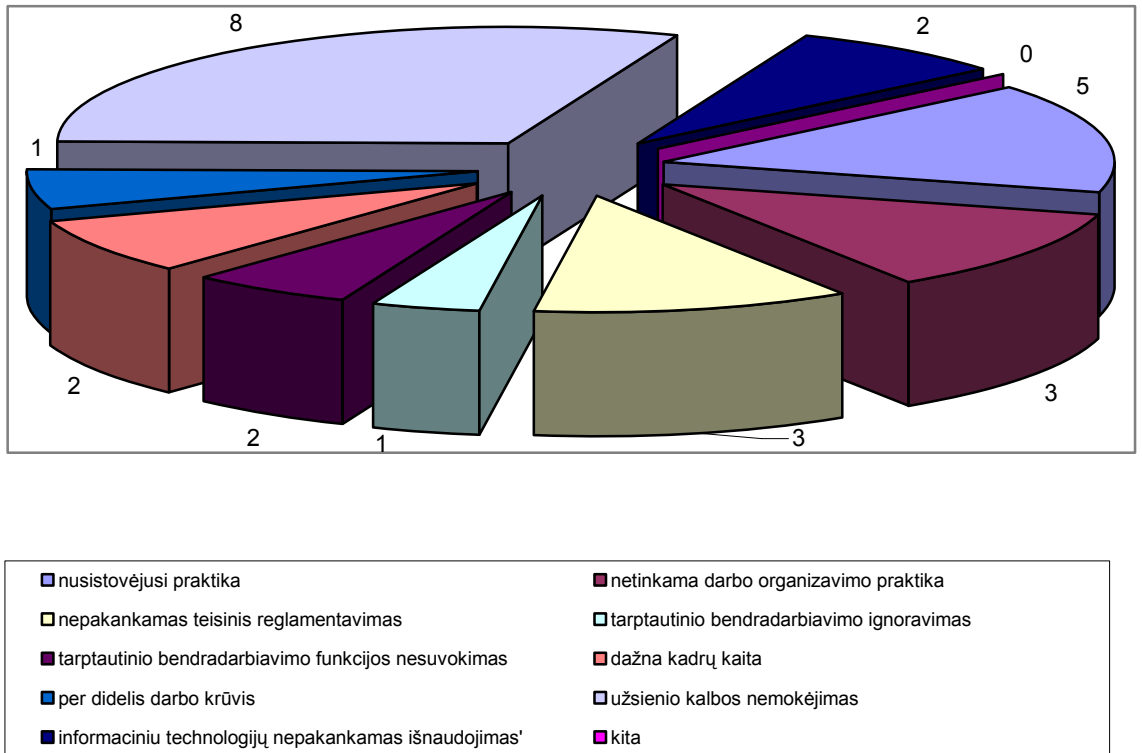
2 pav. Tarptautiniam bendradarbiavimui sudarytų sąlygų vertinimas

Vyraujanti nuomonė reiškia, kad tarptautiniam bendradarbiavimui yra sudarytos pakankamai geros sąlygos. Nors galima drąsiai daryti prielaidą, kad vis tiek atsirastų nepatenkintų sudarytomis tarptautinio bendradarbiavimo sąlygomis, tačiau perspektyvoje reikia išžiūrėti galimybę tobulinti tarptautiniam bendradarbiavimui sudarytas sąlygas.

Toliau anketoje pateiktu klausimu: 3. Kokie Jūsų nuomone žemiau pateikti išoriniai veiksniai daro neigiamą įtaką teisėsaugos tarptautiniam bendradarbiavimui (galimi keli atsakymų variantai)? buvo siekiama nustatyti neigiamą įtaką tarptautiniam bendradarbiavimui darančius išorinius veiksnius. 5 pareigūnai nurodė, kad tarptautiniam bendradarbiavimui neigiamą įtaką daro iš senesnių laikų nusistovėjusi praktika (atsainus, „sovietinis“ požiūris); 3 nurodė netinkamą darbo organizavimo praktiką; 3 – nepakankamą teisinį reglamentavimą; 1 – tarptautinio bendradarbiavimo ignoravimą; 1 – tarptautinio bendradarbiavimo funkcijos nesuvokimą; 2 – dažną kadro kaitą; 1 – per didelį darbo krūvį; 2 – informacinių technologijų nepakankamą išnaudojimą ir net 8 – užsienio kalbų nemokėjimą (3 pav.).

3 pav. Tarptautinį bendradarbiavimą įtakojantys išoriniai veiksniai

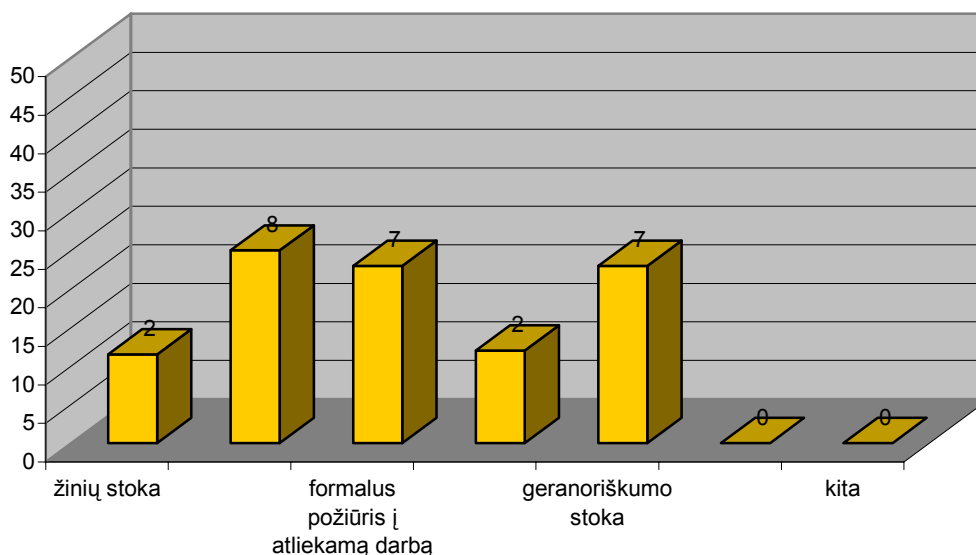

Įvertinus gautus duomenis, galima būtų teigti, kad teisėsaugos pareigūnai (tyrėjai), kaip didžiausią neigiamą įtaką darantį veiksni tarptautiniam bendradarbiavimui, nurodo užsienio kalbų nemokėjimą. Todėl galime daryti išvadą, kad kriminologiniu požiūriu yra ypač svarbus Lietuvos teisėsaugos įstaigų pareigūnų užsienio kalbų žinių lygis, kuris yra žemas ir sudaro rimtas kliūtis tarptautiniam bendradarbiavimui, kovojant su nusikalstamumo kontrole ir prevencija. Taip pat būtų galima teigti, kad Lietuvos teisėsaugos įstaigose yra ne visiškai tinkamas tarptautinio bendradarbiavimo funkcijos suvokimas, kas įtakoja netinkamą darbo organizavimą, užkardant, tiriant ir nuspėjant nusikaltimus. Be to, pagal apklausos rezultatus aišku, kad nusistovėjusi tarptautinio bendradarbiavimo praktika taip pat daro neigiamą įtaką tarptautinio bendradarbiavimo plėtojimui.

Siekiant nustatyti, kokie vidiniai veiksniai daro neigiamą įtaką tarptautiniam bendradarbiavimui, pareigūnams buvo užduotas klausimas: 4. *Kokie Jūsų nuomone žemiau pateikti vidiniai veiksniai daro neigiamą įtaką tarptautiniam teisėsaugos įstaigų bendradarbiavimui (galimi keli atsakymų variantai)?* Didžiausias skaičius – 8 respondentai nurodė, kad didžiausią neigiamą įtaką tarptautiniam bendradarbiavimui daro pareigūnų patirties stoka; 7 respondentai nurodė – formalų požiūrį į atliekamą darbą bei iniciatyvos stoką; 2 respondentai nurodė – geranoriškumo stoką bei 2 nurodė – žinių stoką. Nei vienas respondentas

nenurodė neatsakingumo veiksnio, kaip darančio neigiamą įtaką tarptautiniam bendradarbiavimui, nors atsakydami į kitus klausimus buvo gana objektyvūs, kadangi net 7 nurodė – formalų požiūrį į atliekamą darbą (4pav.).

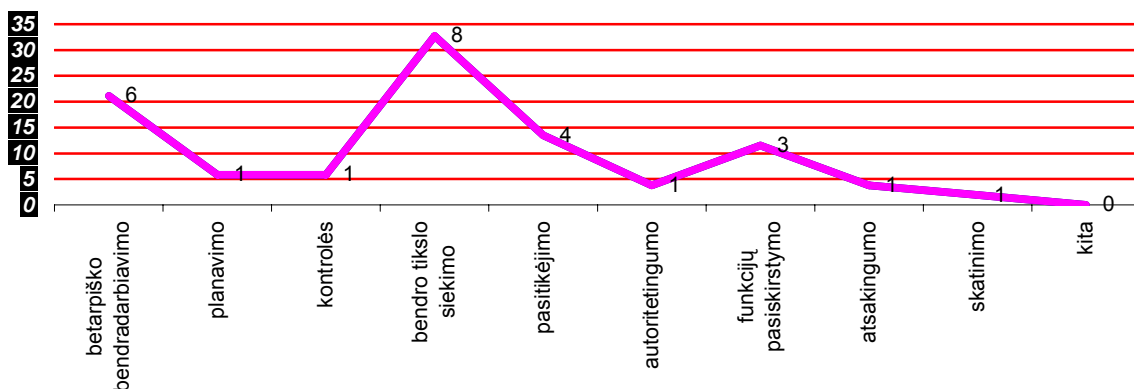
4 pav. Tarptautinį bendradarbiavimą neigiamai įtakoiantys vidiniai veiksniai

Apibendrinus gautus duomenis, galime teigti, jog pareigūnus būtina reguliariai mokyti, kelti jų kvalifikaciją, kad jie turėtų pakankamai žinių, o taip pat motyvuoti bei skatinti tarptautinį bendradarbiavimą nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse.

Siekiant nustatyti kokiais principais vadovaujamosi teisėsaugos įstaigose vykdant tarptautinį bendradarbiavimą, buvo suformuluotas klausimas: 5. *Kokiais Jūsų nuomone principais vadovaujamosi teisėsaugos įstaigose vykdant nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos tarptautinį bendradarbiavimą (galimi keli atsakymų variantai)?* Didžiausias skaičius respondentų, t. y. 8 pareigūnai nurodė, kad pagrindinis principas, kuriuo vadovaujasi tarptautinio bendradarbiavimo metu – bendras tikslo siekimas; 6 nurodė – betarpiško bendravimo (reguliaraus informacijos keitimosi); 4 – pasitikėjimo; 3 – funkcijų pasiskirstymo; po 1 – planavimo ir kontrolės, autoritetingumo ir atsakingumo bei skatinimo principą (5 pav.).

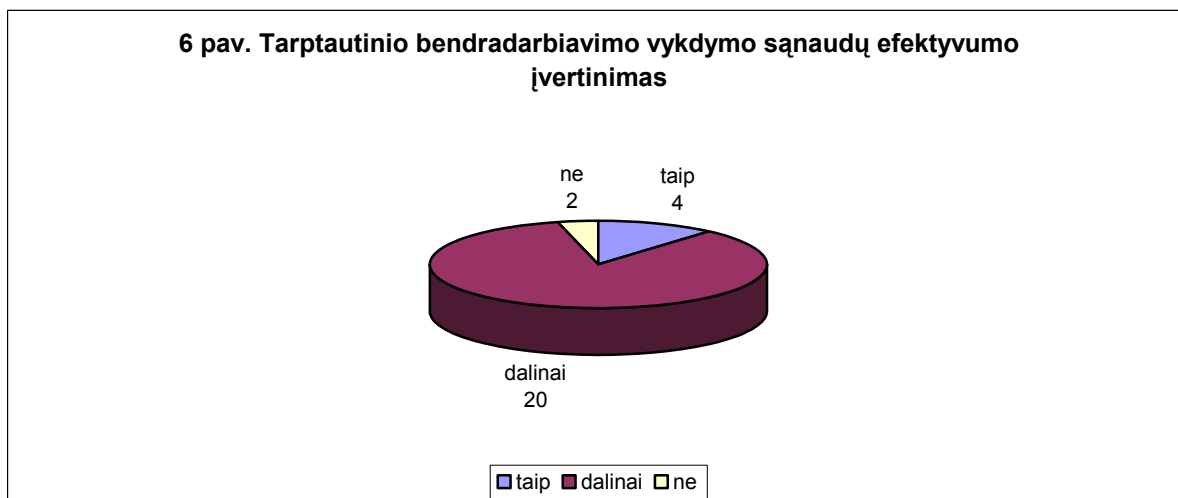
5 pav. Principai, kuriais vadovaujamesi vykdant tarptautinį bendradarbiavimą

Apibendrinę gautus duomenis galime daryti išvadą, kad bendras tikslo siekimas labiausia įtakoja Lietuvos teisėsaugos įstaigų pareigūnų tarptautinį bendradarbiavimą nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse, taip pat nedaug atsilieka betarpiško bendravimo principas, todėl galime teigti, kad tarptautinio bendradarbiavimo metu betarpiškai bendradarbiaujančios pusės siekia vieningo tikslo.

Kadangi šiandieninėje Lietuvos ir ES teisėsaugos institucijų veikloje ypatingai akcentuojamas žmogiškųjų ir finansinių išteklių efektyviausias panaudojimas vykdant bent kokią veiklą, kas turi didžiulę įtaką atliekamo darbo kokybei ir efektyvumui, todėl respondentams buvo parengtas klausimas: 6. Ar Jūs manote, kad tarptautinis bendradarbiavimas vykdomas efektyviausiomis sąnaudomis (pvz. laiko, materialinių, žmogiškųjų išteklių ir kt.)? 4 respondentai tarptautiniam bendradarbiavimui skiriamas sąnaudas įvertino teigiamai; 20 respondentų skiriamų sąnaudų efektyvumą įvertino iš dalies, o 2 respondentai įvertino sąnaudas, kaip panaudojamas neefektyviai (6 pav.) .

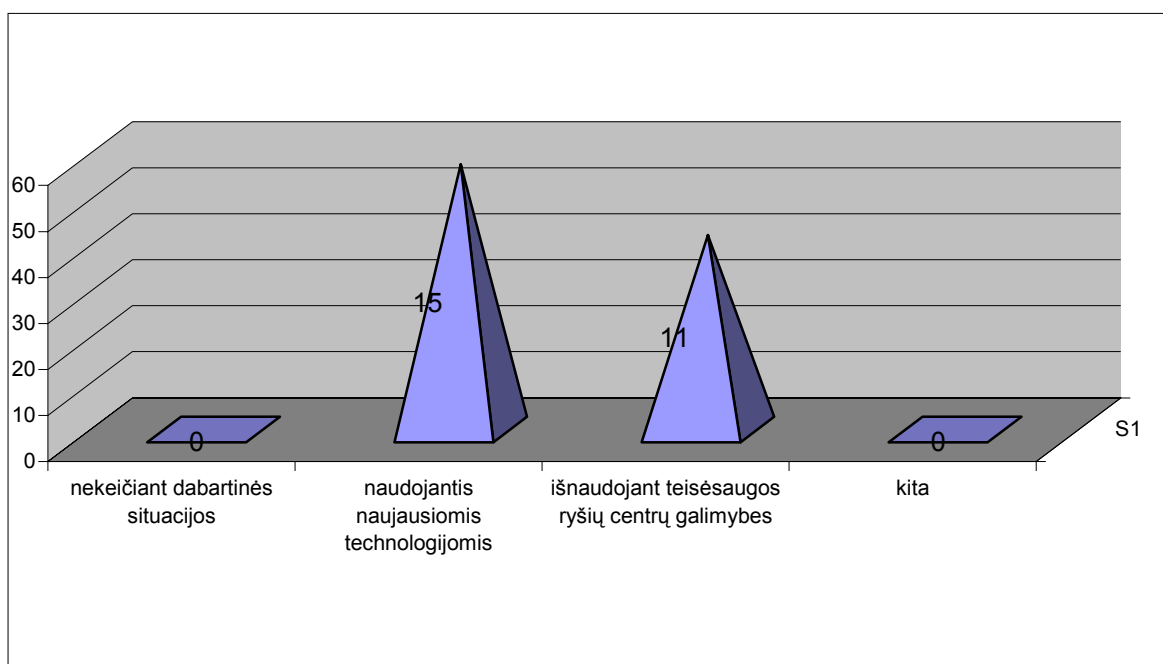
6 pav. Tarptautinio bendradarbiavimo vykdymo sąnaudų efektyvumo įvertinimas

Galima daryti išvadą, kad tarptautiniam bendradarbiavimui Lietuvos teisėsaugos įstaigose skiriamas sąnaudas reikėtų paskirstyti efektyviau, kadangi laiko, finansiniai, žmogiškieji ištekliai panaudojami neefektyviai, todėl gali susidaryti per didelis darbo krūvis pareigūnams, kas iššauktų neigiamą reakciją – formalų požiūrį į darbą, iniciatyvos bei geranoriškumo stoką. O tai tiesiogiai įtakotų prastą nusikalstamumo kontrolę ir prevenciją tarptautiniu aspektu.

Siekiant išsiaiškinti galimas efektyviausius tarptautinio bendradarbiavimo plėtojimo būdus ir kryptis, respondentams buvo užduotas toks klausimas: 7. *Kaip Jūs manote, kokias būdais būtų galima efektyviausiai plėtoti teisėsaugos įstaigų tarptautinį bendradarbiavimą nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityje?* 15 respondentų atsakė, kad efektyviausiai tarptautinį bendradarbiavimą nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityje būtų galima plėtoti naudojantis naujausiomis informacinėmis technologijomis, o 11 respondentų nurodė galimybę išnaudoti teisėsaugos tarptautinius ryšių centrus (atsakingus asmenis už tam tikras sritis Interpole, Europole, Europos kovos su sukčiavimais tarnyboje – OLAF'e ir pan.). Nei vienas respondentas nenurodė, kad nekeičiant esamos situacijos galima pasiekti teigiamų rezultatų, o tai rodo, kad tarptautinį bendradarbiavimą būtina tobulinti ir plėtoti (7 pav.).

7 pav. Efektyviausi teisėsaugos įstaigų tarptautinio bendradarbiavimo būdai

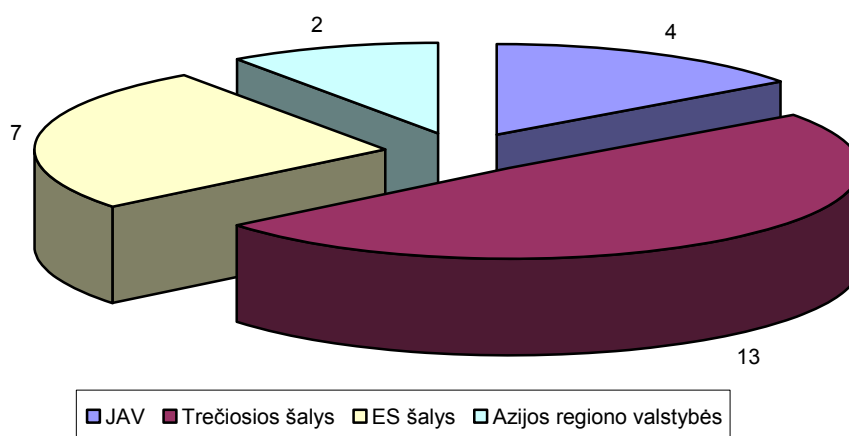

Apibendrinus gautus duomenis galime daryti išvadą, kad vis dar nepakankamai išnaudojamos naujausios IT technologijos, kurių pagalba žymiai sutrumpėja informacijos gavimo laikas. Tokia informacija tam tikru būdu tampa prieinama ne vienos teisėsaugos įstaigos administracijos „nuosavybe“, tačiau visų suinteresuotų šalių (pvz. muitinės sistemoje galima naudotis ES duomenų bazėmis visiems Lietuvoje leidimą turintiems muitinės padaliniais). Įvertinant

respondentų atsakymus dėl tarptautinių ryšių centrų galimybių panaudojimo, galime daryti išvadą, kad ne visada tinkamai suvokiama tarptautinio bendradarbiavimo funkcija ir minėta funkcija nėra tinkamai naudojama galbūt dėl informuotumo stokos.

Toliau analizuojant teisėsaugos įstaigų tarptautinio bendradarbiavimo galimybes bei kryptis, buvo pateiktas klausimas: 8. Su kokių šalių teisėsaugos įstaigomis Jūsų manymu būtų tikslingiausia plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityje? 2 respondentai nurodė, kad tarptautinį bendradarbiavimą nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityje tikslingiausia plėtoti su JAV; 13 respondentų nurodė, kad su trečiosiomis šalimis; 7 – su ES šalimis ir 4 su Azijos regiono valstybėmis (8 pav.).

8 pav. Tarptautinio bendradarbiavimo plėtojimo galimybių kryptys

Išanalizavus gautus duomenis galima teigti, kad nusikalstamumo ir prevencijos srityse tarptautinį bendradarbiavimą yra tikslingiausia plėtoti su trečiosiomis - kaimyninėmis šalimis, t. y. su (Baltarusija, Rusija), o taip pat su ES šalimis. Tam įtakos ko gero turi gan prastas teisinės pagalbos prašymų vykdymas, menkas tarnybinių pažinčių ratas ar kitos priežastys. Galima būtų pateikti „taisyklę“, kad kuo toliau šalis yra nuo Lietuvos, tuo mažesnę tikslingumą respondentai išvelgia plėtojant teisėsaugos institucijų tarptautinį bendradarbiavimą.

Siekiant išsiaiškinti Lietuvos teisėsaugos įstaigos veiklos kryptis plėtojant tarptautinį bendradarbiavimą, anketoje buvo pateiktas atviras klausimas, kuriame respondentai galėjo pasisakyti laisvai: 9. Kaip manote, ką reikėtų daryti, kad tarptautinio bendradarbiavimo plėtojimas, problemų sprendimo būdai būtų efektyvesni? Respondentai nurodė, kad pirmiausia reikėtų tobulinti darbo organizavimo tvarką, kurios nepakeitus apie teisėsaugos institucijų tarptautinio bendradarbiavimo plėtojimą negali būti ir kalbos. Taip pat buvo nurodoma, kad plėtojant tarptautinį bendradarbiavimą būtina efektyviai išnaudoti tarptautinių ryšių centrų

galimybes, organizuoti tarptautines (dvišales, trišales ar pan.) operacijas, tarptautinius seminarus ir mokymus, siekiant įgyti žinių apie geriausią praktiką, susijusią su nusikaltimų kontrole ir prevencija, skatinti bei tinkama linkme motyvuoti pareigūnus, gilinti tarptautinio bendradarbiavimo žinias (tiek teorines, tiek praktines), tobulinti užsienio kalbų žinias, o taip pat skatinti regioninį tarptautinį bendradarbiavimą (pvz. tarp skirtingų valstybių pasienyje esančių teisėsaugos institucijų), o taip pat tarptautinį bendradarbiavimą asmeninių pažeidimų pagrindu. Tokiu būdu būtų efektyviau bendradarbiaujama nusikalstamumo kontrolės bei prevencijos srityse.

IŠVADOS

Nusikalstamumas daugelyje pasaulio valstybių yra viena didžiausių ir aktualiausių problemų. Nusikalstamumas kelia pavojų valstybės ir visuomenės saugumui, stabdo socialinį progresą, trukdo patenkinti materialinius ir dvasinius žmonių poreikius, neigiamai veikia moralę, todėl būtina kovoti su šiuo negatyviu reiškiniu. Neįmanoma rasti efektyvių kovos su tarptautiniu nusikalstamumu būdų bei priemonių, neišsiaiškinus jo egzistavimo priežasčių bei neturint gero tarptautinio bendradarbiavimo galimybių. Tarptautiniam nusikalstamumui įtaką daro daugelis veiksnių: įvairūs socialiniai, ekonominiai procesai, gyventojų kultūra, valstybės baudžiamoji politika ir kt.

Į tarptautinį bendradarbiavimą nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse galime žvelgti iš dviejų pozicijų: 1. kaip į tarpvalstybinį bendradarbiavimą, kuomet apsikeičiama vienos valstybės patirtimi kitai, kovojant su nusikalstamumu šalies viduje, t.y. parodoma kaip efektyviai pasiekti pozityvius rezultatus mažinant nusikalstamumą, geriausių būdų, metodų ir priemonių pateikimas kitai valstybei, reikiamų teisės aktų parengimo, institucijų sukūrimo siūlymas ir t.t. 2. kaip į kovą su tarptautiniu nusikalstamumu (tarptautiniais nusikaltimais) bendradarbiaujant atitinkamoms institucijoms, t.y. kaip užkirsti kelią nusikalstamumui ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu mastu.

Tarptautinis bendradarbiavimas nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse yra tapatus nacionaliniam bendradarbiavimui, t.y. priklauso nuo tinkamo jo organizuotumo, sugebėjimo profesionaliai, operatyviai ir tiksliai surasti problemą bei pritaikyti tinkamas priemones negatyvių reiškinių atsiradimui. Tarptautiniu mastu šioje srityje turi būti aiškus valstybinių institucijų ir visuomeninių organizacijų poveikio nusikalstamumui kryptingumas, tinkamas lėšų, kadru politikos, vadybos žinių paskirstymas, mokslinių tyrimų rezultatų panaudojimas praktikoje ir pan. Būtina, kad kiekvienas asmuo, dirbantis šioje sferoje, žinotų už ką jis yra atsakingas, ir kad iš jo galima būtų tokios atsakomybės reikalauti.

Tarptautinio bendradarbiavimo (nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos) srityje nebandoma kurti naujų teisėsaugos struktūrų, visuomeninių organizacijų ar detalių veiklos instrukcijų, o tarptautinės centrinės nusikalstamumo kontrolės institucijos stengiasi kiek įmanoma tinkama linkme paveikti politinę valstybių valią efektyviau išnaudoti nacionalines teisėsaugos institucijas bei koordinuoti jų veiklą, teikti visapusišką metodinę ir praktinę pagalbą.

Visos teisėsaugos institucijos yra priverstos bendradarbiauti, kad būtų sustabdyti asmenys, vykdanys ar potencialiai galintys įvykdyti nusikalstamas veikas, o efektyviausias būdas tam pasiekti yra bendros (visuomenės, valstybinių ir nevyriausybinų organizacijų) pastangos atlikti nusikalstamumo kontrolę ir prevenciją.

Stengiantis išvengti kuo daugiau nusikalstamų veikų padarinių, būtina atsižvelgti į šio žalingo reiškimo priežastis. Tam reikia, kad valstybės mastu kiltų ekonominis lygis; mažėtų nedarbas, skurdas; jaunimas turėtų būti orientuotas siekti didesnio išsilavinimo (nes tik taip galima geriau suvokti nusikalstamumo žalą); būtina svaiginamųjų priemonių vartojimo kontrolė ir tinkama nepilnamečių priežiūra bei auklėjimas šeimose. Svarbu užtikrinti nusikaltusių asmenų integraciją į visuomenę, turėti teisingą požiūrį į nusikaltimų aukų padėtį, o visa tam būtinas teisinis-normatyvinis pagrindas ir finansavimo garantavimas.

Efektyviai veikti transnacionalinį nusikalstamumą kontrolės ir prevencijos srityse galima bendradarbiaujant tarptautiniu mastu. Atsižvelgiant į tarptautinę patirtį būtina apjungti kompleksą veiksnių: laikytis galiojančių tarptautinės teisės normų; inicijuoti trūkstančių teisės aktų sukūrimą bei užtikrinti jų taikymą; tarptautinių, nacionalinių ir nevyriausybinų organizacijų darbas turi būti grindžiamas vadybos žiniomis ir koordinuojamas bendram tikslui pasiekti; nusikalstamumo kontrolė ir prevencija turi būti pagrįsta kriminologiniais tyrimais ir rekomendacijomis.

REKOMENDACIJOS

1. Teisėsaugos įstaigų tarptautinio bendradarbiavimo plėtojimas turi remtis ne tik kiekybiniais, bet ir kokybiniais kriterijais, tarptautinis bendradarbiavimas negali būti vykdomas formaliai, turi būti siekiama konkrečių tikslų, naudojant pažangiausius tarptautinio bendradarbiavimo būdus: informacinių technologijų pagalba, tarptautinį bendradarbiavimą vykdyti centralizuotai, tinkamai išnaudojant ryšių valdymo (informacijos) centrų galimybes.
2. Plėtojant teisėsaugos įstaigų tarptautinį bendradarbiavimą nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse naudoti tik gerą tarptautinės patirties praktiką: supažindinant su grįžusių iš komandiruočių užsienyje pareigūnų įgytomis naujausiomis praktinėmis bei teorinėmis žiniomis kitus kolegas; organizuoti tarptautinio bendradarbiavimo mokymus, konferencijas, kurių metu užsienio teisėsaugos įstaigų specialistai, betarpiškai besispecializuojantys tarptautinio bendradarbiavimo kovos su nusikalstamumu bei nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse, supažindintų pareigūnus su naujausia informacija; vykdyti teisėsaugos įstaigų darbuotojų mainus; rinkti, kaupti ir skleisti informaciją apie geriausią tarptautinio bendradarbiavimo praktiką informacinių technologijų (internetu) pagalba, informuoti apie pažangiausius būdus visuomenę; tobulinti bei gilinti pareigūnų užsienio kalbų žinias.
3. Tarptautinio bendradarbiavimo metu Lietuvos teisėsaugos įstaigų atstovai privalo aktyviai teikti pastabas bei pasiūlymus, rengiant Europos Sąjungos teisės aktų projektus darbo grupėje prie Europos Komisijos bei su trečiosiomis šalimis, reglamentuojančius nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos sritį, taip pat reikšti iniciatyvą dėl naujų teisės aktų projektų rengimo. Į tokią veiklą stengtis įtraukti kuo daugiau nevyriausybinių organizacijų tiek iš Lietuvos, tiek iš užsienio, panaudojant jų pozityvią patirtį konkrečioje srityje.
4. Vykdyti periodinius tyrimus Lietuvoje, padedančius įvertinti esamą padėtį, identifikuoti tarptautinio bendradarbiavimo nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityje plėtojimo galimybes bei teikti atitinkamus pasiūlymus tarptautinio bendradarbiavimo plėtojimui bei gerinimui, kad nusikalstamumo kontrolė ir prevencija būtų kuo efektyvesnė.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Teisės aktai:

1. LR Konstitucija // V. Ž. 1992, Nr. 33-1014.
2. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=161366 , 2006-08-25
3. Dėl Konvencijos „dėl muitinės administracijų tarpusavio pagalbos ir bendradarbiavimo“, parengtos vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties 3.K straipsniu, ratifikavimo // V. Ž. 2004, Nr. IX-2048.
4. Europos konvencija dėl ekstradicijos // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19842 , 2006-08-25
5. Europos konvencija dėl kovos su terorizmu // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=33505, 2006-08-26
6. Europos 1990 metų konvencija dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=153731, 2006-08-25
7. Europos konvencija dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=31313, 2006-08-25
8. Europos Tarybos reglamentas (EEB) Nr.2913/92 nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą// <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=35216&Condition2> , 2006-08-25
9. Europos Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 515/97 „Dėl valstybių narių valdymo institucijų tarpusavio pagalbos ir dėl pastarųjų bei Komisijos bendradarbiavimo, siekiant užtikrinti tinkamą muitinės ir žemės ūkio teisės aktų taikymą“ // <http://europa.eu.int/>, 2006-08-25
10. Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=228195 , 2006-08-25
11. Nuteistųjų asmenų perdavimo konvencija // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19847 , 2006-08-25
12. LR Muitinės įstatymas // V.Ž., 2004, Nr.73-2517.
13. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas // V.Ž. Nr. 60-1948, 1999.
14. Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas // V.Ž., Nr. 2-16, 1997
15. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymas // V. Ž. 1997, Nr. 64-1502
16. LR Vyriausybės nutarimas „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“, 2003 m. kovo 20 d., Nr. IX-1383
17. Valstybės ilgalaikės raidos strategija / V. Ž. 2002, Nr. 113-5029.

18. Nacionalinio saugumo strategija // V. Ž. 2002, Nr. 56-2233.
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 metų veiklos ataskaita // V. Ž. 2005, Nr. 44-1412.
20. Lietuvos Respublikos ir Europos policijos biuro bendradarbiavimo susitarimas // V.Ž. 2004. Nr. 19-580
21. Muitinės departamento prie LR Finansų ministerijos direktoriaus įsakymas Nr.1B-260 „Dėl LR muitinės veiklos strategijos 2005-2010 metams patvirtinimo“ // V.Ž., 2005, Nr.57-2346.
22. Muitinės departamento prie LR Finansų ministerijos direktoriaus įsakymas Nr. 734 „Dėl muitinių bendradarbiavimo tarybos rekomendacijos „Dėl techninio bendradarbiavimo muitinės veiklos srityje“ priėmimo“ // V. Ž. 2001, Nr. 102-3650.
23. LR VRM įsakymas „Dėl viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategijos patvirtinimo“ 2003 m. liepos 2 d., www.lrs.lt/paieska/teisėsaktai , 2006-06-24

II. Specialioji literatūra:

24. Abramavičius A., Mickevičius D., Švedas G. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje // TIC. Vilnius, 2005.
25. Babachinaitė G. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje problemos. // Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji politika pereinant į rinkos ekonomiką. Vilnius, 1995.
26. Babachinaitė G. Nusikalstamumo prevencijos organizavimo viktimologiniai aspektai. LTA, Vilnius, 2000.
27. Babachinaitė G., Socialiniai pokyčiai ir nusikalstamumas // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 15 (7). Vilnius, 2000.
28. Babachinaitė G., Kuklianskis S. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 42 (34). Vilnius, 2003.
29. Bazylevas I., Žekonis R. Prekybos žmonėmis prevencija ir kontrolė Lietuvoje. Vilnius, 2003
30. Bilius M. Tarptautinis policijos bendradarbiavimas nacionalinio saugumo kontekste // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 76 (68). Vilnius, 2005.
31. Bluvšteinas J. Kriminologija. Vilnius, 1994.
32. Bluvšteinas J. Nusikalstamumo kontrolė: būklė ir perspektyvos // Kriminalinė justicija. Mokslo darbai Nr. 3, LPA. Vilnius, 1994.
33. Dambrauskienė G., Marcijonas A., Monkevičius E. ir kt. Lietuvos teisės pagrindai // Justitia, 2004.

34. Dapšys A. Nusikalstamumo Lietuvoje kriminologinis aspektas.// Teisės problemos, Nr. 1, 1994.
35. Galinaitytė J. Rudzkis T. Šiuolaikinės nusikalstamumo sampratos problema // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 70 (62). Vilnius, 2005.
36. Gutauskas A. Tarptautinio organizuoto nusikalstamumo prevencijos organizavimas Lietuvoje. Vilnius, 2000.
37. Jungtinių Tautų dokumentų rinkinys. Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji justicija. Standartai ir normos. Sud. Aidukas M. Vilnius, 2004.
38. Juodkaitė d., Uscila R. Tarptautinės kontrabandos prevencijos organizavimas. LTU, Vilnius, 2000.
39. Jurgelaitienė G. Antrinio (recidyvinio) nusikalstamumo prevencijos veiksmingumo prielaidos // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 34 (26). Vilnius, 2002.
40. Jurgelaitienė G. Nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje veiksmingumo problemos // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 41 (33). Vilnius, 2003.
41. Jurgelaitienė G.. Recidyvinio nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje šiuolaikinės problemos.// Jurisprudencija. Mokslo darbai. T. 20. Vilnius, 2001.
42. Justickis V. Kriminologija. I dalis. Vilnius, 2001.
43. Justickis V. Kriminologija. II dalis. Vilnius, 2004.
44. Kurapka E. Mokslo programa „Nusikalstamumo Lietuvoje prognozė ir jo kontrolės perspektyvos“ – kompleksinė ir strateginė Lietuvos mokslininkų užduotis // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 10 (2). Vilnius, 1998.
45. Nevera A. Valstybių tarptautinio teisinio bendradarbiavimo problemos perduodant baudžiamąjį persekiojimą // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 60 (52). Vilnius, 2004.
46. Nusikalstamumo ir kitų nepageidautinų socialinių procesų prevencijos problemos bei jų sprendimas Europos valstybėse. Ats.red. Babachinaitė G., LTU. Vilnius, 2003.
47. Matulevičius J. Muitinės terminų žinynas // Rosma, 2002.
48. Spruogis E. Tarptautinis terorizmas ir legitinių priemonių kovojant su juo naudojimas // Jurisprudencija. Mokslo darbai 68 (60). Vilnius, 2005.
49. Šimašius R. Ne pelno organizacijos: reglamentavimas Lietuvoje ir Vakarų patirtis (Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras). Vilnius, 1999.
50. Šiuolaikinis nusikalstamumas. Ats.red. Klimas T. VDU. Kaunas, 2002.
51. Tarptautinis bendradarbiavimas: teisėsaugos, policijos, NVO ir visuomenės pastangos dėl prevencijos ir kovos su prekyba žmonėmis. Europos Komisijos programa AGIS. Sud. Gustienė O., Vilnius, 2004.
52. Urmonas A. Nusikalstamumo ir nusikaltimų prevencija. // Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji politika pereinant į rinkos ekonomiką. Vilnius, 1995.

53. Bassiouni M. C. International criminal law. New York, 1986.
54. Ben J. M. Terra Community Customs Law // Hague, 1995.
55. Блинов Н., Иванов В., Кухаренко В. Проектирование таможенной политики // Москва, 2000.
56. Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты. Шестая сессия. Доп. № 9/ А/ 1858/ Москва, 1951.
57. Борисов К. Г. Международное таможенное право// Издательство Российского университета . Москва, 2001.
58. Тимошенко И. В. Таможенное право России // Москва, 2002.

III. Elektroniniai šaltiniai - interneto svetainės

59. <http://adamkus.president.lt>
60. <http://www.cust.lt>
61. <http://www.etib.lt>
62. <http://europa.eu.int>
63. <http://www.emcdda.europa.eu>
64. <http://ec.europa.eu>
65. <http://fntt.lt>
66. <http://www.ivpk.lt>
67. <http://interreg.lt>
68. <http://www.jrd.lt>
69. <http://www.lrgp.lt>
70. <http://www.nato.int>
71. <http://www.nplc.lt>
72. <http://www.pasienis.lt>
73. <http://verslas.banga.lt>
74. <http://vrm.lt>
75. <http://wcoomd.com>
76. <http://icgg.org>
77. <http://www.interpol.int>
78. <http://www.unodc.org>
79. <http://www.urm.lt>

SANTRAUKA

Bet kuri valstybė, nepriklausomai nuo jos išsivystymo lygio, susiduria su nusikalstamumo problema. Kiekvienos iš jų siekis – kaip galima efektyviau susidoroti su šiuo nepageidautinu reiškiniu. Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos ir trečiųjų šalių įvairios institucijos pripažįsta vis didėjančią nusikalstamumo grėsmę ir tarptautinio bendradarbiavimo būtinybę.

Pirmose šio darbo dalyse yra aptariama tarptautinio bendradarbiavimo nusikalstamumo srityje samprata, apžvelgiami teisės aktai, reglamentuojantys tarptautinį bendradarbiavimą, taip pat pateikiama teisėsaugos ir kitų institucijų, įstaigų sistema, kurios dėka vykdomas tarptautinis bendradarbiavimas nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityse, toliau analizuojami pagrindiniai tarptautiniai nusikaltimai.

Kitose darbo dalyse nagrinėjama, su kokiomis problemomis susiduria Lietuvos teisėsaugos įstaigos plėtojant tarptautinį bendradarbiavimą, numatomos galimos tarptautinio bendradarbiavimo veiklos tobulinimo kryptis.

Darbo pabaigoje pateikiamas atliktas empirinis tyrimas, kuris buvo atliktas apklausiant įvairiose Lietuvos teisėsaugos įstaigose dirbančius pareigūnus, tiesiogiai savo veikloje susiduriančius su tarptautiniu bendradarbiavimu. Iš gautų atsakymų buvo padaryta tarptautinio bendradarbiavimo analizė ir pateikti rezultatai, parodantys bendrą vaizdą kovojant su nusikalstamumu tarptautiniu lygiu bei atliekant nusikalstamumo kontrolę bei prevenciją.

Nusikalstamumui įtaką daro daugelis veiksnių: įvairūs ekonominiai, socialiniai procesai, gyventojų kultūra, valstybės baudžiamoji politika ir kt.. Vienas iš daugelio sprendimų būdų, kaip galima įtakoti nusikalstamumo mažėjimą, yra efektingas daugelio tam tikrų nacionalinių bei tarptautinių institucijų bendradarbiavimas. Darbe pabrėžiama nuostata, jog pirmiausiai būtina kovoti ne su nusikalstamumo padariniais, o su šio neigiamo reiškinio priežastimis.

SUMMARY

Any state, independent of its development stage, faces the problem of criminality and objective of every country is to fight effectively against this undesirable problem. Republic of Lithuania, European Union and different authorities from the third countries admit the growing threat of criminality and need for international cooperation.

The first parts of master thesis concern the conception of international cooperation in crime combating, legal base that regulates international cooperation, description of system of law enforcement and other agencies involved in international cooperation in the area of crimes prevention and control together with the analysis of the main international crimes.

Other part of the work examines the problems of Lithuanian law enforcement institutions while developing international cooperation, suggesting possible ways for improvement of international cooperation.

Results of the empirical research are presented at the end of the thesis. Officers working in different law enforcement institutions who are involved in international cooperation in their everyday work were questioned on the matter. On the basis of their answers analysis of international cooperation was performed and results showed the general situation of crimes control and prevention at international level.

Criminality is affected by many factors: various economic and social processes, cultural differences of a population, state prosecution policy, etc. One of the possible solutions, among the others, that influence reduction of crimes – efficient cooperation of certain national and international authorities. Attitude that it is more important to fight against reasons of criminality instead of its consequences is highlighted throughout the entire master thesis.

**PAGRINDINĖS KONVENCIJOS AI TEISĖS AKTAI TARPTAUTINIO
BENDRADARBIAVIMO SRITYJE**

1. Europos konvencija dėl žiūrovų brutalaus elgesio per sporto varžybas ir ypač per futbolo rungtynes (1985) // Valstybės Žinios, 2000, Nr.53.
2. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės Žinios, 1995, Nr.40; Valstybės Žinios, 2000, Nr.96 - konsoliduotas tekstas, pakeistas 11 protokolu.
3. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių gynimo konvencijos ketvirtasis Protokolas // Valstybės Žinios, 1995, Nr.40.
4. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos šeštasis protokolas dėl mirties bausmės panaikinimo // Valstybės Žinios, 1999, Nr.61.
5. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos septintasis Protokolas // Valstybės Žinios, 1995, Nr.40.
6. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos vienuoliktasis protokolas // Valstybės Žinios, 1995, Nr.40.
7. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos protokolą Nr. 13 dėl mirties bausmės panaikinimo visais atvejais // Valstybės žinios, 2004, Nr. 77-2663.
8. Europos Sutartis dėl teisinės pagalbos prašymų perdavimo // Valstybės Žinios, 1996, Nr.18.
9. Konvencija dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo // Valstybės Žinios, 1995, Nr.12.
10. Papildomas Protokolas Europos Konvencijai dėl ekstradicijos // Valstybės Žinios, 1995, Nr.34.
11. Europos Konvencija dėl ekstradicijos // Valstybės Žinios, 1995, Nr.34.
12. Antrasis Papildomas Protokolas Konvencijai dėl ekstradicijos // Valstybės Žinios, 1995, Nr.34.
13. Europos Konvencija dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose // Valstybės Žinios, 1995, Nr.33.
14. Europos Konvencijos dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose Papildomas Protokolas (1978) // Valstybės Žinios, 1995, Nr.33.
15. Europos Konvencijos dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose antrasis papildomas protokolas // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 42.
16. Jungtinių tautų konvencija prieš organizuotą nusikalstamumą // Valstybės Žinios, 2002, Nr. 51.
17. Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildantis Jungtinių tautų organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą // Valstybės Žinios, 2003, Nr. 49.

18. Protokolas dėl neteisėto migrantų įvežimo sausuma, jūra ir oru papildantis Jungtinių tautų organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą // Valstybės Žinios, 2003, Nr. 49.

19. Konvencija dėl nuteistųjų asmenų perdavimo (1983) // Valstybės Žinios, 1995, Nr.42.

20. Konvencijos dėl nuteistųjų asmenų perdavimo papildomas protokolai (1997) // Valstybės Žinios, 2000, Nr.108.

21. Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija (1995) // Valstybės Žinios, 2000, Nr.20.

22. Europos Konvencija dėl tarptautinio baudžiamųjų nuosprendžių pripažinimo // Valstybės Žinios, 1997, Nr.101.

23. Europos konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (1987) // Valstybės Žinios, 1998, Nr.86.

24. Pirmasis protokolai // Valstybės Žinios, 1998, Nr.86.

25. Antrasis protokolai // Valstybės Žinios, 1998, Nr.86.

26. Europos konvencija dėl kovos su terorizmu // Valstybės Žinios, 1997, Nr.7.

27. Europos konvencija dėl baudžiamojo proceso perdavimo // Valstybės Žinios, 1998, Nr.10.

28. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos // Valstybės Žinios, 2002, Nr.23.

29. Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr.108) (su Europos Tarybos ministrų kabineto priimtomis pataisomis) // Valstybės Žinios, 2001, Nr.32.

30. Susitarimas dėl neteisėtos prekybos jūra, įgyvendinantis Jungtinių tautų Organizacijos konvencijos dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta 17 straipsnį // Valstybės Žinios, 2002, Nr.83.

31. Kelių eismo Konvencija // Valstybės Žinios, 2002, Nr.2.

32. Kelio ženklų ir signalų konvencija // Valstybės Žinios, 2002, Nr.2.

33. Europos Susitarimas, papildantis Kelių eismo konvenciją // Valstybės Žinios, 2002, Nr.2.

34. 1971 metų Psichotropinių medžiagų konvencija // Valstybės Žinios, 2001, Nr.50.

35. Europos Susitarimas, papildantis kelio ženklų ir signalų konvenciją // Valstybės Žinios, 2002, Nr.2.

36. 1961 metų Bendroji narkotinių medžiagų konvencija // Valstybės Žinios, 2001, Nr.51.

37. Konvencija dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį // Valstybės Žinios, 2002, Nr.23.

38. Europos konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą // Valstybės Žinios, 1998, Nr. 86.

39. Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta // Valstybės Žinios, 1998, Nr.38.

40. Konvencija dėl nusikaltimų, padarytų tarptautiniu mastu saugomiems asmenims, įskaitant diplomatus, prevencijos ir baudimo už juos // Valstybės Žinios, 2002, Nr.97.

41. Tarptautinė konvencija dėl kovos su terorizmo finansavimu // Valstybės Žinios, 2003, Nr.8.
42. UNIDROIT konvencija dėl pavogtų ar neteisėtai išvežtų kultūros objektų // Valstybės Žinios, 1997, Nr.8.
43. Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos susitarimas dėl Lietuvos Respublikos dalyvavimo Europos Sąjungos Policijos Misijoje Bosnijoje ir Hercegovinoje // Valstybės Žinios, 2003, Nr.8.
44. Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 9.
45. Konvencija dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose, kurią pagal Europos Sąjungos sutarties 34 straipsnį patvirtino Taryba // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 9.
46. Konvencijos dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose protokolas, kurią pagal Europos Sąjungos sutarties 34 straipsnį patvirtino Taryba // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 9.
47. Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims // Valstybės žinios, 1996, Nr. 21.
48. Tarptautinė konvencija dėl kovos su pinigų padirbinėjimu // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 40.
49. Konvencija dėl ekstradicijos tarp Europos Sąjungos valstybių narių, parengtos remiantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 67.
50. Konvencija dėl supaprastintos ekstradicijos tvarkos tarp Europos Sąjungos valstybių narių, parengtos vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 67.
51. Lietuvos Respublikos ir Europos policijos biuro bendradarbiavimo susitarimas // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 69.
52. Konvencija, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu, dėl Europos policijos biuro įsteigimo (Europolo konvencija) // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 69.
53. Protokolas, parengtas vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu, dėl Konvencijos dėl Europos policijos biuro įsteigimo aiškinimo Europos Bendrijų Teisingumo Teismo preliminariais nutarimais // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 69.
54. Protokolas, parengtas vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu ir Europolo konvencijos 41 straipsnio 3 dalimi, dėl Europolo, jo organų narių, Europolo direktoriaus pavaduotojų ir darbuotojų privilegijų ir imunitetų // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 69.
55. Protokolas, parengtas vadovaujantis Konvencijos dėl Europos policijos biuro įsteigimo (Europolo konvencijos) 43 straipsnio 1 dalimi, iš dalies keičiantis tos Konvencijos 2 straipsnį ir priedą// Valstybės Žinios, 2004, Nr. 69.
56. Protokolas, iš dalies keičiantis Konvenciją dėl Europos policijos biuro įsteigimo (Europolo konvencija) ir Protokolą dėl Europolo, jo organų narių, Europolo direktoriaus pavaduotojų ir darbuotojų privilegijų ir imunitetų // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 69.

57. Protokolas, parengtas vadovaujantis Konvencijos dėl Europos policijos biuro įsteigimo (Europolo konvencijos) 43 straipsnio 1 dalimi, iš dalies keičiantis tą Konvenciją // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 69.

58. Europos sutarties dėl teisinės pagalbos prašymų perdavimo papildomas protokolas // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 80.

PASIRAŠYTOS TARPTAUTINĖS SUTARTYS IR SUSITARIMAI

AUSTRIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Austrijos Respublikos** Federalinės Vyriausybės Sutartis dėl nelegaliai įvažiuusių į kitos Susitariančios Šalies teritoriją asmenų perėmimo (Readmisijos sutartis) // Valstybės Žinios, 1999 Nr.103.

2. Protokolas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Austrijos Respublikos** Federalinės Vyriausybės Sutarties dėl nelegaliai į kitos Susitariančios Šalies teritoriją atvykusių asmenų perėmimo (Readmisijos sutarties) įgyvendinimo // Valstybės Žinios, 1999 Nr.103.

ARMĖNIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Armėnijos Respublikos** Vyriausybės susitarimas dėl asmenų, kurių buvimas neteisėtas, readmisijos // Valstybės žinios, 2004, Nr. 77.

AZERBAIDŽIANAS

1. Lietuvos Respublikos ir **Azerbaidžano Respublikos** sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės Žinios 2002 Nr.75.

2. Lietuvos Respublikos ir **Azerbaidžano Respublikos** sutartis dėl asmenų, nuteistų laisvės atėmimu, perdavimo likusiai bausmei atlikti // Valstybės Žinios, 2002 Nr.75

BELGIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Belgijos Karalystės** Vyriausybės susitarimas dėl policijų bendradarbiavimo // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 79.

BALTARUSIJA

1. Lietuvos Respublikos ir **Baltarusijos Respublikos** sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės Žinios, 1994 Nr.43.

2. Lietuvos Respublikos ir **Baltarusijos Respublikos** sutartis dėl asmenų, kuriems paskirtas laisvės atėmimas ar pritaikytos priverčiamosios medicininio pobūdžio priemonės, perdavimo // Valstybės Žinios 1998 Nr.102.

ČEKIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Čekijos Respublikos** Vyriausybės sutartis dėl išlaptintos informacijos apibusės apsaugos // Valstybės Žinios, 2001 Nr. 32.

ESTIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Estijos Respublikos** Vyriausybės sutartis dėl apibusės išlaptintos informacijos apsaugos // Valstybės Žinios, 2000 Nr.96.

ISPANIJA

1. Lietuvos Respublikos ir **Ispanijos Karalystės** sutartis dėl neteisėtai esančių asmenų gražinimo // Valstybės Žinios 1999 Nr.103.

ITALIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Italijos Respublikos** Vyriausybės sutartis dėl asmenų gražinimo // Valstybės Žinios 1999 Nr.7.

JAV

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Jungtinių Amerikos Valstijų** Vyriausybės sutartis dėl savitarpio teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose // Valstybės Žinios 1998 Nr.59.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Jungtinių Amerikos Valstijų** Vyriausybės ekstradicijos sutartis // Valstybės Žinios 2002 Nr.15.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Jungtinių Amerikos Valstijų** Vyriausybės susitarimas dėl teisėsaugos // Pasirašytas 2003 m. rugsėjo 30 d.

GRAIKIJA

1. Sutartis tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Graikijos Respublikos** dėl bendradarbiavimo tarp Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir Graikijos Respublikos viešosios tvarkos ministerijos jų kompetencijos srityse // Pasirašyta 1995 m. birželio 25 d.

KAZACHSTANAS

1. Lietuvos Respublikos ir **Kazachstano Respublikos** sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės Žinios 1998 Nr.51.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Kazachstano Respublikos** Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu, neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, terorizmu ir kitais nusikaltimais // Valstybės Žinios, 2001 Nr.75.

KINIJA

1. Lietuvos Respublikos ir **Kinijos Liaudies Respublikos** sutartis dėl teisinės pagalbos civilinėse ir baudžiamosiose bylose // Valstybės Žinios 2001 Nr.75.

2. Lietuvos Respublikos ir **Kinijos Liaudies Respublikos** ekstradicijos sutartis // Valstybės Žinios 2002 Nr.115.

KROATIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Kroatijos Respublikos** Vyriausybės susitarimas dėl neteisėtai atvykusių ar esančių asmenų grąžinimo // Valstybės Žinios 1999 Nr.103.

LATVIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Latvijos Respublikos** Vyriausybės sutartis dėl išlaptintos informacijos abipusės apsaugos // Valstybės Žinios 2000 Nr.96.

LENKIJA

1. Lietuvos Respublikos ir **Lenkijos Respublikos** sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose // Valstybės Žinios 1994 Nr.14.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Lenkijos Respublikos** Vyriausybės sutartis dėl asmenų perdavimo ir priėmimo // Valstybės Žinios 1999 Nr.103.

3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Lenkijos Respublikos** Vyriausybės bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu bei kitais sunkiais nusikaltimais sutartis // Valstybės Žinios, 2001 Nr.75.

MOLDOVA

1. Lietuvos Respublikos ir **Moldovos Respublikos** sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės Žinios 1995 Nr.19.

PORTUGALIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Portugalijos Respublikos** Vyriausybės susitarimas dėl gražinimo asmenų, kurie atvyko į valstybę ar gyvena joje be leidimo // Valstybės Žinios 1999 Nr.103.

PRANCŪZIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Prancūzijos Respublikos** Vyriausybės susitarimas dėl nelegaliai esančių asmenų gražinimo // Valstybės Žinios 1999 Nr.103.

RUSIJA

1. Lietuvos Respublikos ir **Rusijos Federacijos** sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės Žinios 1995 Nr.13.

2. Lietuvos Respublikos ir **Rusijos Federacijos** sutartis dėl asmenų, kuriems paskirtas laisvės atėmimas, perdavimo bausmei atlikti // Valstybės Žinios 2002 Nr.32.

3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Rusijos Federacijos** Vyriausybės susitarimas dėl asmenų, neteisėtai esančių Lietuvos Respublikos teritorijoje ir Rusijos Federacijos teritorijoje, priėmimo ir gražinimo (Readmisijos susitarimas) // Valstybės Žinios 2003 Nr.53.

RUMUNIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Rumunijos Vyriausybės** susitarimas dėl vizų režimo panaikinimo // Valstybės žinios, 2004, Nr. 77.

SLOVĖNIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Slovėnijos Respublikos** Vyriausybės sutartis dėl gražinimo asmenų, kurių atvykimas ar buvimas valstybėje yra neteisėtas // Valstybės Žinios 1997 Nr.55.

SUOMIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Suomijos Respublikos** Vyriausybės susitarimas dėl gražinimo asmenų, kurie atvyko į valstybę ar gyvena joje be leidimo // Valstybės Žinios 1997 Nr.37.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Suomijos Respublikos** Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo nusikaltimų prevencijos srityje // Valstybės Žinios 1997 Nr. 96.

ŠVEDIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Švedijos Karalystės** Vyriausybės sutartis dėl asmenų gražinimo // Valstybės Žinios 1997 Nr.37.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Švedijos Karalystės** Vyriausybės sutartis dėl bendradarbiavimo ir techninės pagalbos teisingumo ir vidaus reikalų srityje plėtros // Valstybės Žinios, 2002 Nr. 32.

3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Švedijos karalystės** Vyriausybės Bendroji saugumo sutartis dėl išlaptintos informacijos abipusės apsaugos // Valstybės Žinios, 2002, Nr. 97.

ŠVEICARIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Šveicarijos Federacinės Tarybos** sutartis dėl neteisėtai esančių asmenų atsiėmimo (Readmisijos sutartis) // Valstybės Žinios 1996 Nr.105.

2. Protokolas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Šveicarijos Federacinės Tarybos** sutarties dėl neteisėtai esančių asmenų atsiėmimo įgyvendinimo // Valstybės Žinios 1996 Nr.105.

TURKIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Turkijos Respublikos** Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo kovojant su terorizmu, organizuotu nusikalstamumu, neteisėta narkotinių

priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta (prekyba jomis) ir kitais sunkiais nusikaltimais // Valstybės Žinios, 2004, Nr.122.

UKRAINA

1. Lietuvos Respublikos ir **Ukrainos** sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės Žinios 1994 Nr.91.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Ukrainos** Vyriausybės susitarimas dėl asmenų perdavimo ir priėmimo // Valstybės Žinios 1997 Nr.27.

3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Ukrainos**, ministrų tarybos susitarimas dėl įslaptintos informacijos abipusės apsaugos // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 30.

4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Ukrainos** Ministrų Kabineto sutartis dėl bendradarbiavimo bei abipusės ekstremalių situacijų prevencijos srityje ir likviduojant jų padarinius // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 30.

UZBEKISTANAS

1. Lietuvos Respublikos ir **Uzbekistano Respublikos** sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės Žinios 1997 Nr.101.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Uzbekistano Respublikos** Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo kovojant su nusikalstamumu // Valstybės Žinios, 2002, Nr.70.

VOKIETIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Vokietijos Federacinės Respublikos** Vyriausybės sutartis dėl įslaptintos informacijos abipusės apsaugos // Valstybės Žinios 1999 Nr.48.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Vokietijos Federacinės Respublikos** Vyriausybės Sutartis dėl asmenų gražinimo/perėmimo (Readmisijos Sutartis) // Valstybės Žinios 1999 Nr.103.

3. Protokolas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Vokietijos Federacinės Respublikos** Vyriausybės 1998 m. gruodžio 16 d. Sutarties dėl asmenų gražinimo/perėmimo (Readmisijos Sutarties) vykdymo // Įsigaliojo 2000 m. sausio 1 d.

4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Vokietijos Federacinės Respublikos** Vyriausybės sutartis dėl bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu, terorizmu ir kitais sunkiais nusikaltimais // Valstybės Žinios, 2002 Nr.57.

VENGRIJA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Vengrijos Respublikos Vyriausybės** sutartis dėl bendradarbiavimo kovojant su terorizmu, neteisėta narkotikų apyvarta, organizuotu nusikalstamumu ir kitais sunkiais nusikaltimais // Valstybės Žinios, 2002 Nr.104.

TRIŠALĖS SUTARTYS

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės, **Estijos Respublikos** Vyriausybės ir **Latvijos Respublikos** Vyriausybės sutartis dėl bendradarbiavimo vykdamas liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugą // Valstybės Žinios, 2001 Nr. 49.

2. Lietuvos Respublikos, **Estijos Respublikos** ir **Latvijos Respublikos** sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių // Valstybės Žinios 1994 Nr.28.

3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės, **Estijos Respublikos** Vyriausybės ir **Latvijos Respublikos** Vyriausybės sutartis dėl nelegaliai gyvenančių asmenų gražinimo // Valstybės Žinios 1995 Nr.62.

PASIRAŠYTI TARPŽINYBINIAI SUSITARIMAI

1. Estijos Respublikos, Latvijos Respublikos ir Lietuvos Respublikos policijos bendradarbiavimo protokolas // 2000 m. spalio 6 d., Talinas.
 2. Bendradarbiavimo tarp LR Vilniaus m. VPK ir Baltarusijos Respublikos Minsko m. Vykdomojo komiteto vyriausiosios vidaus reikalų valdybos protokolas // 2000 m. rugsėjo 21 d., Vilnius.
 3. Bendradarbiavimo tarp LR Vilniaus m. VPK ir Baltarusijos Respublikos Gardino m. Vykdomojo komiteto vidaus reikalų valdybos protokolas // 2000 m. spalio 20 d., Gardinas.
 4. Bendradarbiavimo tarp LR Vilniaus bei Utenos apskričių PK ir Baltarusijos Respublikos Vitebsko srities vykdomojo komiteto vidaus reikalų valdybos protokolas // 2000 m. gruodžio 7 d., Vitebskas.
 5. Latvijos, Lietuvos ir Estijos kriminalinių policijų bendradarbiavimo protokolas // 2000 m. spalio 6 d., Estija.
 6. Valstybinės įstaigos "Rusijos Federacijos vidaus reikalų ministerijos ekspertinis-kriminalistinis centras" ir Kriminalinės policijos biuro Kriminalistinių tyrimų centro bendradarbiavimo protokolas // 2001 m. rugsėjo 27 d., Vilnius.
 7. Suvalkų vaivadijos Policijos Komendantūros susitarimas su Vilkaviškio ir Lazdijų rajonu bei Marijampolės miesto ir rajono Policijos komisariatais // 1993 m. balandžio 3 d.
 8. Rusijos Federacijos Kaliningrado srities vidaus reikalų valdybos ir Policijos departamento prie LR VRM bendradarbiavimo protokolas // 2002 m. birželio 7 d., Kaliningradas.
 9. PD prie LR VRM ir Baltarusijos Respublikos VRM Tardymo komiteto susitarimo protokolas // 2003 m. rugsėjo 23 d., Minskas.
 10. Susitarimas dėl Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir Ispanijos Karalystės Policijos generalinio direktorato bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu // 2001 m. spalio 24 d., Madridas.
 11. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Austrijos Respublikos federalinio vidaus reikalų ministro Susitarimas dėl bendradarbiavimo kovojant su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu ir tarptautine nelegalia narkotikų apyvarta // 2001 m. birželio 20 d., Vilnius.
 12. Dokumentas dėl Suomijos, Estijos, Latvijos ir Lietuvos policijos tarnybų bendradarbiavimo // 2000 m. birželio 13 d., Helsinkis.
 13. Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir Lenkijos Respublikos vyriausiojo policijos komendanto susitarimas dėl bendradarbiavimo asmenų apsaugos klausimais // 2004 m. gegužės 18 d., Vilnius.
- Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos tarpžinybiniai susitarimai**
1. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir **Baltarusijos Respublikos** vidaus reikalų ministerijos bendradarbiavimo susitarimas // 1993 m. liepos 16 d.
 2. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir **Rusijos Federacijos** vidaus reikalų ministerijos bendradarbiavimo susitarimas // 1993 m. lapkričio 18 d.
 3. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir **Vokietijos Federacinės** Respublikos Šlėzvingo-Holšteino žemės vidaus reikalų ministerijos bendradarbiavimo protokolas // 2000 m. gruodžio 8 d., Vilnius.

4. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir **Vokietijos Federacinės** Respublikos Meklenburgo - Vakarų Pomeranijos žemės vidaus reikalų ministerijos bendradarbiavimo protokolas // 2002 m. birželio 20 d., Vilnius.

5. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir **Ukrainos** vidaus reikalų ministerijos susitarimas dėl bendradarbiavimo // 2001 m. balandžio 23 d.

6. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Lietuvos raudonojo kryžiaus draugijos ir Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro valdybos bendradarbiavimo sutartis // 2001 m. kovo 26 d.

7. Susitarimas dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, **Estijos Respublikos** vidaus reikalų ministerijos ir **Latvijos Respublikos** vidaus reikalų ministerijos bendradarbiavimo.

8. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir **Rumunijos** vidaus reikalų ministerijos bendradarbiavimo susitarimas.

9. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir **Čekijos** Respublikos vidaus reikalų ministerijos bendradarbiavimo susitarimas.

10. Susitarimas dėl bendradarbiavimo tarp Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir **Danijos Karalystės** vidaus reikalų ministerijos.

11. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir **Vengrijos Respublikos** vidaus reikalų ministerijos bendradarbiavimo susitarimas.

12. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir **Kazachstano Respublikos** vidaus reikalų ministerijos bendradarbiavimo susitarimas.

13. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir **Rusijos Federacijos Kaliningrado srities** vidaus reikalų valdybos bendradarbiavimo protokolas.

14. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir **Moldovos Respublikos** vidaus reikalų ministerijos bendradarbiavimo susitarimas

RENGIAMI TARPTAUTINIŲ SUTARČIŲ IR TARPŽINYBINIŲ SUSITARIMŲ PROJEKTAI

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Italijos Respublikos** Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu, terorizmu ir neteisėta narkotinių medžiagų apyvarta.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Ispanijos Karalystės** Vyriausybės sutartis dėl bendradarbiavimo išaiškinant, tiriant ir užkardant nusikaltimus.

3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir **Latvijos Respublikos** Vyriausybės sutartis dėl bendradarbiavimo išaiškinant, tiriant ir užkardant nusikaltimus.

4. **Lenkijos Respublikos** Vyriausybės ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo kovojant su ypatingai pavojingu nusikalstamumu pasienyje.

5. Policijos departamento prie VRM ir **Lenkijos** vyriausiosios policijos komendantūros susitarimas dėl bendradarbiavimo asmenų apsaugos srities klausimais.

6. Marijampolės policijos komisariato viršininko ir **Vaivadijos policijos** komendanto Bialystoke bendradarbiavimo papildomas protokolas.

7. Alytaus miesto ir rajono policijos komisariato viršininko ir **Vaivadijos policijos** komendanto Bialystoke bendradarbiavimo papildomas protokolas.

8. **Slovakija** diplomatiniais kanalais atsiuntė jų parengtą tarpvyriausybinių dvišalių susitarimą dėl bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu, terorizmu, neteisėta prekyba narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis (bei prekursoriais) ir kitais nusikaltimais.

ANKETA*

(MOKSLINIS TYRIMAS TARPTAUTINIO BENDRADARBIAVIMO NUSIKALSTAMUMO
KOTROLĖS IR PPREVENCIJOS SRITYSE ASPEKTU)

1. Kaip Jūs vertinate Lietuvos teisėsaugos įstaigų tarptautinį bendradarbiavimą su kitų šalių teisėsauga?
 - a) teigiamai
 - b) daugiau teigiamai, negu neigiamai
 - c) daugiau neigiamai, negu teigiamai
 - d) neigiamai

2. Kaip Jūs vertinate pareigūnams sudarytas sąlygas vykdyti tarptautinį bendradarbiavimą?
 - a) teigiamai
 - b) daugiau teigiamai, negu neigiamai
 - c) daugiau neigiamai, negu teigiamai
 - d) neigiamai

3. Kokie Jūsų nuomone žemiau pateikti išoriniai veiksniai daro neigiamą įtaką teisėsaugos įstaigų tarptautiniam bendradarbiavimui (galimi keli atsakymų variantai)?
 - a) nusistovėjusi praktika iš senesnių laikų
 - b) netinkama darbo organizavimo praktika
 - c) nepakankamas teisinis reglamentavimas
 - d) tarptautinio bendradarbiavimo ignoravimas
 - e) tarptautinio bendradarbiavimo funkcijos nesuvokimas
 - f) dažna kadru kaita
 - g) per didelis darbo krūvis
 - h) užsienio kalbos nemokėjimas
 - i) informacinių technologijų nepakankamas išnaudojimas
 - j) kita.....

4. Kokie Jūsų nuomone žemiau pateikti vidiniai veiksniai daro neigiamą įtaką tarptautiniam teisėsaugos įstaigų bendradarbiavimui (galimi keli atsakymų variantai)?
 - a) žinių stoka
 - b) patirties stoka
 - c) formalus požiūris į atliekamą darbą
 - d) iniciatyvos stoka
 - e) geranoriškumo stoka
 - f) neatsakingumas
 - g) kita.....

5. Kokiais Jūsų nuomone principais vadovaujamasi teisėsaugos įstaigose vykdant nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos tarptautinį bendradarbiavimą (galimi keli atsakymų variantai)?
- a) betarpiško bendravimo
 - b) planavimo
 - c) kontrolės
 - d) bendro tikslo siekimo
 - e) pasitikėjimo
 - f) autoritetingumo
 - g) funkcijų pasiskirstymo
 - h) atsakingumo
 - i) skatinimo
 - j) kita.....
6. Ar Jūs manote, kad tarptautinis bendradarbiavimas vykdomas efektyviausiomis sąnaudomis (pvz. laiko, materialinių, žmogiškųjų išteklių ir kt.)?
- a) taip
 - b) dalinai
 - c) ne
7. Kaip Jūs manote, kokias būdais būtų galima efektyviausiai plėtoti teisėsaugos įstaigų tarptautinį bendradarbiavimą nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityje?
- a) nekeičiant dabartinės situacijos
 - b) naudojantis naujausiomis technologijomis (pvz. internetinio ryšio pagalba)
 - c) išnaudojant teisėsaugos tarptautinių ryšių centrų galimybes
 - d) kita.....
8. Su kokių šalių teisėsaugos įstaigomis Jūsų manymu būtų tikslingiausia plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos srityje?
- a) JAV
 - b) trečiosios šalys
 - c) ES šalys
 - d) Azijos regiono valstybės
9. Kaip manote, ką reikėtų daryti, kad tarptautinio bendradarbiavimo plėtojimas, problemų sprendimo būdai būtų efektyvesni? Pateikite savo nuomonę.

**apklausa atlikta elektroniniu paštu*